

БЕЗБЈЕДНОСТ  
ПОЛИЦИЈА  
ГРАЂАНИ

**Бања Лука**  
**Година XIV**  
**Број 1/18**

*Министарство унутрашњих послова  
Републике Српске*

## УРЕДНИШТВО

**Издавач:** Министарство унутрашњих послова Републике Српске

**За издавача:** Министар унутрашњих послова

**Главни и одговорни уредник:** Др Миле Шикман

**Редакциони одбор:** Др Бранка Савић, члан  
Др Душко Вејновић, члан  
Др Предраг Теранић, члан  
Др Стево Иветић, члан  
Др Горан Амићић, члан  
Др Желимир Шкрбић, члан  
PhD Marek Fałdowski, члан  
Др Оливер Бачановић, члан  
Др Саша Мијалковић, члан  
Др Божидар Оташевић, члан  
Др Зоран Ђурђевић, члан

**Секретаријат:** Адријана Митрић  
Јелена Шкрбић

**Технички уредник:** Нада Вуга

**Лектор:** Јелена Шкрбић

**Адреса уредништва:** Булевар Живојина Мишића 10А  
Бања Лука  
Телефон: 051/333-666  
Телефакс: 051/333-699  
е-mail: [casopis.bpg@education.muprs.org](mailto:casopis.bpg@education.muprs.org);  
[casopisvsup@gmail.com](mailto:casopisvsup@gmail.com)

**Тираж:** 300 примјерака

**Штампа:** ППГП „Комесграфика“, Бања Лука

**ISSN 1840-0698**

**УДК: 351.74**

Рјешењем Министарства просвјете и културе Републике Српске број: 6-01-8-1/05 од 31.01.2005. године часопис „Безбједност–Полиција–Грађани“ Бања Лука, уписан је у Регистар јавних гласила под редним бројем 487.

Извјештајем Комисије за категоризацију научних часописа Министарства науке и технологије Републике Српске од 11.06.2013. године, часопис „Безбједност–Полиција–Грађани“ налази се у другој категорији научних часописа у Републици Српској.

## САДРЖАЈ

### НАУЧНИ РАДОВИ

<b>ПРОЦЕДУРЕ НА МЕСТУ ОТКРИВАЊА ТАЈНИХ ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ДРОГА</b> <i>Доц. др Божидар Оташевић</i>	3
<b>КРИВИЧНО ДЈЕЛО ТЕРОРИЗАМ У СУДСКОЈ ПРАКСИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ</b> <i>Др Миле Шикман</i>	21
<b>ИНТЕРПОЛ – МЕЂУНАРОДНО ПАРТНЕРСТВО У ОБЛАСТИ ОБЕЗБЈЕЂЕЊА ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ, БОРБЕ ПРОТИВ ЕКСТРЕМИСТИЧКИХ И ТЕРОРИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА</b> <i>Проф. др Александар Гридчин</i>	43
<b>МЕДИЈИ И ТЕРОРИЗАМ</b> <i>Проф. др Михајло Манић</i> <i>Проф. др Миша Стојадиновић</i>	51
<b>АНАЛИЗА ФЕНОМЕНА КОРУПЦИЈЕ КАО ФАКТОРА УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ</b> <i>Доц. др Станимир Ђукић</i>	67
<b>ЕФЕКТИ ОБУКЕ ТЕХНИКА БОРИЛАЧКИХ СПОРТОВА НА МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОД СЕЛЕКЦИЈОНИСАНОГ УЗОРКА</b> <i>Мр Жељко Михаљчић</i>	93

### СТРУЧНИ РАДОВИ

<b>ОДНОС ПОЛИЦИЈЕ И ЛГБТ ЗАЈЕДНИЦЕ</b> <i>Александар Миладиновић</i>	107
<b>КРИВИЧНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ МАЛОЉЕТНИХ ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ</b> <i>Мр Тамара Марић</i>	127
<b>ПРЕГОВАРАЊЕ О КРИВИЦИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И НЕКА ПРАВА ЗАГАРАНТОВАНА МЕЂУНАРОДНИМ И НАЦИОНАЛНИМ ПРАВНИМ СТАНДАРДИМА</b> <i>Мр Драгана Косић</i>	147

**УЛОГА ОДНОСА С ЈАВНОШЋУ КАО ФУНКЦИЈА КРИЗНОГ УПРАВЉАЊА**

*Мр Драгана Тодовић*

*Мр Раденко Васиљевић*

**167**

**ПРИКАЗ**

**ПРИКАЗ УЏБЕНИКА „КРИВИЧНОПРАВНО РЕАГОВАЊЕ НА ТЕШКЕ ОБЛИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА“ АУТОРА ПРОФ. ДР МИОДРАГ Н. СИМОВИЋА, И ДОЦ. ДР МИЛЕ ШИКМАНА**

*Мр Драгана Васиљевић*

**177**

**УПУТСТВО АУТОРИМА**

**179**

## Поштовани читаоци,

Част ми је обратити Вам се у улози главног и одговорног уредника “Безбједност – полиција – грађани” који у континуиету излази од 2005. године нудећи научне, стручне радове који афирмишу научна и стручна питања из области криминалистичких, безбједносних, правних и општеобразовних наука. Кроз све ове године, часопис нуди препознатљив квалитет који га сврстава у ред најквалитетнијих часописа на овим просторима.

Надамо се и желимо да вријеме које проведете на овим страницама пред вама буде квалитетно и на најбољи начин искориштено, усмјерено ка томе да вам омогући да се на свим пољима развијате и сазнајете нове ствари.

Пред Вама је број 1/2018 часописа “Безбједност – полиција – грађани” који садржи десет радова који обрађују актуелне теме из области криминалистике, криминологије, права и безбједности. Објављени су радови који задовољавају постављене критеријуме науке и струке, али и техничког уређења и стандардизованог стила писања и цитирања, тј. правила АПА стандарда. Узимајући у обзир карактер радова, у овом броју објављујемо пет прегледних радова, пет стручних радова и приказ књиге.

Први чланак доц. др Божидар Оташевић „Процедуре на месту откривања тајних лабораторија за производњу дрога“ говори како понуда на тржишту дрога прати потражњу која је енормна, због чега се отвара довољно простора за нове облике синтетичких дрога које привлаче велики број уживалаца, нарочито младих. Аутор се највише осврнуо на начин сазнања и индикатора који указују на постојање тајних лабораторија, као и на откривање тајних лабораторија које захтијева изузетно висок ниво стручности и специјалистичка знања посебно из области фармације и хемије.

Чланак аутора доц. др Миле Шикмана објављен у овом броју посвећен је изучавању најсложеније и најинтересантније теме данашњице, тероризма. У раду је извршена анализа судке праксе у кривичним предметима који су вођени пред Судом БиХ, са посебним освртом на казнену политику.

Рад проф. др Александра Гридчина садржи информације о Међународној организацији криминалистичке полиције ИНТЕРПОЛ и њеном међународном партнерству, истичући улогу организације у области обезбјеђења глобалне безбједности и важност у области борбе против екстремистичких и терористичких организација.

О актуелној теми тероризма у овом броју часописа писали су и аутори проф. др Михајло Манић и проф. др Миша Стојадиновић, с тим да у овом раду аутори настоје да сажето дефинишу однос медија према тероризму.

Доц. др Станислав Ђукић у раду „Анализа феномена корупције као фактора угрожавања безбедности“ дефинише појам корупције у Републици Србији, њене основне карактеристике, као и специфичност феномена корупције. Посебно је апострофирана корупција као фактор угрожавања безбедности.

Поред тема безбедности, у овом броју часописа било је ријечи и о борилачким вјештинама, па тако аутор мр Жељко Михаљчић у свом раду говори о ефектима обуке техника борилачких спортова на морфолошке карактеристике код селекционисаног узорка.

Аутор мр Александар Миладиновић осврнуо се на однос полиције и ЛГБТ заједнице, док је мр Тамара Марић писала о кривичноправном положају малољетних извршилаца кривичних дјела у Републици Српској.

Основни циљ рада мр Драгане Косић под називом „Преговарање о кривици у кривичним стварима Републике Српске и нека правила загарантована међународним и националним правним стандардима“ је утврђивање сврсисходности и дјелотворности примјене института преговарање о кривици у кривичном поступку. Основни метод који се користи у теоријском дијелу рада јесте догматско-нормативни метод, док се у другом дијелу рада користи статистички метод, анализом података добијених од стране Републичког тужилаштва Републике Српске о примјени поједностављених форми поступања у кривичним стварима.

Рад аутора мр Драгане Тодовић и мр Раденка Васиљевића описује важност начина управљања и комуницирања у кризним ситуацијама од којег зависи да ли ће и у којој мјери кризни догађај имати негативне последице на даље функционисање организације.

Публиковали смо и приказ уџбеника „Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета“ аутора проф. др Миодраг Н. Симовића и доц. др Миле Шикмана који је са посебном пажњом урадила мр Драгана Васиљевић.

Значајно је истаћи да је и овај пут уредништво часописа несебично уложило и додатне напоре да се да се он побољша. На сједници Уређивачког одбора, дошло је до измјена чланова, тако што Драгана Васиљевић и Жана Врућинић више нису чланови одбора, а Уређивачком одбору се придружила Адријана Митрић. Нашим дугогодишњим члановима се захваљујемо на досадашњој сарадњи и несебичној

пожртвованости. Такође, захвалност дугујемо и свим рецензентима који су својим сугестијама допринијели унапређењу радова. Квалитет научних и стручних радова и у будућем периоду ће бити императив, што значи да ће се публиковати само они радови који задовољавају највише критеријуме науке и струке, укључујући и анонимне рецензије еминентних професора.

Свим досадашњим ауторима се захваљујем на чланцима, потпуно увјерен да ће се сарадња наставити и даље те да ће наш часопис задржати квалитет какав је имао и до сада. На крају, остаје ми само да искористим прилику да овим путем упутим отворен позив свим заинтересованим научним и стручним радницима да публикују своје чланке у нашем часопису.

**У Бањој Луци, 16. 4. 2018. године**

**Главни и одговорни уредник  
Доц. др Миле Шикман**





# НАУЧНИ РАДОВИ



Рад за примљен: 12. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## ПРОЦЕДУРЕ НА МЕСТУ ОТКРИВАЊА ТАЈНИХ ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ДРОГА<sup>1</sup>

Доц. др Божидар Оташевић\*

**Апстракт:** Број откривених тајних лабораторија, количина заплених синтетичких дрога и прекурсора, у Србији, али и у свету, превазилази све досадашње заплене на криминалној сцени, но без обзира на то, овим врстама дрога се још увек не посвећује довољна пажња, за разлику од других „природних“ дрога. Са криминалистичког аспекта, али и са аспекта безбедности и заштите животне средине, неопходно је познавати методiku откривања и дeмонтирања тајних лабораторија за производњу дрога и стандардизовати мере безбедности приликом обраде места кривичног догађаја. Само лице места, када су у питању тајне лабораторије за производњу дрога, може бити веома ризично место, с обзиром на то да су на њему присутне разне хемикалије које су често отровне и запаљиве. Због тога, полицајци који нису обучени за откривање и дeмонтирање тајних лабораторија и који не носе средства заштите, не треба да улазе у простор за који сумњају да у њему постоји оваква лабораторија. Разна испарења могу изазвати оштећења очију, коже, нервног и респираторног система, а неке супстанце у реакцији са ваздухом или другим хемикалијама могу проузроковати експлозије.

**Кључне речи:** производња, синтетичке дроге, тајне лабораторије, прекурсори, опрема.

---

1 Рад је резултат истраживања на пројекту „Криминалитет у Србији – инструменти и државна реакција“, који финансира и реализује Криминалистичко – полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015–2019. година.

\* Министарство унутрашњих послова Републике Србије, научни сарадник Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, имејл: bozidarotasevic@yahoo.com.

## УВОД

Многа истраживања показују да је интересовање младих за вештачке дроге у сталном порасту. Према свим показатељима у Републици Србији, последњих година се, повећала понуда разноврсних синтетичких дрога, што је проузроковало повећан тренд конзумирања нарочито међу младима. Занимљиво је да производња и трговина синтетичким дрогама и прекурсорима иде у обрнутом смеру, од смера у којем иде традиционална трговина природним дрогама. И док је, када је у питању хероин, на пример, ЕУ традиционални увозник, када су у питању синтетичке дроге, ЕУ се појављује као извозник.

Понуда на тржишту дрога прати потражњу која је енормна, због чега се отвара довољно простора за нове облике синтетичких дрога, које као новитети привлаче велики број уживалаца, нарочито младих. Дроге типа крек, екстази, фетанил, кетамин и сл. постале су велики проблем нашег друштва, неспремног да предузме адекватне мере на плану превенције, лечења и рехабилитације. „Креатори“ ових дрога су углавном фармацеути и хемичари, који често хемијски састав познате дроге незнатно промене и тако произведу нове дроге, аналогне хероину, кокаину, амфетамину. Последњих година организоване криминалне групе су се фокусирале на производњу синтетичких дрога, пре свега екстазија. Нарко тржиште цвета, троше се велике количине ових дрога и зарада је енормна. Захваљујући напредку технологије, производња и дистрибуција су далеко једноставније и јефтиније, што утиче на цене на илегалном тржишту.

Може се очекивати да ће један мањи број синтетичких дрога „истиснути“ из употребе поједине дроге природног порекла. Више је узрока за таква очекивања: синтетичке дроге се релативно лако производе на сваком месту и у импровизованим условима (кућа, стан, подрумске просторије, напуштене хале...); њихова производња не захтева много физичког рада; могу се производити независно од временских услова који су потребни за узгајање биљака из којих се добијају природне дроге; оне се производе на лицу места, близу потрошача, те је на тај начин могуће избећи кријумчарење преко државних граница.

Прве тајне лабораторије за производњу синтетичких дрога откривене су средином осамдесетих година у Немачкој, Холандији, Белгији, Данској, Луксембургу, а у новије време сличне лабораторије су откривене код нас и у нашем непосредном окружењу. Примера ради, у периоду од 2003. до 2017. године полиција је у Србији открила десет илегалних лабораторија за производњу синтетичких дрога, чији су производни капацитети у највећем броју случајева превазилазили

потребе српског наркотржишта.<sup>2</sup> Стручњаци наводе да ће управо те дроге, због ниске цене и лаке доступности, бити доминантне у XXI веку.<sup>3</sup> Њихова производња, дистрибуција и продаја представљају један уносан посао и један од основних делова машинерије организованог криминала. Ако се овом дода чињеница да су први који пробају новитете са нарко сцене управо млади, друштвена опасност је још већа.

Да би се сузбила неовлашћена производња и продаја ових дрога, неопходно је успоставити контролу над производним субјектима (сировине, технологија), истраживачким институцијама (сировине и лабораторијска опрема), увозом, извозом и прометом прекурсора<sup>4</sup> и опреме која се користи приликом њихове употребе.

Стратегија сузбијања илегалне производње мора бити усмерена ка међународном промету тих супстанци, уз сарадњу овлашћених државних органа и произвођача, али и трговаца и превозника, у циљу спречавања покушаја незаконите употребе прекурсора.

Наглашена је потреба спровођења интензивне сарадње са ресорним министарствима која имају надлежност у производњи и промету прекурсора, уз вођење одговарајуће евиденције о прекограничном промету прекурсора (Милошевић, 2010: 122).

## ОТКРИВАЊЕ ТАЈНИХ ЛАБОРАТОРИЈА

Откривање тајних лабораторија је врхунац полицијског рада, који подразумева мултидисциплинарни приступ и ангажовање стручњака различитих специјалности. Специјалисти за опојне дроге би требало да буду врхунски оперативци. Они треба да имају добро основно полицијско образовање и да поседују потпуно знање и искуство у оперативном раду. Тек када полицијски службеник постигне такав ниво, он може овладати додатним вештинама и знањима неопходним у борби

2 Подаци Одељења за аналитику МУП-а Републике Србије.

3 Почетком 2003. године у Старој Пазови откривена је једна од највећих фабрика синтетичке дроге у Европи, када је пронађено око два милиона таблета екстазија у вредности преко четири милиона евра и око 20 тона супстанци потребних за производњу ове дроге у вредности од око десет милиона евра. Ово су подаци Одељења за аналитику МУП-а Републике Србије.

4 Прекурсор је супстанца од које се полази у производњи дрога - основна сировина. То је супстанца утврђена Списком прекурсора, као и смеша супстанци или природни производ који садржи прекурсор, а које се користе за недозвољену производњу опојних дрога и психотропних супстанци, осим лекова и других препарата који садрже прекурсоре који су тако сједњени да се не могу лако, једноставно и на економски исплатив начин прерадити и употребити (члан 2, ст. 1 Закона о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 107/09).

против илегалне производње синтетичких дрога. Осим тога, такав полицијски службеник мора бити адекватно опремљен, политички подржан и сигуран да следи поуздан и брз судски поступак. Он мора бити способан не само да доказује извршена кривична дела, већ да стрпљиво и у дужем временском периоду проучава криминалце, начин њихове организације и њихове методе рада. То захтева детаљно специјалистичко знање, систематско прикупљање и анализирање података и примену професионалних знања на организовани начин. Што је већи и сложенији проблем злоупотребе дрога, то је и већа потреба за специјализованим кадровима и специјализованим организационим јединицама у оквиру МУП-а (Оташевић, 2008: 85).

Данас не постоји стандардизована методика откривања тајних лабораторија и обезбеђења доказа за успешно вођење кривичног поступка; постоје само искуства и утисци полицијских службеника који су радили на пословима сузбијања неовлашћене производње синтетичких дрога. Све стратегије борбе против овог вида наркокриминала су настале из различитих полицијских истрага и полицијских извештаја. Нека од страних искустава могу се применити и у нашој средини. Битно је да поједине оперативне мере и радње, као и радње доказивања буду прилагођене конкретним околностима и да се примењују на основу поузданих анализа. У свету који постаје све повезанији, важно је да полиција буде свесна истрага и успешне праксе изван граница своје земље.

Потребно је имати детаљну анализу о типу илегалних лабораторија које су откривене у нашој земљи и у непосредном окружењу, врсту и количину произведене дроге и производне капацитете откривених лабораторија. За будуће супростављање овом проблему неопходно је прикупити информације:

- колико је укупно откривено лабораторија;
- да ли су откривене кроз оперативни рад полиције<sup>5</sup>, приликом рутинских полицијских активности или након експлозија;
- које су се хемијске методе користиле;
- да ли је коришћена примитивна или софистицирана опрема;
- да ли су лабораторије откриване у селу, рубним деловима града или градској средини;
- у каквој врсти објекта је била смештена лабораторија – на отвореном, у кући, стану, изнајмљеним магацинским просторима, фарми, хотелским собама, сервисима за бицикле (Yi Ning Chiu et.al., 2011: 356)

---

5 Илегалне лабораторије за производњу синтетичких дрога у Републици Србији откривене су оперативним радом полиције који је пратила и успешна међународна размена информација са полицијама других земаља.

- да ли су се све фазе процеса производње одвијале на истој локацији;
- да ли се производња и продаја одвијале у истој земљи;
- колико су лабораторије биле профитабилне;
- да ли је било отпора приликом хапшења;
- да ли је било постављених „клопки“ на које су наилазили полицијски службеници приликом упада и слично? (Оташевић, Атанасов, 2011: 403)

### **Како на основу коришћених хемикалија открити илегалну производњу синтетичких дрога**

Један од начина да се открију тајне лабораторије је и праћење промета хемикалија које су неопходне за производњу синтетичких дрога. Када се дође до податка да неко лице поседује одређене хемикалије, могуће је по врсти хемикалија утврдити шта са њима намерава да уради, односно коју дрогу може да произведе у илегалним условима. Ако постоји строга контрола промета хемикалија произвођачи не могу лако доћи до сировина, што онемогућава или бар отежава илегалну производњу синтетичких дрога. Због тога све државе треба да изграђују ефикасне мере контроле производње и промета прекурсора. У супротном, стратегија за борбу против илегалне производње наркотика биће осуђена на неуспех. Државни органи морају обезбедити средства за мултилатералну размену информација, а уз то морају поштовати законите интересе бизниса. Добра контрола подразумева потврђивање да су супстанце и количина која је наручена, у складу са потребама купца. Потребно је идентификовати земље са прекомерним увозом, или повременим скоковима увоза који би указивали на злоупотребу прекурсора. Са тим информацијама могло би се интервенисати према земљама у којима се ове малверзације дешавају и прекомеран увоз би био заустављен. Државе на које наркодилери циљају углавном немају изграђене механизме који би регистровани овакве незаконите трансакције. Мада, трговци дрогом уместо супстанци прописаних Конвенцијом УН из 1988, често користе одговарајуће замене, посебно у производњи „дизајнер дрога“.<sup>6</sup>

Овакав тип контроле прихватиле су УН и сходно томе и многе земље које се сусрећу са проблемом илегалних нарко-лабораторија. У том смислу формиране су таблице хемикалија које се користе за производњу наркотика: Табела 1 и Табела 2.

---

<sup>6</sup> Закон о ратификацији Конвенције УН против незаконитог промета дрога и психотропних супстанци, „Службени лист СФРЈ“, бр. 14/90.

У табели број 1 су наведене супстанце које се најчешће користе за производњу наркотика и имају ретку примену у друге сврхе. У табели број 2 су набројане супстанце које се користе за производњу наркотика, али се као сировине користе и у производњи великог броја производа широке потрошње.

### Табеле бр. 1 и 2 – Хемикалије које се користе у производњи наркотика

Табела 1	Табела 2
N-acetilantranilna kiselina	Acetanhidrid
Efedrin	Aceton
Ergometrin	Antranilna kiselina
Eergotamin	Etil etar
Izosafrol	Hlorovodonična kiselina
Lizerginska kiselina	Metil etil keton
3,4metilendioksifenil-2-propanon	Fenilsirćetna kiselina
1-fenil-2-propanon	Piperidin
Piperonal	Kalijum permanganate
Pseudoefedrin	Sumporna kiselina
Safrol	Toluol

Ако постоји податак да неко лице набавља или учествује у промету хемикалија са листе у табели 1, онда је скоро сигурно да је оно у некој вези са илегалном производњом наркотика. Хемикалије из табеле 2 могу се користити за производњу дрога, али имају знатну примену и за производњу других производа. На пример, сумпорна киселина се користи за производњу дрога, али и за производњу акумулатора у аутомобилској индустрији. Ако се дође до информација да неко лице набавља или на други начин учествује у промету сумпорне киселине, не треба брзо донисити закључке, већ треба наставити даљи оперативни рад на прикупљању додатних информација.<sup>7</sup>

Полицијски службеници који раде на пословима откривања и демонтирања тајних лабораторија за производњу дрога морају добро да разумеју хемијске процесе, што значи да морају тачно знати где се и у којим условима може производити одређена врста дроге и које су хемикалије потребне за такву производњу. Примера ради, potassium

<sup>7</sup> Више о томе у: Дроге и опојна средства, приручник Института безбедности, Београд, 2005. стр. 26–27.



permanganate (калијум перманганат) се користи за производњу кокаина, али је сигурно да производња ове дроге у нашим условима није реална јер недостаје сировина – лишће од биљке коке које код нас не успева. Насупрот томе, acetic anhydride (acet anhidrid) се користи за производњу хероина који се не производи у нашим условима, али се користи и за производњу амфетаминских дрога које се и те како производе како у нашој земљи тако и у земљама у окружењу.<sup>8</sup> Примера ради, у периоду од 2003. до 2017. године у нашој земљи је откривено 10 нарко-лабораторија које су се бавиле илегалном производњом амфетаминских дрога, 93 лабораторије за производњу марихуане (различитих производних капацитета и са различитим квалитетом опреме), као и једна илегална лабораторија за производњу халуциногених печурака из породице „Psilocin“.<sup>9</sup>

У пракси су се издвојили најчешћи начини на које организоване криминалне групе долазе до хемикалија неопходних за производњу дрога и то :

- трговци дрогом поједине хемијске супстанце екстрахују, нарочито псеудоефедрин из фармацеутских препарата;
- хемијске супстанце се преусмеравају из домаће хемијске производње да би се развила илегална производња дрога унутар неке државе;
- хемијске супстанце се легално увозе у земље које производе наркотику са званичним дозволама за увоз, а затим се врши злоупотреба;
- хемијске супстанце се производе у некој земљи, или се легално увозе у њу, преузимају се из домаће трговине, и кријумчаре се у суседну земљу у којој се илегално производе наркотици;
- хемијске супстанце су погрешно етикетиране или се препакују и продају као препарати који не подлежу контроли;
- хемијске супстанце се отпремају у земље и регионе у којима није развијен систем за њихов надзор;
- нове „дизајнер дроге“ су направљене тако да имају физичке и психичке ефекте аналогне хероину, кокаину, амфетаминима, али се могу произвести од супстанци које се не контролишу;
- трговци дрогом производе хемијске супстанце које подлежу надзору од сировина које се не контролишу, што је веома скуп и тежак хемијски процес.

Набројани начини злоупотребе хемијских супстанци за производњу опојних дрога добро су сакривени иза лажног фактурисања, вишеструких претовара, коришћења слободних трговинских зона и многих других метода које скривају правну природу производа, његовог крајњег

---

8 Исто.

9 Подаци Одељења за аналитику МУП-а Републике Србије.

примаоца и коначну примену (Оташевић, Голубовић, 2009: 176). Често ће опрезнији илегални произвођачи дрога поскидати налепнице са хемикалија и спалити спољашњу амбалажу како називи не би привукли пажњу полиције и како би отежали откривање. Полиција посебно мора обратити пажњу на хемикалије које немају назив и етикету или имају назив и етикету на неком за наше говорно подручје неуобичајеном језику, а изостаје, на пример, етикета на енглеском језику.

Откривање тајних лабораторија захтева изузетно висок ниво стручности и специјалистичка знања, посебно из области фармације и хемије. Незамисливо је да ће полицајци препознати индикаторе за постојање тајних лабораторија, односно хемикалије које се могу користити у производњи дрога, без одговарајуће специјалистичке обуке. У нашим условима ни грађани нису упознати са појединим показатељима који могу указивати на присуство тајних лабораторија.

У развијеним земљама постоје редовне обуке, помоћу којих се грађани упознају са набројаним индикаторима, а интересантне су и кампање у којима се они охрабрују да пријаве сумњиве лабораторије полицији. У САД-у на јавним местима су постављени билборди, постери, „вруће линије“, веб-сајтови, и остале јавне кампање које охрабрују пријављивање.<sup>10</sup> Интересантне су обуке за „продавце“ прекурсора да примете и пријаве куповину сумњивих хемикалија и опреме. Запослени у велепродајама (компаније за набавку хемикалија, фармацеутске куће) могу бити обучени да примете и пријаве куповину великих количина супстанци које се уобичајено користе за производњу легалних лекова, као што су лекови за прехладе и алергије који садрже ефедрин и псеудоефедрин. У неким таквим радњама постоји штампани материјал постављен поред касе за наплату да подсети продавца шта треба да траже.<sup>11</sup>

У САД-у постоји специјалистичка обука у трајању од неколико недеља на којој се обучавају полицајци за откривање и демонтажу тајних лабораторија у којима се производе дроге. Ова обука обавезно садржи и повремени медицински испитивања како би били сигурни да полицајци нису били изложени токсичном дејству. Жене полицајци су посебно изложене ризику, с обзиром на то да дејство хемикалија може имати штетан утицај на развој фетуса (Donnell, 2004: 15).

Обука полицајаца, тужилаца, судија, цариника, и других који учествују у откривању и демонтажу тајних лабораторија (ватрогасци, медицинско особље, инспекцијске службе) је императив времена у коме се налазимо. Ова мера је јако битна у друштвима која тренутно немају

---

10 Institute for Law and Justice and 21st Century Solutions, 2000; Indiana State Police, 1997; Eng, 1999; Idaho State Police, 2000.

11 Institute for Law and Justice and 21st Century Solutions, 2000.

велики број откривених лабораторија, пошто је рано препознавање и одговор на овај проблем значајно, како би се спречило да се организоване групе устале у некој средини.

### **Начин сазнања и индикатори који указују на постојање тајних лабораторија**

Унутар сваке земље постоје најмање два органа, тј. полиција и царина, који се својим снагама боре против илегалне трговине дрогама и прекурсорима, а може их бити и више. Ако желе успешно да се супротставе овом виду криминалитета, они морају централизовати и заједнички користити информације о наркокриминалитету. То подразумева постојање националне базе података, са програмима за анализу по разним критеријумима и савремену криминалистичко-техничку опрему. Тај начин рада омогућава да се подаци лако користе, како за састављање извештаја тако и за оперативну употребу, што искључује двоструко вођење евиденција и олакшава размену информација. Битно је да начин њихове међусобне сарадње и размене информација буде правно уређен, али такав треба да буде и начин комуницирања са другим државним органима и организацијама.

Начини сазнања о постојању илегалне лабораторије за производњу дрога зависе од конкретне радње извршења. У нашој земљи најчешћи начин сазнања је оперативна делатност Управе криминалистичке полиције. Међутим, до веома значајних информација могу доћи униформисани полицијски службеници, грађани чија природа посла захтева да буду у контакту са различитим категоријама лица (запослени у кафићима, ноћним баровима, ресторанима, хотелима, такси-возачи, радници на бензиским пумпама, перачи аутомобила, чувари паркинга, ноћни чувари, радници који раде на пословима приватног обезбеђења, председници скупштине станара и сл.), уживаоци дрога, информатори, лица лишена слободе, прикривени иследници итд. Извор информација може бити заплена дрога, а многе модерне полиције у свету познају и праксу куповине важних информација. Радници који редовно улазе у приватне виле, као што су поштари, скупљачи смећа и техничко особље су у могућности да примете сумњиве мирисе, предмете или активности које указују на тајну лабораторију. Хотелски радници, нарочито рецепционери и собарице могу приметити сумњиве индикаторе лабораторија који се налазе у хотелским собама.<sup>12</sup> Према подацима Еуропола у Европи се годишње открије 80 до 90 тајних лабораторија, од тога 30 до 35% након пожара или експлозије, 30 до 35% после рутинске

---

12 Institute for Law and Justice and 21st Century Solutions, 2000.

контроле полиције или на основу пријава грађана, док се остатак открије кроз криминалистичко-обавештајни рад.<sup>13</sup>

Најчешћи индикатори који указују на присуство илегалних лабораторија за производњу дрога у одређеној средини су интензивни мириси хемикалија које служе за производњу дрога. Неки од њих се могу описати као мириси сирћетне киселине, бензина, разређивача, ацетона, јода, амонијака, алкохола и многих других супстанци које се користе у њиховој производњи. Уобичајено, оне проузрокују иритацију носа, очију и грла. Индикатори који могу указивати на постојање лабораторија за илегалну производњу синтетичких дрога су и висока и неуједначена потрошња електричне енергије у различитим временским периодима, набавка лабораторијских посуда и хемикалија које се користе у производњи, присуство лица хемијско-технолошке, фармацеутске или медицинске струке у одређеним објектима у којима се не очекује њихово присуство и сл. Значајни показатељи могу бити и пронађене празне кутије од таблета, као и извесне количине самих таблета у непосредној близини лабораторије, велики број филтера за кафу на којима се налазе остаци белог кристала, плинске боце као извори енергије, паковања за литијумске батерије, црвени фосфорни прах, заштитне рукавице, итд.

Веома битан индикатор који може указивати на постојање илегалних лабораторија је и постојање наменске опреме за производњу дрога, као што су: машине за таблетирање дроге, утискивачи са логом или попречном линијом, калупи, четке, пумпе за мазиво, алат за подешавање и одржавање, гранулатори, ваге за прецизно мерење, професионалне мешалице за прашак, машине за пребројавање таблета, компресор ваздуха са пиштољем за издувавање и друга професионална опрема. Поред ове професионалне опреме постоји и друга неопходна опрема за производњу која се може наћи у апотекама и продавницама робе широке потрошње попут ватросталног посуђа, кофа, пластичних посуда за складиштење, флаша, тегли, епрувета, алуминијских фолија и друге опреме.

## УПАД У ЛАБОРАТОРИЈУ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ДОКАЗА

Откривање тајних лабораторија захтева изузетно висок ниво стручности. Одговорни морају да се разумеју у хемијске поступке незаконите производње дрога, а у случају демонтажа лабораторија морају знати како да неутралишу ризик од експлозија, пожара, хемијских опекотина и отровних испарења, како да рукују, складиште и одлажу отпадни материјал и како да се медицински збрину лица која су изложена

---

13 Извор интернет: [www.europol.europa.eu](http://www.europol.europa.eu). претражен 31. 05. 2009.

дејству отровних материја. Представници полиције, тужилаштва, судова, министарства здравља морају детаљно да познају бројне прописе којима се регулише производња и дистрибуција прекурсора и других хемикалија, безбедност на раду, заштита животне средине. Они морају да сарађују са ватрогасцима, стручњацима за опасне материје, хемичарима, здравственим и социјалним радницима, еколозима и другима.

Када полиција дође до сазнања о постојању тајне лабораторије, нужно је предузети мере на њеном откривању и демонтирању, како би се онемогућила даља производња наркотика, очистила локација, открила и лишила слободе лица која су учествовала у илегалној производњи. У процес демонтирања је обично укључен велики број људи, а због релативно малог броја случајева демонтирања, ниједна службена метода, макар у нашој земљи, није прерасла у званично научно искуство.

Упад у лабораторију подразумева тимски рад и добру организацију. Сваки појединац у тиму има свој део посла који мора успешно да одради зарад успеха тима. Страна искуства указују да је откривање и демонтирање тајне лабораторије најуспешније када у њему учествују мали, специјализовани, добро обучени тимови који су међусобно добро координисани.

Уколико се оперативним радом дошло до сазнања о постојању илегалне лабораторије, онда постоји могућност да се њен рад прати неко време, а самим тим и да се планира упад у тајну лабораторију.

На почетку истраге потребно је осматрати објекат у коме је тајна лабораторија лоцирана, и евидентирати сва лица која у њему бораве, на шта се даље надовезује њихово тајно осматрање и праћење. На овај начин може се доћи до свих лица која се баве производњом и продајом дрога, укључујући и саме организаторе ових делатности. У овој фази потребно је прикупити што више информација о:

- локацији тајне лабораторије (фабрика, стан, кућа, подрум);
- степену насиља које се може очекивати (оружје, хемијске клопке, експлозије);
- могућим путевима уласка у тајну лабораторију и изласка из ње;
- производним капацитетима лабораторије;
- да ли се све фазе процеса производње одвијају на истој локацији;
- мерама предострожности које су предузели криминалци (да ли су постављене „замке“, камере, врата под напоном, наоружани стражари, акустични уређаји итд.).

Када је то могуће, ради безбедног планирања упада, важно је прикупити информације о ситуацији унутар саме лабораторије. Значајно је утврдити која врста дроге се производи, која метода производње се користи и која количина хемикалија се налази унутар лабораторије. Ако се дође до информација о врсти дроге и методи која се примењује, стручњаци за откривање и демонтирање тајних лабораторија, лако могу утврдити које хемикалије и која опрема може да се очекује приликом

упада. За безбедно планирање упада важно је доћи до сазнања о броју и распореду просторија унутар саме лабораторије и о броју особа које се могу затећи у лабораторији.

На основу прикупљених информација битно је проценити опасност по здравље и опасност по општу безбедност, затим припремити тактику упада у лабораторију, водећи рачуна да се одабере поступак који ће имати минималне ризике по личну безбедност чланова тима који први улазе у објекат.

Упад у лабораторију и прекид њеног рада је најбоље извршити у време када се сумњиве и праћене особе налазе у лабораторији и у време када се претпоставља да се одвија процес производње. Упад у празну (без људи) лабораторију или упад када се у њој не врши производња, може у неким случајевима да буде контрапродуктивн. У таквим случајевима доказивање шта је лабораторија производила може да буде веома компликовано.

Уколико се ради о већој лабораторији, разумно је да учесници у акцији буду опремљени одговарајућом заштитном опремом. Сходно ситуацији, руководилац акције процењује и доноси одлуку која ће заштитна опрема бити коришћена у акцији. У добро опремљеним полицијама развијених земаља оваква опрема се означава великим словима абецеде од нивоа „А“ до нивоа „D“, где ниво „А“ подразумева највиши степен заштите, за све учеснике акције и на свим правцима „упада“, а ниво „D“ подразумева само употребу радних комбинеzona и заштитне опреме која се користи у свакодневном раду (Donnell, R. Christian, 2004: 76).

Приликом уласка у лабораторију потребно је обезбедити објекат како би се спречило бекство присутних лица. Блокада објекта треба да буде неприметна, а то значи не спречавати лица у покушају уласка у лабораторију, а све у циљу тајности предузетих мера.

Када полиција има могућност да бира где ће да ухапси осумњичене, унутар или изван лабораторије, увек треба изабрати да се то уради вани. Тада су ризици повређивања полицијских службеника и уништења доказа много мањи него када би се то урадило унутар саме лабораторије. Ако хапшење није могуће извести ван тајне лабораторије, онда се врши упад и лишење слободе свих лица затечених у самој лабораторији. Упад и хапшење је најопаснија и најужбудљивија фаза у процесу заустављања рада тајне лабораторије. Могућност да нешто крене наопако у целој акцији је посебно изражена приликом упада и у првим тренуцима после упада.

Упад у лабораторију треба да буде брз и ефикасан. У случајевима откривања већих лабораторија полиција истовремено треба да упадне у све објекте, да овлада свим просторијама и елементима крупне опреме за најкраће могуће време како би се спречила појава панике међу затеченим лицима.

Ако је у време упада лабораторија била у раду, треба рад физички прекинути тако да се зауставе хемијски процеси који су у току. Уколико се ради о некој већој и сложенијој апаратури, није сигурно да ће хемичар – криминалиста, који иде са тимом који врши упад, увек знати да брзо нађе командну таблу и схвати шта која команда значи. Зато је потребно да особе које су затечене при раду у илегалној лабораторији остану под строгим контролом и на својим местима. Они могу дати неопходне информације о начину искључивања апарата и заустављања процеса, будући да су сами заинтересовани за своју личну безбедност. По правилу, ако се нежељени догађаји у вези са хемикалијама и хемијском опремом не десе у првих 5 до 10 минута по упаду у лабораторију, сва је прилика да ни касније ништа неће кренути лоше и тада затечене особе могу да се одведу на сигурно место.

### Поступак на лицу места

Након овладавања илегалном лабораторијом полиција треба изврши општи преглед лица места без померања ствари, одреди простор који оно обухвата и након тога га обележи видљивим знацима. Непозваним лицима се забрањује улазак у обележени простор у циљу обезбеђења предмета и трагова од померања, промене или уништења. Важно је фиксирати све промене које су настале приликом упада у лабораторију, односно све промене настале до доласка екипе за вршење увиђаја (Симоновић, 2012: 299-304).

Лице места у поступку демонтажа тајне лабораторије је јединствена комбинација криминалне сцене и опасности од инцидената са опасним материјама, које су ту присутне. Због тога, пажњу треба обратити на оба присутна фактора и правилно их избалансирати у току акције. Најбитније је сачувати структуру лица места, како не би дошло до оштећења доказа који су значајни за кривични поступак. Заинтересоване грађане треба удаљити, а кретање у контролисаној зони свести на најмању могућу меру. Сваки улазак у лабораторију и излазак из ње мора бити забележен. Неопходно је онемогућити приступ медијима и строго забранити разгледање локације (Donnell, 2004: 37). У вези са свим променама насталим на лицу места треба сачинити службену белешку, видео запис и албум фотографија.

Друга ствар о којој треба водити рачуна је да изложеност штетним материјама буде сведена на минимум. Само лице места, када су у питању тајне лабораторије за производњу дрога, може бити веома ризично место, с обзиром да су на њему присутне разне хемикалије које су често отровне и запаљиве. Због тога, полицајци који нису обучени за

откривање и демонтажање тајних лабораторија и који не носе средства заштите, не треба да улазе у простор за који се сумња да у њему постоји оваква лабораторија. Разна испарења могу изазвати оштећења очију, коже, нервног и респираторног система. Неке хемикалије у реакцији са ваздухом или другим хемикалијама могу проузроковати пожаре или експлозије (Оташевић, Голубовић, 2009: 185).

Приликом уласка у лабораторију потребно је обезбедити струјање ваздуха да би се смањило ризик од евентуалне експлозије. Супстанце које се пронађу на лицу места могу бити необележене, а чести су случајеви умишљајног постављања отровних или експлозивних материја, „клопки“ у циљу повређивања полицијских службеника. На лицу места не би требало дирати никакве затворене кутије, канте, храну и пиће, зато што може бити хемијски контаминирана, а приликом уласка, не треба активирати електричну инсталацију, да би се избегла могућа експлозија.

**Табела бр. 3. Извори опасности и могуће последице**

<b>Извори опасности</b>	<b>Могуће последице</b>
• хемикалије	• екстремно токсичне и веома испарљиве
• ватра	• може произвести екстремно токсично и канцерогено испаравање
• удисање	• може проузроковати непосредно тровање или карцином
• неподесна хемијска мешавина или варничење	• може проузроковати експлозију или пожар

Због могућих последица приликом демонтажања тајних лабораторија, полицајци никада не треба да:

- проводе дуго времена у лабораторији,
- додирују или испитују опрему или супстанце у лабораторији,
- миришу предмете и хемикалије,
- укључују и искључују прекидаче и користе опрему која се може затећи на лицу места,
- пуше, једу и пију на лицу места,
- користе апарате са блицем или било коју врсту блица,
- користе радио у унутрашњости зграде.

Да би се смањила опасност од штетних последице, приликом упада у лабораторију треба искључити све изворе грејања апаратура и опреме. То се не сме урадити на тај начин што ће се искључити струја у целом објекту. Супротно овом, ако је укључено хлађење апаратуре, треба га оставити. Хлађење се врши водом која протиче кроз цеви за хлађење.



Правило је да се славине за воду не затварају, ако су отворене, док се не утврди њихова функција.

У зависности од конкретне ситуације, потребно је утврдити идентитет и извршити провере присутних лица, након чега следи детаљан претрес објекта и лица у њему, као и претрес станова и других просторија у којима су боравила затечена лица. Сва затечена лица треба задржати у полицији и са њима обавити детаљан разговор, на околности производње и илегалног промета пронађене дроге. У овом разговору веома је битно утврдити ко је организатор производње, ко је власник лабораторије, која се дрога у лабораторији производила, на који начин се лабораторија снабдевала неопходним сировинама и хемикалијама, коме је дрога испоручивана, на који начин и по којој цени.

У статичкој фази увиђаја не уносе се никакве промене на лицу места, оно се само посматра у непромењеном стању, описује се чињенични налаз, анализира се, врше се мерења, фотографисања и скицирања свих трагова, предмета и других релевантних околности (Симоновић, 2012: 304). Приликом обављања ових радњи потребно је водити рачуна да се не униште постојећи трагови на лицу места и да се не оставе лажни.<sup>14</sup>

У динамичкој фази увиђаја предмети и трагови се померају, врши се њихов детаљан преглед и анализа, изазивају се латентни трагови, скидају се поједини трагови са подлоге, пронађени предмети и трагови се пакују, врше се различите анализе. Током ове фазе увиђаја, са лица места се узимају узорци дрога, хемикалија, отпада и материјала за паковање. Они се узимају и из прикључака за воду, земљишта, смећа, празних посуда, коришћене опреме и одеће осумњичених. Узорци треба да буду репрезентативни (да представљају просек оне материје чији се узорак узима), као и да буду узети у довољној количини. Добра је пракса да се два пута узме исти узорак и тако направе две истоветне серије узорака. На овај начин омогућава се окривљенима да током поступка предложе лабораторију у коју имају поверења, да она изврши анализу, ако немају поверења у резултате које презентује тужилац.

Поред дроге и пронађених хемикалија, потребно је одузети и комплетну пронађену документацију, белешке, нотесе, телефонске именике, факсове, рецепте за производњу, хемијске приручнике, рачуне, поруџбине хемикалија и лабораторијске опреме, компјутере, видео траке и сл., не занемарујући чињеницу да се ту могу пронаћи и трагови папиларних линија (Оташевић, 2009: 53). Отисци папиларних линија се

---

<sup>14</sup> Руководиоцу увиђаја се препоручује да приликом прегледа лица места истовремено и вербално описује затечено стање тако што ће користити аудио и визуелни запис. Овај начин рада му омогућава квалитетније спровођење увиђаја, пошто се тиме не одвлачи пажња на састављање писаних белешки на основу којих би се касније сачинио записник о вршењу увиђаја. На овај начин се потпуније фиксира резултат ове доказне радње.

узимају са свих делова опреме. Добро је ако се може обезбедити видео запис приликом узимања отисака, како би се касније лакше могло доказивати које је лице на ком апарату радило, а и како би се лакше дао исказ на суду. Није добро да лице које је пронашло и изузело отисак папиларних линија, касније, приликом давања исказа не може тачно да се сети где је тачно отисак пронађен.

Сваки доказ на лицу места мора бити обележен одговарајућом бројчаном ознаком. Документовање је кључна ставка у обезбеђивању интегритета материјалних доказа, јер већину доказа треба брзо одстранити због опасности које прете од њих. Документовање подразумева квалитетну израду записника о увиђају који треба да прате скица лица места, израда фото-документације и видео записа. Апаратура и уређаји у лабораторији се морају фотографисати пре него што буду размонтирани, а приликом израде видео записа треба избегавати аудитивни запис – тумачење онога ко снима, како би се избегао субјективни став појединца због презентације ситуације на суду.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Donnell, R. Christian.: (2004). *Forensic Investigation of Clandestine Laboratories*, CRS Press, Washington, D.C.
2. *Дроге и опојна средства, приручник* Института безбедности, Београд, 2005.
3. Institute for Law and Justice and 21 st Century Solutions, 2000.
4. Institute for Law and Justice and 21 st Century Solutions, 2000; Indijana State Police, 1997; Eng, 1999; Idaho State Police, 2000.
5. International Narcotics Control Strategy Report, 2009.
6. Kittle, Lew J.: (1995). *Interim Guidelines for Contamination Reduction and Sampling at illegal Drug Manufacturing Sites*, Washington State Department of Health, Office of Toxic Substances.
7. Милошевић, М.: (2010). *Сузбијање илегалне трговине дрогом и прекурсорима и савремени трендови у криминалистичкој пракси откривања илегалних лабораторија за производњу синтетичких дрога*. У: Сузбијање криминала и европске интеграције - зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд. стр. 121-132.
8. Оташевић, Б., Голубовић, З.: (2009). Тајне лабораторије за производњу синтетичких дрога. *Црногорска ревија за кривично право и криминалну политику*, 2(1):171-187.

Оташевић, Б. (2018). Процедуре на месту откривања тајних лабораторија за производњу дрога, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 3–20.

---

9. Оташевић, Б.: (2008). Значај информација у борби против наркокриминала, *Правни живот*, 57(10): 81-94.
10. Оташевић, В., Atanasov, S.: (2011). *Methodology of disclosure of clandestine laboratories for producing synthetic drugs*, Thematic conference proceedings of international significance, Academy of criminalistic and police studies, „Archibald Reiss Days“ Belgrade, volume I. str. 399-408.
11. Оташевић, Б., Атанасов, С.: (2013). *Методика откривања тајних лабораторија за производњу синтетичких дрога*, Билтен судске праксе, Вишег суда у Краљеву, бр. 1. стр. 43-54.
12. Симоновић, Б.: (2012). *Криминалистика*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу и Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац.
13. [www.europol.europa.eu/publications/Serious\\_Crime\\_Overviews/drugs\\_2005.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/drugs_2005.pdf), претражен, 15. 05. 2009.
14. *Закон о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци*, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 107/09.
15. *Закон о ратификацији Конвенције УН против незаконитог промета дрога и психотропних супстанци*, „Службени лист СФРЈ“, бр. 14/90.
16. Yi Ning Chiu, Benott Leclerc and Michael Townsley.: (2011). Crime script analysis of drug manufacturing in clandestine laboratories, *BRITJ.CRIMINOL*, 51:355-374.

## PROCEDURES TAKEN AT THE SITE OF REVEALING CLANDESTINE LABS FOR DRUG PRODUCTION

**Božidar Otašević, PhD\***

**Abstract:** The offer of various synthetic drugs, according to all indicators, was increased in last few years in the Republic of Serbia. This resulted in increasing consumption of these drugs, especially among young people. Interesting phenomenon is that the production and trafficking of synthetic drugs and precursors is going in the opposite direction of traditional trade of natural drugs. EU is traditional importer if we consider heroin but with synthetic drugs EU is the exporter.

The number of discovered clandestine laboratories, the amount of detected synthetic drugs and precursors, are exceeding all previous

---

\* Ministry of Interior of the Republic of Serbia, Research Associate of the Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade, e-mail: bozidarotasevic@yahoo.com.

seizures in our country, in spite to this important fact, these kinds of drugs are still not receiving the appropriate attention, if we compare it to the attention for “natural” drugs. It is necessary to know the methodology of detection and dismantling clandestine laboratories producing drugs as well as standardize security measures in processing the place of the crime, this from the aspect of criminology but also in terms of safety and environmental protection. The place of clandestine laboratories producing drugs can be very hazardous area when we consider the presence of various chemicals that are often toxic and flammable. Therefore, officers who are not trained in the detection and dismantling clandestine laboratories and who are not wearing protective equipment should not enter the site which is suspected location of such laboratory. Different kind of fumes can cause serious damage to eyes, skin, nervous and respiratory systems, and while some chemicals react with air other chemicals can cause explosions. For a successful detecting of the illegal production site of synthetic drugs it is very important to monitor the flow of precursors, equipment that can be used for illegal laboratories and indicators that are suggesting their presence.

**Key words:** production, synthetic drugs, clandestine laboratories, precursors, equipment.

Рад за примљен: 9. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## КРИВИЧНО ДЈЕЛО ТЕРОРИЗАМ У СУДСКОЈ ПРАКСИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВНИ

Др Миле Шикман\*

**Апстракт:** Кривична дјела тероризма спадају у ред најтежих дјела, те су у фокусу, не само стручне и научне, већ и шире, опште јавности. Иако се ради о кривичним дјелима са релативно малим учешћем у укупном криминалитету, управо због њихове опасности, начина извршења, те последица која изаивају, захтијевају дужну пажњу. Због тога су и кривични поступци за ова кривична дјела, као и судска пракса изузетно важни за остваривање сврха кажњавања, а самим тим и генералне превенције ових кривичних дјела. Иако су понашања и догађаји који се могу довести у везу са тероризмом присутни још од 1992. године, први кривични поступак за ово кривично дјело у Босни и Херцеговини вођен је од 2006. године пред Судом БиХ. Од тада је вођено још седам кривичних поступака, пред истим судом за укупно пет кривичних случајева тероризма (у два предмета поступак је раздвојен), против 15 оптужених лица за кривично дјело Тероризам (у овим поступцима седам других лица је било оптужено за друго кривично дјело). У раду ћемо извршити анализу судске праксе у наведеним кривичним предметима који су вођени пред Судом БиХ, са посебним освртом на казнену политику.

**Кључне ријечи:** тероризам, кривично дјело, кривични закон, кривични поступак, кривична санкција.

---

\* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: [nacelnik@education.muprs.org](mailto:nacelnik@education.muprs.org).

## УВОД

Кривично дјело Тероризам у Босни и Херцеговини<sup>1</sup> систематизовано је од 2003. године<sup>2</sup> у Кривичном закону БиХ<sup>3</sup> у групи кривичних дјела против човјечности и других вриједности заштићених међународним правом (Симовић, Шикман, 2017: 177). Поред овог кривичног дјела, систематизована су и друга кривична дјела која су повезана са њим и то и Финансирање терористичке активности (чл. 202), Јавно подстицање на терористичке активности (чл. 202а), Врбовање ради терористичких активности (чл. 202б), Обука за извођење терористичких активности (чл. 202ц) и Организовање терористичке групе (чл. 202д), а од 2014. године и кривично дјело Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама (чл. 162б) прије свега усљед усклађивања норми домаћег кривичног права са међународним документима<sup>4</sup>, али и као одговор на све већу ескалацију проблема станих терористичких бораца (Симовић, Шикман, 2017: 131).

Ово кривично дјело је засновано на одређењу тероризма у Оквирној одлуци Савјета Европске уније о борби против тероризма из 2002. године<sup>5</sup>, Европској конвенцији о спречавању тероризма из 1977. године<sup>6</sup>

---

1 Треба нагласити да су кривична дјела тероризма у Босни и Херцеговини систематизована и у кривичним законима Федерације БиХ и Брчко дистрикта БиХ у посебној Глави XVIII, која предвиђа група кривичних дјела под називом „Кривична дјела тероризма“. Ова група садржи три кривична дјела, тј. Узимање талаца (чл. 200), Тероризам (201) и Финансирање терористичких активности (чл. 202). У Републици Српској је новим Кривичним закоником Главом XXIII прописана кривична дјела тероризма и то Тероризам (чл. 299.), Финансирање терористичких активности (чл. 300), Стварање терористичких група или организација (чл. 301), Јавно подстицање на терористичке активности (чл. 302), Врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела (чл. 303), Формирање и обучавање група ради придруживања страним терористичким организацијама (чл. 304) и Узимање талаца (чл. 305).

2 Кривично дјело тероризма било је инкриминисано и у кривичним законима који су били на снази прије доношења Кривичног закона БиХ 2003. године, на начин како је то било уређено Кривичним законом СФРЈ из 1976. године.

3 Кривични закон Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, број: 03/03, исправке закона 32/03, измјене и допуне: 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10, 47/14, 22/15, 40/15.

4 Наиме, одлуком Савјета безбједности УН-а број SC/11019 од 30. 5. 2013. године, а на основу Резолуција 1267 (1999.) и 1989 (2011.) о Al-Qaidi и придруженим појединцима и ентитетима, организација ISIL која дјелује на подручју Сирије и Ирака проглашена је терористичком организацијом.

5 Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on Combating Terrorism, Official Journal of the European Communities, L.164/3, 13 June 2002

6 European Convention on the Suppression of Terrorism, ETS No.090, Strasbourg, 27/01/1977

и Протоколу о измјенама и допунама Европске конвенције о спречавању тероризма од 15. 5. 2003. године<sup>7</sup>. Ипак, треба напоменути да је Савјет Европе усвојио нови Додати протокол Конвенцији Савјета Европе о спречавању тероризма 2015. године<sup>8</sup>, а Европска унија је 2017. године усвојила нову Директиву о сузбијању тероризма<sup>9</sup>, што практично значи да ће бити неопходно извршити одговарајуће измјене у бићу кривичног дјела тероризма, као израз усклађивања са наведеним новим међународним документима<sup>10</sup>.

Кривично дјело Тероризам (чл. 201), (измјењено и допуњено 2010. године), састоји се у чињењу терористичког чина с циљем озбиљног застрашивања становништва или присиљавања органа власти БиХ, владе друге земље или међународне организације, да нешто изврши или не изврши, или с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, привредних или друштвених структура БиХ, друге земље или међународне организације (ст. 1). За то дјело учиниоцу се пријети казном затвора у трајању од најмање пет године. Тежи облик постоји уколико је дјело тероризма имало за посљедицу смрт једног или више лица, те ће се учинилац казнити затвором најмање осам година (ст. 2). Најтежи облик тероризма постоји у случају да је истом приликом умишљајно лишено живота једно или више лица, због чега се извршиоцу пријети казном затвора од најмање десет година или казном дуготрајног затвора (ст. 3). Такође, предвиђено је да ће се онај ко набави или припреми средство или уклони препреку или предузме неку другу радњу којом створи услове за извршење кривичног дјела казниће се казном затвора од једне до десет година<sup>11</sup> (ст. 4).

---

7 *Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism*. Strasbourg, 15.V.2003.

8 Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, CETS No.217 Riga, 22/10/2015.

9 Directive (Eu) 2017/541 Of The European Parliament and Of The Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA, Official Journal of the European Union, L 88/6

10 Сврха новог Додатног протокола Савјета Европе је да допуни одредбе Конвенције Савјета Европе о превенцији тероризма, док се Директивом Европског парламента и Савјета о сузбијању тероризма и замјени Оквирне одлуке из 2002. године, утврђују минимална правила у погледу дефиниције кривичних дјела и санкција у подручју кривичних дјела тероризма, кривичних дјела повезаних с терористичком групом и кривичних дјела повезаних с терористичким активностима, као и мјере заштите жртава тероризма те подршке и помоћи тим жртвама.

11 Из ове одредбе произилази да је законодавац инкриминисано и припремање кривичног дјела тероризма, при чему је само набројао неке од припремних радњи, а затим генералном клаузулом проширио могућност примјене ове одредбе на све радње којима се стварају непосредни услови за извршење кривичног дјела тероризма.

Терористички чин, у смислу овог члана, подразумејева неку од следећих радњи, која с обзиром на своју природу или контекст може озбиљно оштетити државу или међународну организацију: а) напад на живот лица који може проузроковати његову смрт; б) напад на физички интегритет лица; в) противправно затварање, држање затвореном или на други начин одузимање или ограничавање слободе кретања другом лицу, с циљем да њега или некога другога присили да нешто изврши, не изврши или трпи (отмица) или узимање талаца; г) наношење велике штете објектима БиХ, владе друге државе или јавним објектима, транспортном систему, објектима инфраструктуре укључујући информациони систем, фиксној платформи која се налази у континенталном појасу, јавном мјесту или приватној имовини, за коју штету је вјероватно да ће угрозити људски живот или довести до знатне привредне штете; д) отмица ваздухоплова, брода или другог средства јавног саобраћаја или за превоз роба; ђ) производња, посједовање, стицање, превоз, снабдијевање, кориштење или оспособљавање за кориштење оружја, експлозива, нуклеарног, биолошког или хемијског оружја или радиоактивног материјала, као и истраживање и развој биолошког и хемијског оружја или радиоактивног материјала; е) испуштање опасних материја или изазивање пожара, експлозија или поплава с посљедицом угрожавања људских живота; ж) ометање или заустављање снабдијевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом с посљедицом угрожавања људских живота; з) пријетња учињењем којег дјела из тачке а до х овог става<sup>12</sup>.

И поред тога што се законско одређење дјела тероризма своди на два основна елемента, радњу извршења и циљ (Савјет/Вијеће Европе, 2005: 662), оно је ипак доста компликовано јер, осим што предвиђа више могућих облика терористичког акта као радње чињења, оно, уз то, за сваки од законом предвиђених облика радње чињења захтијева испуњење и једног додатног услова који се тиче значаја радње чињења са аспекта ефеката које она може проузроковати за државу или међународну организацију, а, с друге стране, законско одређење тероризма садржано у овој законској одредби додатно се компликује тиме што закон за поједине радње, да би се оне могле сматрати радњама чињења кривичног дјела тероризма, захтијева наступање конкретне опасности за живот људи или за привредне објекте, а за друге не (Савјет/Вијеће Европе, 2005: 662). Дакле, предузимање неке, од ионако хетереогено одређене радње извршења, прераста у кривично дјело тероризма, само ако су предузете у одређеном циљу (Стојановић, Делић, 2013: 373).

---

12 Кривични закон Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, број: 03/03, исправке закона 32/03, измјене и допуне: 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10, 47/14, 22/15, 40/15.



## ТЕРОРИЗАМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Иако су догађаји који се могу довести у везу са тероризмом у БиХ испољавани од 1992. године, први судски поступак пред Судом БиХ водио се од 2006. године<sup>13</sup>. Наиме, општепознато је да су од 1992. године у БиХ долазили муџахедини који су, вођени идејом глобалног џихада, учествовали у ратним сукобима, у којима су починили најтежа кривична дјела, а чији се поступци нису у знатној мјери разликовали од поступака припадника ISIL у Сирији и Ираку<sup>14</sup>. То је фактички потврђено и у пресудама Међународног суда за ратне злочине почињене на подручју бивше Југославије (Хашки суд)<sup>15</sup>. Такође, чињеница је да су неки од муџахедина остали у БиХ да живе, оженили се држављанкама БиХ и добили држављанства БиХ, те су засновали прве вехабијске/селафијске заједнице у изолованим селима, у које су почели долазити домаћи становници (Шикман, Ђеранић, 2017: 83). Касније су се сви догађаји који се могу довести у везу са тероризмом и конкретни терористички акти повезани са дјеловањем тих заједница<sup>16</sup> (Већаревић, 2016: 18). Тако су терористички напад у Мостару 1997. године починила управо лица која су остала послје рата у БиХ, а 2002. године, у селу Костајница код Коњица, припадник вехабијске заједнице, мотивисан идеолошко-вјерским фанатизмом, починио је троструко убиство<sup>17</sup>. Један од поступака за тероризам водио се 2001. године пред Врховним судом ФБиХ, у случају под називом „Алжирска група“<sup>18</sup>, а касније су кривични поступци вођени

13 Прва оптужница за кривично дјело тероризма из члана 201 став 1 у вези става 4 тачка ф) Кривичног закона БиХ потврђена је 13. априла 2006. године, у предмету под ознаком Х-КЖ-06/190. Главни претрес је започео 20. 7. 2006. године, а поступак је окончан 21. 5. 2007. године изрицањем правоснажне пресуде. Види детаљније: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2431/show>, присуљено 10. 2. 2018. године.

14 Наиме, страни борци, муџахедини су нехумано и нечовјечно поступали са ратним заробљеницима, ритуално одсјецали главе заробљених војника, у борби узвикивали карактеристичке ратне покличе, а све то документовали видео записима и фотографијама.

15 Тако је у Предмету бр.: IT-01-47-T, од 15. 3. 2006. године описано посебно поглавље „Муџахедини“, стр. 124-258), а у Предмету бр.: IT-04-83-T од 15. 9. 2008. године поглавље „Муџахединске снаге“, стр. 51-62.

16 Наиме, десет терористичких напада који су се десили у БиХ од 1997. године, били су повезани са Салафизом (Већаревић, 2016: 18).

17 За кривично дјело тешког убиства, учињеног из идеолошко-вјерских побуда оптужени је осуђен на казну затвора у трајању од 35 година, коју му је изрекао Жупанијски суд у Мостару.

18 „Алжирску групу“ чини шест лица алжирског поријекла, који су осумњичени да су заједнички и договорено, дјелујући као организована терористичка група, и уз координацију са официром терористичке мреже Ал Ка'ида, покушали предузети насиље према објектима и запосленом особљу Амбасаде САД у Сарајеву. Како

пред Судом БиХ од 2006. године, за почињене терористичке акте, како слиједи:

- планирање терористичких напада у Сарајеву – двојица оптужених су допутовала у Сарајево 2005. године из Шведске и Данске, у намјери да на територији БиХ или неке друге европске земље изврше терористички акт, са циљем присиљавање власти БиХ или владе друге државе да повуку своје снаге из Ирака и Авганистана. Након тога су ступили у контакт са трећеоптуженим који је им је набавио и предао експлозив (око 20 килограма), од чега су они припремили тзв. „самоубилачки појас“, а све наведено, укључујући и тонски запис са поруком која најављује нападе, снимили на видео касету.
- планирање терористичких напада у БиХ – оптужени (три лица) су формирали терористичку групу и предузмали друге радње, а у намјери извршења терористичког чина на територији БиХ у периоду од 2007. до 2009. године, с циљем озбиљне дестабилизације њених политичких, уставних и друштвених структура, као и озбиљног застрашивања становништва, при чему су наступали с позиција етничког и религијског екстремизма и радикализма (заступајући ставове да у БиХ треба успоставити шеријатску државу),
- терористички напад на полицијску станицу у Бугујно – оптужени су дана 27. 6. 2010. године, у раним јутарњим часовима, поставили и активирали импровизовану експлозивну нараву уз зграду Полицијске станице у Бугојну, а том приликом је један полицијски службеник смртно страдао, а шест их лакше или теже повријеђено, при чему је причињена велика материјална штета, како на објекту Полицијске станице, тако и на околним зградама и возилма. Циљ овог терористичког напада био је озбиљно застрашивање становништва или присиљавање органа власти БиХ да нешто изврше, с циљем озбиљне дестабилизације основних политичких, уставних и друштвених структура БиХ.
- активирање експлозивне направе у Зеници - оптужени су набавили, а потом 11. 4. 2011. године и поставили експлозивну нараву познату као „паштета“ испред десног точка аутомобила у којем су се налазила два лица (члан Парламента у Кантоналној скупштини ЗДК и делегат у Дому народа Парламента Федерације БиХ, а друго члан Парламента у Кантоналној скупштини ЗДК) која се активирала у тренутку када су наведена лица ушла у

---

Врховни Суд ФБиХ није нашао довољно доказа за вођење кривичног поступка, они су изручени Влади САД, а у јануару 2002. године отпремљени у Гвантанамо, гдје су имали статус непријатељских бораца. По пуштању на слободу, тројица су враћена у БиХ.

возило и ставила га у погон и том приликом је причињена штета на возилу, те су угрожени животи и безбједност тих лица.

- терористички напад на зграду Амбасаде САД у Сарајеву – оптужени је дана 28. 10. 2011. године извршио напад на Амбасаду САД у Сарајеву, тако што се кретао у непосредној близини наведеног објекта и пуцао аутоматском пушком по згради амбасаде и ранио једног полицијског службеника те причинио већу материјалну штету на објекту амбасаде. Циљ овог терористичког напада био је изнуђивањем уступака захтијевајући да НАТО снаге напусте Авганистан, пријетећи грађанима САД и Њемачке те застрашивањем становништва и дестабилизацијом основних политичких и уставних структура власти БиХ.

Такође, треба навести да су се током 2015. године догодила два терористичка акта и то: терористички напад на Полицијску станицу у Зворнику када је убијен један полицијски службеник и терористички напад на припаднике Оружаних снага БиХ у Сарајеву, када су двојица припадника убијена. У оба наведена случаја, извршилац терористичког акта је смртно страдао (у првом случају у сукобу са полицијом, а у другом извршио самоубиство). Од 2012. године пред Судом БиХ воде се кривични поступци за држављане БиХ који су се придружили ISIL, а која је од стране Уједињених нација проглашена терористичком организацијом. Ова лица оптуживана су за кривична дјела Јавно подстицање на терористичке активности (чл. 202а), Организовање терористичке групе (чл. 202д) и Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама (чл. 162б). Поред тога, у протеклом период десили су се и догађаји који су довођени у везу са тероризмом, као што је постављање и активирање експлозивне направе у тржном центру Фис у Витезу 2008. године и бацање експлозивне направе на зграду Полицијске станице Завидовићи 2015. године. Први случај окончан је осудом оптуженог на девет година затвора за кривично дјело Тешко кривично дјело против опште сигурности људи и имовине<sup>19</sup> (чл. 328. ст. 2. КЗ ФБиХ), док други случај још увијек није резултирао оптужницом за почињено кривично дјело.

## **КРИВИЧНИ ПОСТУПЦИ У ПРЕДМЕТИМА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ТЕРОРИЗМА ПРЕД СУДОМ БиХ**

У раду је извршена анализа кривичних предмета који су вођени пред Судом БиХ за кривично дјело Тероризам (чл. 201). Подаци о

---

<sup>19</sup> Пресуда Суда БиХ, бр. Х-К-08/591-1 од 11.05.2010.

Шикман, М. (2018). Кривично дјело Тероризам у судској пракси у БиХ, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 21–42.

пресудама у наведеним кривичним предметима прикупљени су путем званичног сајта Суда БиХ<sup>20</sup> објављеним у рубрици „Судска пракса Суда Босне и Херцеговине“ по годинама (2004-2017) за Одјел II (Одјел II за организовани криминал, привредни криминал и корупцију) и врстама одлуке.

Табела 1: Кривични предмети за кривично дјело Тероризам (чл. 201) Суда БиХ

Р/б	Кривични предмет	Извршиоци кривичног дјела	Изречена санкција (правоснажна пресуда)
	X-KŽ-06/190 Првостепена пресуда X-K-06/190 од 10. 1. 2007. Другостепена пресуда број X-KŽ-06/190 од 21. 5. 2007.	ст. 4. тачка ф. 1. М.Б. 2. А.Ц. 3. Б.И. Кривично дјело Недозвољено држање оружја или експлозивних материја (чл. 371. ст. 2.) 4. А.Б. и 5. Х.С.	М.Б. - 8 година и 4 мјесеца, А.Ц. - 6 година и 6 мјесеци, Б.И. - 4 године, А.Б. – 2 године (Споразум о признању кривице), Х.С. - 6 мјесеци.
	С1 2 К 003342 12 Кж (X-K-09/670-1). Првостепена пресуда С1 2 К 003342 10 К (веза број: X-K-09/670-1) од 10.11.2011 Другостепена пресуда број С1 2 К 003342 12 Кж од 29.06.2012.	ст. 4. тачка ф 1. Р.Р. 2. А.Х. 3. Е.В. Кривично дјело Неовлаштени промет оружјем и војном опремом те производима двојне намјене (чл. 193. ст. 1.) и кривично дјело Удруживање ради чињења кривичних дјела (чл. 249. ст. 1.) 4. Р.Р. и 5. Р.М.	Р.Р. - 4 године и 6 мјесеци А.Х. - 3 године и 4 мјесеца. Е.В. - 3 године и 4 мјесеца. Р.М. – ослобођен оптужбе
	Раздвојен предмет X-K-09/670-2	Кривично дјело недозвољено држање оружја или експлозивних материја (чл. 371. ст. 2.) 1. Е.С.	18.10.2012. године - обустављен кривични поступак

20 Суд Босне и Херцеговине, званична интернет страница: <http://www.sudbih.gov.ba/>

Шикман, М. (2018). Кривично дјело Тероризам у судској пракси у БиХ, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 21–42.

	С1 2 К 002596 14 Кжк Првостепена пресуда С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013. Другостепена пресуда број С1 2 К 002596 14 Кжк од 15. 7. 2015.	ст. 3. и 5. тачке а, д. и ф. 1. Х.Ч. 2. Н.П.	Х.Ч. – 35 година Н.П. – ослобођен оптужбе
	Раздвојен предмет С1 2 К 009806 12 К Првостепена пресуда С1 2 К 009806 12 К од 31. 7. 2012.	ст. 3. и 5. тачке а, д. и ф. 1. А.Х.	А.Х. – 14 година (Споразум о признању кривице)
	Раздвојен предмет С1 2 К 008650 12 К од 25. 4. 2012.	Кривично дјело Помоћ учиниоцу послје учињеног кривичног дјела (чл. 232. ст. 3.) 1. Е.О. 2. Х.Ш. 3. Н.К.	27. 11. 2014. године - обустављен поступак
	С1 2 К 005666 11 К Првостепена пресуда С1 2 К 005666 11 К од 20.11.2012. Другостепена пресуда С1 2 К 005666 11 КЖ од 18. 6. 2013.	ст. 5. тачка а 1. З.Д. 2. А.С. 3. С.Б.	З.Д. - 6 година, А.С. - 5 година и 6 мјесеци, С.Б. - 5 година
	С1 2 К 007723 12 К Првостепена пресуда С1 2 К 007723 12 К од 06.12.2012 Другостепена пресуда број С1 2 К 007723 13 Кжк од 25.12.2013.	ст. 2. и 5. тачка а. и д. 1. М.Ј. ст. 2. 2. Е.Ф. 3. М.А.	М.Ј. – 15 година Е.Ф. - ослобођен оптужбе М.А. - ослобођен оптужбе
Укупно	Пет кривичних предмета	Укупно оптужено 23 лица, од чега 15 лица за кривично дјело Тероризам	Укупно 110 година и 6 мјесеци затвора за кривично дјело Тероризам

Извор: Суд БиХ, обрада аутора.

Као што се види у Табели 1. до сада је пред Судом БиХ вођено пет кривичних предмета, против 15 оптужених лица за кривично дјело Тероризам из члана 201 КЗ БиХ. Поред њих, у овим предметима, оптужено је још осам лица, од којих су три лица за кривично дјело Недозвољено држање оружја или експлозивних материја (чл. 371 ст. 2), два лица за Кривично дјело неовлаштени промет оружјем и војном опремом те производима двојне намјене (чл. 193 ст. 1) и три лица за кривично дјело Помоћ учиниоцу послје учињеног кривичног дјела (чл. 232 ст. 3). Изречено је укупно 11 пресуда (првостепене и другостепене), којим је 12 лица осуђено на казну затвора (једно лице по основу споразума о признању кривице), а три лица су ослобођена оптужбе<sup>21</sup>. Један оптужени је осуђен на казну затвора од 35 година, један на казну затвора од 15 година, а један на казну затвора од 14 година, док су остали осуђени на казне затвора испод 10 година. У два случаја, поступак је обустављен и то за друга кривична дјела.

### **Радња извршења код кривичних дјела тероризма**

С обзиром на то да ово кривично дјело има два основна елемента радњу чињења и циљ, тако су и у кривичним поступцима настојања била на утврђивању испуњености поменути два елемента. Утврђивање радње извршења у наведеним случајевима није било спорно.

У три случаја опужени су предузели дјелатности које су биле погодне да проузрокује смрт неког лица и то употребом експлозивне направе, односно, аутоматског оружја, чиме су остварили радњу извршења напада на живот лица која може проузроковати његову смрт (ст. 5 тачка а). У првом случају, оптужени су извршили терористички акт, тако што су претходно набавили одређене количине експлозива, затим направили имовровизовану експлозивну направу, а потом је поставили на задњем зиду зграде Полицијске управе Бугојно<sup>22</sup>. Након тога, извршили су активирање исте и том приликом је смртно страдао један полицајац, а шест је теже и лакше повријеђено<sup>23</sup>. У другом случају, оптужени су набавили минско-експлозивно средство које су поставили под точак путничког моторног возила, која се активирала покретањем

---

21 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013 и Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012.

22 Оптужени су припремили и активирали импровизовану експлозивну направу, која је: “у себи садржавала неутврђене количине експлозива, али не мање од 12,5 кг експлозива Pentrita (PETN), односно, 20 кг експлозива Trinitrotoluola (TNT) повезаног са спорогорећим штапином и капислом”. Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013.

23 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013.

возила<sup>24</sup>. У трећем случају, оптужени је кривично дјело извршио тако што је употребом аутоматске пушке испалио одређен број метака у правцу Амбасаде САД<sup>25</sup> и ранио једног полицијског службеника<sup>26</sup>.

Исто тако, радње извршења биле су усмјерене и ка објектима БиХ и владе друге државе којима се они оштећују у великој мјери, уништавају или чине неупотребљивим (ст. 5 тачка д)<sup>27</sup>.

Поред тога, радње извршења у остала два кривична дјела тероризма огледале су се у предузимању припремних радњи (ст. 5 тачка ф), које су се огледале у набављању експлозива и припремању импровизоване експлозивне направе<sup>28</sup>, односно, организовању терористичке групе ради извршавања терористичких напада<sup>29</sup>.

### Циљ предузетих радњи извршења

За постојање кривичног дјела тероризма, осим умишљаја, потребно је и постојање одређене намјере (Стојановић, Делић, 2013: 373). Намјера

---

24 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 005666 11 К од 20. 11. 2012.

25 Оптужени је извршио терористички чин, тако да је извршио напад на објекат амбасаде САД на начин да је из аутоматске пушке, пуцајући око 50 минута, испуцао најмање 105 метака калибра 7,62 мм у правцу зграде амбасаде САД, којом приликом је ранио једног полицијског службеника у обје ноге. Према: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012.

26 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012

27 У једном случају Пресудом Суда БиХ утврђено је да је причињена велика материјална штета, и то на: “објекту – згради ПУ Бугојно у износу од најмање 189.939,00 КМ, односно, у износу од најмање 275.877,00 КМ укључујући и штету на околним објектима у Бугојну, те на осталој имовини ПУ Бугојно и великом броју возила грађана Бугојна у неутврђеном износу” (стр. 96). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20.12.2013.). У другом случају је нанијета материјална штета амбасади САД од преко 100.000 долара. У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012.

28 Оптужени су набавили око 20 кг експлозива и припремили тзв. “самоубилачки појас” који је био спреман за активирање. То је требало је да послужи и као држач и активатор експлозива, који је постављен унутар појаса, тако што бомбаш самоубица, овако израђену самоубилачку направу, ставља око свога тијела, те у одређено вријеме и на одређеном мјесту исту активира сопственим дјеловањем “окидачем из руке”. Према: Пресуда Суда БиХ, бр. Х-К-06/190 од 10. 1. 2007.

29 Оптужени су, према изреци Пресуде Суда БиХ: “набављали, посједовали, имали на располагању сакривене на њима познатим мјестима, различите врсте оружја и минско-експлозивних средстава, муницију различитог калибра, дијелове и пратећу опрему за оружје и минско-експлозивна средства” (стр. 3-4), те се оспособљавали и обучавали за кориштење наведеног оружја и минско-експлозивних средстава, али и припремили и посједовали компоненте за израду импровизованих минско-експлозивних направа. У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број: Х-К-09/670-1), од 10. 11. 2011.

мора бити управљена на остваривање једног од три циља: 1) озбиљног застрашивања становништва, 2) присиљавања органа власти БиХ, владе друге земље или међународне организације, да нешто изврши или не изврши и 3) озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, привредних или друштвених структура БиХ, друге земље или међународне организације.

Тако је у једном случају неспорно утврђено да су оптужени у периоду од новембра 2007. године до марта 2008. године и од јула 2008. до новембра 2009. године одржавали састанке, на којима су се договарали планови о метама напада, циљевима који су таквим нападима жељели постићи, те да су посљедице радњи и идеја које су оптужени предузимали и заступали, биле дестабилизација свих структура у БиХ, те озбиљно застрашивање становништва<sup>30</sup>.

У другом случају, јасно је утврђена намјера оптуженог која се огледала у присиљавању органа власти Босне и Херцеговине, владе друге земље или међународне организације, да што изврши или не изврши<sup>31</sup>, док је у трећем случају терористички акт предузет с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, привредних или друштвених структура Босне и Херцеговине, друге земље или међународне организације<sup>32</sup>, чиме су остварили обиљежја

---

30 Према образложењу пресуде, наведено је да: “Уколико би дошло до реализације идеја које су заговарали оптужени у назначеном периоду, представљало би акт озбиљног застрашивања становништва у Босни и Херцеговини у цјелини, а истовремено би се то застрашивање пренијело и на регион у цјелини.” (стр. 88). Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1 од 10. 11. 2011.

31 У образложењу Пресуде Суда БиХ јасно је уочљиво да је утврђена ова намјера. Наиме, како се наводи: “Намјера оптуженог да напад усмјери на Амбасаду САД због учешћа САД у рат у Авганистану и односом америчке владе према муслиманима у БиХ, Европи и свијету сасвим јасно слиједи из његове опоруче коју је снимио у електронској верзији након доношења одлуке о нападу, а која се налазила на ДВД-у који је предао оптуженом Ахметспахићу са налогом да је објави сљедећег дана на интернет: *„Американци припремају са Хрватима и Србима нови покољ над муслиманима... Босне, Санџака, Црне Горе, Косова, Албаније, Македоније“*. Такође, у опоручи се упућују директне пријетње Њемачкој, за коју се каже да је *„отворено напала Авганистан“*, а шаље се и директна пријетња: *“Знајте ако не извучете за месец дана, месец дана, своју војску из Авганистана и повучете се из борбе против Ислама и муслимана... стићи ће вас тровање ваше хране, воде...“*. Крајњи циљ оваквог обраћања очигледно је усмјерен на промјену политике Владе САД и Владе Њемачке према Авганистану, односно, одустајање од војног ангажовања у Авганистану” (стр. 21). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012.

32 У образложењу Пресуде Суда БиХ се наводи да би “под претпоставком да су на основу наведених идеја оптужених могли бити реализовани планови активности, то би озбиљно угрозило међународни субјективитет и положај БиХ, како на плану регионалне сарадње, тако у смислу отежавања приступања БиХ Европској унији, НАТО-у и другим регионалним континенталним и свјетским асоцијацијама,



бића кривичног дјела тероризма. У том смислу, Суд је наводио да девијантно схватање и промовисање насилних ставова који су настали у одређеном времену и одређеним друштвеним условима, представља сталну опасност по друштвену заједницу и грађане који имају различите идентитете, али и за државне институције домицилног и међународног карактера<sup>33</sup>.

### Остала обиљежја кривичних дјела тероризма

У наведеним кривичним поступцима који су вођени за кривично дјело тероризма, утврђено је да су оптужени, као чланови тзв. Вехабијске заједнице<sup>34</sup>, наступали са позиције „етничког и религијског екстремизма и радикализма“<sup>35</sup>, а у духу идеја да „у БиХ треба насилним путем успоставити шеријатску државу уређену по шеријатском праву“<sup>36</sup>, чиме се ова понашања огледају у непризнавање Устава и закона БиХ, те институција које су одговорне за спробођење тих закона<sup>37</sup>. Тако у

---

организаацијама“ и да у коначници „идеје оптужених и њихова евентуална реализација представљају општу пријетњу, те пријетњу безбједности БиХ у цјелини на унутрашњем и међународном плану“ (стр. 88). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1 од 10. 11. 2011.

33 У једном случају Суд БиХ наводи да су: „овакве идеје, осим што претпостављају употребу тешког насиља и посљедичне жртве невиних људи и наносење тешке материјалне штете, директан удар на уставно и друштвено уређење Босне и Херцеговине и њен регионални и међународни положај“ (стр. 123). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013.

34 У Пресуди Суда БиХ, ово питање је посебно размотрено и наведен је став вјештака, који је са научног аспекта разјаснио појмове „вехабизма“ и „селефизма“: „Упркос међусобним разликама, већина босанскохерцеговачких селефијских група дијели неке заједничке особине које нису својствене искључиво организацијама (или вјерским сектама) с исламским предзнаком. Оне у пракси потврђују тенденције појединих традиционалних вјерских заједница да се изолују од других вјерника и да дефинишу своју свету заједницу кроз њено дисциплинирано супротстављање како невјерницима тако и малодушним вјерницима. Овај образац својствен је фундаменталистичким покретима и сектама унутар готово свих вјерских традиција“ (стр. 14-15). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 К од 6. 12. 2012.

35 Према изреци Пресуде Суда БиХ оптужени су „заступајући ставове да у Босни и Херцеговини треба употребом силе успоставити државу уређену по исламским вјерским прописима, односно, шеријатску државу, а ти ставови су сами по себи противуставни јер је БиХ по Уставу БиХ уређена као секуларна и демократска држава“ (стр. 3) чиме су наступали са позиција „етничког, религијског екстремизма и радикализма“ (стр. 88). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1 од 10. 11. 2011.

36 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013. стр. 103.

37 У образложењу Пресуде Суда БиХ утврђено је да оптужени говоре о „запечаћеном

једном од првих кривичних предмета тероризма који је вођен током 2007. године, о мотивима оптужених, односно, циљевима њиховог доласка у Сарајево<sup>38</sup> и набавци експлозива и других код њих пронађених средстава (маскирне капе, ручне радио-станице) веома јасно говори и ВХС касета, пронађена у задњем џепу првооптуженог. На касети је, како је утврђено пресудом, приказан начин израде импровизоване направе и тонски запис са поруком која најављује нападе, али и објашњава мотиве оптужених, што је својствено самоубилачким терористичким нападима<sup>39</sup>. У другом случају, Суд је прихватио доказаним тврдње да су у временским периодима од новембра 2007. до марта 2008. године и од јула 2008. године до новембра 2009. године, а по претходним договорима, одржавали састанке на различитим локацијама на подручју Бугојна и Сарајева, између осталог и у породичној кући оптуженог, којим састанцима је он руководио, а на којим се: „тумачило шта значи цихад, договарајући се о могућим метама напада, међу којима су

---

џенетском напитку”, што се односи на књигу истог наслова коју је у БиХ приредио Одред Ел-Муџахидин, и то тачке 14: “Онај који је против вјерника – сви вјерници треба да се дигну против њега” и тачке 15, “Муслиман не смије подржавати и помагати онога који уводи новотарије у вјеру. Вјештак је истакао да ригидно придржавање нпр. тачке 14 значи непризнавање Устава и закона ове државе, те инситуација које су одговорне за произвођење тих закона (стр. 88). У: Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1) од 10. 11. 2011.

38 Према утврђеном чињеничном стању наведеном у изреци Пресуде Суда БиХ првооптужени и другооптужени су допутовали у Сарајево 27. септембра 2005. године из Шведске (првооптужени), односно 14. октобра 2005. године из Данске (другооптужени), након чега су ступили у контакт са трећеоптуженим који је набавио и предао им експлозив. Из образложења пресуде, као неспорно је утврђено да је: “долазак оптужених у БиХ претходно, међу њима, договорен и координиран, те да су у иностранству имали контакте са другим лицима, против којих се у тиме земљама води поступак за кривична дјела тероризма (Данска)” (стр. 17 и 18 ). Такође, сам првооптужени је признано да је прије доласка у БиХ проучио, преузео и дијелом прочитао двије књиге, и то: “Инструкција СИА за прављење експлозива” и “Приручник за борбу намијењен грађанима који узимају правуд у своје руке”, што заједно са другим чињеницама и материјалним доказима несумњиво указује да је дошао са јасном намјером да почини терористички чин” (стр. 43). У: Пресуда Суда БиХ, бр. Х-К-06/190 од 10. 1. 2007.

39 Из образложења Пресуде Суда БиХ: “Allah Ekber. Овде се браћа припремају за напад. Показују нам ствари које ће користити за напад. Ова браћа су спремна да нападну, и иншала они ће напасти Al-Qufar који убијају нашу браћу и муслимане у Ираку, Авганистану, Схисхан и многим другим земљама. Ово оружје ће бити употребљено против Европе, против оних чије су снаге у Ираку и у Авганистану. Ова два брата су продали своје животе да удовоље Алаху, да помогну својој браћи и сестрама. Они су муслимани. Њихови сати долазе. Они су спремни да нападну, зато немојте, немојте мислити да смо вас заборавили. Ми смо овдје и ми планирамо и имамо све спремно. Ово је порука за вас” (стр. 42). У: Пресуда Суда БиХ, бр. Х-К-06/190 од 10.01.2007.

навођена и „хрватска мјеста“ за вријеме католичког Божића, напад на припаднике српског народа у вријеме вјерских празника, напад на ЛОТ тимове стациониране на подручју Бугојна у приватним кућама” (стр. 85)<sup>40</sup>. У трећем случају, према изреци Пресуде су се, такође, одржавали контакти на чијим састанцима се: „говорило и тумачило шта значи џихад, дискутовало о неопходности и начинима врбовања исламских вјерника за успостављање шеријатске државе БиХ и да уколико исти не буду добровољно приступали и прихватили такве идеје да их треба кажњавати, односно, убијати, а шеријатску државу успоставити насилно“ (стр. 5)<sup>41</sup>. Због тога се закључује да: „управо овако девијантно схватање и промовисање ставова који су настали у одређеном времену и одређеним друштвеним условима, представља опасност по грађане који имају различите идентитете од муслимана како их схватају оптужени, али и за све свјетовне институције домицилног и међународног карактера” (стр. 88)<sup>42</sup>.

### **Кривичноправна санкција за кривична дјела тероризма**

Када је ријеч о одлуци о кривичноправној санкцији и одмјеравању казне може се примијетити да је судска пракса по овом питању поприлично различита. То произилази из чињенице да су у случајевима кривичних дјела тероризма изрицане казне затвора које су ближе минимално запријеђеној казни затвора<sup>43</sup>, па до казни затвора у трајању од 14 година<sup>44</sup>, 15 година<sup>45</sup>, па чак и 35 година<sup>46</sup> затвора. Поред тога, у неким случајевима је Апелационо вијеће преполовило казну затвора у погледу њеног трајања<sup>47</sup>. Иако је Суд ублажио казну по основу олакшавајућих

40 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1) од 10.11.2011.

41 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20.12.2013.

42 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 10 К (веза број:Х-К-09/670-1) од 10.11.2011.

43 Према правоснажној Пресуди Суда БиХ првооптужени је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од четири године и шест мјесеци, а друга двојица оптужених на јединствене казне затвора у трајању од по три године и четири мјесеца. Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 003342 12 Кж од 29. 6. 2012.

44 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 009806 12 К од 31. 7. 2012.

45 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 13 Кж од 25. 12. 2013.

46 Првостепеном пресудом оптужени је оглашен кривим за кривично дјело тероризма, па му је с тим у вези Суд изрекао казну дуготрајног затвора у трајању од 45 година, која је коначном пресудом смањена на 35 година затвора. Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 14 Кж од 15. 7. 2015.

47 Наиме, првостепеном пресудом Суда БиХ првооптужени је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 15 година и 4 мјесеца, другооптужени на јединствену казну затвора у трајању од 13 година и 4 мјесеца, а трећеоптужени на казну

околности, сматрајући да су првостепене пресуде престроге, те изрекао казне у складу са законом прописаним границама<sup>48</sup>, поставља се питање њихове адекватности. Ово питање нарочито је дошло до изражаја након пуштања на слободу осуђених лица. Наиме, један од осуђених лица<sup>49</sup> који је након издржавања двије трећине казне 2011. године пуштен из затвора, у више наврата је боравио као страни терористички борац у Сирији и Ираку, да би почетком 2016. године био ухапшен у Грчкој, гдје је осуђен на 15 година затвора. Такође, у истом поступку, треће осуђени<sup>50</sup> је отишао у Сирију почетком 2013. године, након што је у БиХ одслужио казну од четири и по године затвора, те се придружио фронту Ал Нусрах, гдје је врло брзо узнатредовао у војној каријери, али и током 2016. године смртно страдао на подручју Ирака. Још један оптужени у истом предмету (али за друго кривично дјело), такође је 2013. отишао у Сирију и придружио се ISIL, а заједно са собом је повео и супругу.

У два кривична поступка, Суд је оптужене ослободио оптужбе. У једном предмету, иако је Суд утврдио да је другооптужени: “прикупљао и посједовао велики број видео клипова – видео записа, у којима се величају терористички напади и борбе у Чеченији и говори чеченских вођа, покрета отпора Хатаба, Бесајева и Заркавија из Ирака, а садржаји наведених видео клипова су му служили као примјер на који би се начин нешто слично могло извести у БиХ, као и двије књиге из области војне одбране, као и ранији фолдери са доста видео снимака о Ал-Каиди и бомбардовању, муџахединима, џихаду, Авганистану, рату у Чеченији и сл. видео снимци о бомбама и терористичким нападима”,

---

затвора у трајању од 8 година (Пресуда Суда БиХ, бр. Х-К-06/190 од 10. 1. 2007). Пресудом Вијеће Апелационог одјељења дјелимично се уважавају жалбе браниоца оптужених, те се пресуда првостепеног вијећа преиначаву у погледу трајања казне затвора, при чему у осталом дијелу првостепена пресуда остаје неизмијењена. Тако је првооптуженом преиначена казна на јединствену казну затвора у трајању од осам година и четири мјесеца. Другооптуженом је преиначена казна на јединствену казну затвора у трајању од шест година и шест мјесеци, а трећеоптуженом је казна затвора преиначена са осам на четири године. Тако је Апелационо вијеће оцијенило да изречене казне: “нису адекватне у погледу олакшавајућих околности” (стр. 19) (ранија неосуђиваност, лошије материјално стање и породичне прилике), односно да олакшавајуће околности нису дошле до изражаја, насупрот отежавајућим које су у појединим чињеницама пренаглашене, а посебно: “када су у питању саизвршилачке радње, јер сваки од саизвршилаца одговара према степену доприноса у извршењу кривичног дјела” (стр. 19). Пресуда Суда БиХ, број Х-КЖ-06/190 од 21. 5. 2007.

48 Пресуда Суда БиХ, бр. Х-КЖ-06/190 од 21. 5. 2007.

49 Осуђен Пресудом Суда БиХ, бр. Х-КЖ-06/190 од 21. 5. 2007. на казну затвора у трајању од 8 година и 4 мјесеца.

50 Правоснажно осуђен на казну затвора у трајању од 4 године. У: Пресуда Суда БиХ, бр. Х-КЖ-06/190 од 21. 5. 2007.

Суд је заузео став да само посједовање наведених материјала, без даљег инкриминирајућег контекста, није довољно за заснивање кривице овог лица, те га је ослободио оптужбе<sup>51</sup>. У другом случају, оптужбе су ослобођени другооптужени и трећеоптужени због тога што није доказано да су оптужени учинили кривично дјело за које се оптужују<sup>52</sup>. Наиме, иако се може сматрати спорним чињеница да су они заједно са првооптуженим организовали терористичку групу, чиме би остварили битно обиљежје истоименог кривичног дјела, јасно је да су они својим радњама остварили обиљежја кривичног дјела тероризма чл. 201. из ст. 4. “ко набави или припреми средство или уклони препреку или предузме неку другу радњу којом створи услове за извршење кривичног дјела” тероризма<sup>53</sup>. Исто тако, наведена лица су били активни поборници исте идеологије, као и сам првооптужени, а своје ставове су исказивали и кроз непоштовање Суда<sup>54</sup>. Поред тога, оптужени који је ослобођен оптужбе за тероризам извршио је самоубилачки терористички напад у Ираку 2014. године носивши на себи самоубилачки прслук и активирајући исти на пункту ирачке војске при чему је убио себе и 12 војника. Други оптужени који је истом пресудом ослобођено оптужбе је путовао у Сирију два пута (у мају и јулу 2013. године), заједно са млађим братом, који тада није био пунољетан, а који је погинуо у коалицијским ваздушним нападима на град Кобане у Сирији, крајем 2014. године (Азиновић, Јусић, 2016: 42).

На концу можемо констатовати да је Суд у предметима тероризма засновао и одређене ставове који су вриједни пажње. Тако се из образложења Пресуде Суда БиХ<sup>55</sup> види да се Суд приликом одмјеравања казне првооптуженом руководио утврђеним чињеничним стање, те свим олакшавајућим и отежавајућим околностима, посебно указујући на: „његову досљедност у вриједносним и идеолошким увјерењима, која, према оцјени Суда, указују на посебан степен опасности и захтијевају адекватно казнено реаговање” (стр. 27 и 28)<sup>56</sup>. Још тада је Суд, у својој

---

51 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (X-K-10/995) од 20. 12. 2013.

52 Пресуда Суда БиХ, бр.С1 2 К 007723 12 Код 6. 12. 2012.

53 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 Код 6. 12. 2012.

54 Наиме, оптужени су одбијали да устану на позив овлашћеног радника суда, а у судницу су ушли са капама на глави. Из образложења пресуде види се да су оптужени изјавили да: они поштују само суд Алаха и да не желе да учествују у ритуалима којима се признаје земаљски суд”. Након поновног појављивања вијећа у судници, оптужени нису устали, те су “потврдили да до краја суђења немају намјеру да устајањем исказују поштивање суда који не признају” (стр. 24), због чега их је предсједник вијећа удаљио из суднице. Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 Код 6. 12. 2012.

55 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 009806 12 К од 31. 7. 2012.

56 Оптужени је у завршној ријечи недвосмислено изјавио да његовим кажњавањем напади ове врсте неће престати. Према оцјени Суда „такво јавно изношење

пресуди, указао на чињеницу да је: „држава БиХ пропуштала да реагује на конституисање вехабијских заједница које су се организовале на идеологији негирања секуларне државе и које у основи носе потенцијал терористичког дјеловања. Пропуштањем контроле насељавања простора Маоче Горње и надзора над кретањем становништва, држава је послала поруку да се на њеној територији могу развијати заједнице чије је дјеловање супротно начелима правне државе и одговорног друштва. Случај лидера вехабијске заједнице у Маочи Горњој који јавно иступа са идеологијом која отворено негира вриједности секуларног друштва, показује идеолошки правац појединих присталица вехабијских заједница” (стр. 28). С обзиром на висину изречене казне, посебно је интересантан дио Пресуде Суда БиХ<sup>57</sup> који се тиче одмјеравање казне затвора оптуженом у трајању од 45 година, која је касније умањена на 35 година затвора<sup>58</sup>. Посебно су апострофиране чињенице да је предметно кривично дјело почињено на изразито окрутан и безобзиран начин, наношење велике материјалне штете, упорност код оптуженог да почини овако тешко кривично дјело, као и његово држања након почињеног дјела, на основу чега је Вијеће додатно извело закључак: „О бескрупулозности и суровости овог оптуженог који се није покајао за ово трагично дјело, нити бар накратко у току готово трогодишњег суђења исказао људско саучешће оштећенима за тешке и трагичне посљедице свога дјела” (стр. 127)<sup>59</sup>. Ипак, није потпуно јасно којим се разлозима руководило Апелационо вијеће када је умањило казну, јер у образложењу пресуде закључује да је овај терористички напад „најтежи терористички напад који је Босна и Херцеговина до сада претрпела и који је произвео трагичне и изузетно тешке посљедице” (стр. 85)<sup>60</sup>.

---

властитог разумијевања терористичког чина није била порука само Суду и држави БиХ, него и сљедбеницима такве идеологије, што је за јавност могло бити узнемирујуће” (стр. 28). Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 007723 12 Код 6. 12. 2012.

57 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 11 К (веза Х-К-10/995) од 20. 12. 2013.

58 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 14 Кжк, од 15. 7. 2015

59 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 14 Кжк, од 15. 7. 2015.

60 Пресуда Суда БиХ, бр. С1 2 К 002596 14 Кжк, од 15. 7. 2015.

## ЗАКЉУЧАК

Кривични поступци који су вођени пред Судом БиХ за кривична дјела тероризма имају наизглед двије противрјечне особености. Могли би се оцијенити као ефикасни, али неадекватни. Као прво, може се закључити да су поступци у овим предметима били ефикасни, јер су углавном окончавани у разумном року и то осуђујућом пресудом. Тако су ови поступци трајали око двије године, осим у једном случају када је кривични поступак трајао шест година. Друго, изречене казне оптуженим лицима, чиме се изражава казнена политика у овим случајевима, нису уједначене. Видљиво је да су изрицане казне у распону од минимума до максимума, што није логично уколико се узме у обзир да су пресуде изрицане од истог Суда, у предметима који су имали сличне околности и чињенице, са изразито штетним посљедицама по цјелокупно друштво, па чак и међународну заједницу. Иако се ради о индивидуализацији казне, с друге стране уочава се да је у свим предметима Апелационо вијеће умањило првостепену изречену казну, чак и у оним случајевима када је Суд заузео врло оштар став у образложењу пресуде. У два случаја оптужена лица су ослобођена оптужбе, иако је и у образложењима пресуде видљиво да постоји довољно доказа у прилогу њихове кривице. Управо је наведено умањивање казне и ослобађање оптужбе најбољи примјер неадекватности казнене политике, с обзиром на то да су у тим случајевима осуђени након издржане (умањене) казне, односно, пуштања на слободу након ослобађања оптужбе, наставили са идентичим понашањима. Дакле, они су и даље наставили са активностима која имају обиљежја кривичног дјела тероризма. Исто тако, нису остварени ни ефекти генералне превенције, јер су понашања која су резултат наведене идеологије, од 2012. године у порасту, што је и евидентирано одласком држављана БиХ и њиховим учешћем као страних терористичких бораца у Сирији и Ираку на страни ISIL и Ал Нусра фронта.

Неуједначеност и неадекватност изречених казни у кривичним предметима тероризма, свакако није ни у складу са интенцијама законодавца када су у питању ова кривична дјела. То је нарочито видљиво и из чињенице да је измјенама Кривичног закона БиХ из 2010. године минимум за основни облик овог кривичног дјела повећан са три на пет година, а за тежи облик са осам на десет година. Наведено је представљало израз усаглашавања домаћег законодавства са документима Уједињених нација, Европске уније и Савјета Европе из ове области. Иако питање јачања кривичноправне репресије у случајевима тероризма може бити предмет расправа различитог карактера, на судовима је да примјењују усвојене законе, па и у погледу законом прописаног распона за конкретно кривично дјело. На овај начин би се отклониле дилеме у погледу

адекватности изречених кривичних санкција, јер је потпуно логично да се за најтежа кривична дјела, у које спада тероризам, изричу и адекватне казне којима ће се остварити сврха кажњавања.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, CETS No.217 Riga, 22/10/2015.
2. Azinović, V. Jusić, M. (2016). *Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca*. Sarajevo: Atlanska inicijativa.
3. Bećirević, E. (2016). *Salafism vs. Moderate Islam: a Rhetorical Fight for the Hearts and Minds of Bosnian Muslims*. Sarajevo: Atlanska inicijativa.
4. Directive (Eu) 2017/541 Of The European Parliament and Of The Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA, Official Journal of the European Union, L 88/6
5. European Convention on the Suppression of Terrorism, ETS No.090, Strasbourg, 27/01/1977
6. Кривични закон Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, број: 03/03, исправке закона 32/03, измјене и допуне: 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10, 47/14, 22/15, 40/15.
7. Кривични предмет Суда БиХ, број: X-KŽ-06/190.
8. Првостпена пресуда X-K-06/190 од 10.01.2007. и Другостпена пресуда број X-KŽ-06/190 од 21. 5. 2007.
9. Кривични предмет Суда БиХ, број: С1 2 К 003342 12 Кж (X-K-09/670-1).
10. Првостепена пресуда С1 2 К 003342 10 К (веза број: X-K-09/670-1) од 10.11.2011 и Другостпена пресуда број С1 2 К 003342 12 Кж од 29. 6. 2012.
11. Кривични предмет Суда БиХ, број: С1 2 К 002596 14 Кжк
12. Првостепена пресуда С1 2 К 002596 11 К (веза X-K-10/995) од 20. 12. 2013. и Другостепена пресуда број С1 2 К 002596 14 Кжк од 15. 7. 2015.
13. Кривични предмет Суда БиХ, број: С1 2 К 005666 11 К
14. Првостепена пресуда С1 2 К 005666 11 К од 20.11.2012. и Другостепена пресуда С1 2 К 005666 11 КЖ од 18. 6. 2013.
15. Кривични предмет Суда БиХ, број: С1 2 К 007723 12 К
16. Првостепена пресуда С1 2 К 007723 12 К од 06.12.2012 и Другостпена пресуда број С1 2 К 007723 13 Кжк од 25. 12. 2013.
17. Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији бивше



- Југославије почињена од 1991. године, Предмет бр.: IT-01-47-T, од 15. март 2006. године.
18. Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији бивше Југославије почињена од 1991. године, Предмет бр: IT-04-83-T од 15. септембар 2008. године.
  19. *Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism*. Strasbourg, 15.V.2003.
  20. Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија. (2005). *Коментари кривичних/казнених закона у Босни и Херцеговини*, Сарајево: Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија.
  21. Симовић, М., Шикман, М. (2017). *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Бања Лука: Правни факултет Универзитета у Бањој Луци.
  22. Стојановић, З., Делић, Н. (2013). *Кривично право – посебни део*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
  23. Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on Combating Terrorism, Official Journal of the European Communities, L.164/3, 13 June 2002.
  24. Шикман, М., Ђеранић, П. (2017). Угрожавање безбједности Републике Српске са посебним освртом на тероризам, *Политика националне безбедности*, 7(1/2017), 75-96.

## CRIMINAL OFFENCES OF TERRORISM IN CASE LAW IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

*Mile Šikman, PhD\**

**Abstract:** Criminal offenses of terrorism are among the most serious offenses, and as such, they are in focus, not only of professional and scientific, but also the wider, general public. Although the number of these crimes in the overall crime is relatively small, precisely due to the danger they carry, the manner of execution and the consequences that arise, they require attention. Consequently, criminal proceedings for these criminal offenses, as well as case law, are highly important in of enforcing the punishment, and hence the general prevention of these crimes. This is why criminal proceedings for these crimes, as well as case-law, are extremely important for the goal of punishing

---

\* Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: [nacelnik@education.muprs.org](mailto:nacelnik@education.muprs.org)

purposes, and therefore the general prevention of these crimes. Although behavior and events that can be related to terrorism have been present since 1992, and the first criminal proceedings for this offense in Bosnia and Herzegovina was conducted in 2006 in front of the Court of BiH. Since then, seven more criminal proceedings have been conducted in the same court for a total of five criminal cases of terrorism (in two cases the procedure has been separated), against 15 accused persons for the criminal offense of Terrorism (in these proceedings seven other persons were charged with another criminal offense). In this paper, we will conduct an analysis of the case law in the above-mentioned criminal cases that have been brought in front of the Court of BiH, with special emphasis on the penal policy.

**Keywords:** terrorism, criminal offense, criminal law, criminal proceedings, criminal sanction.

Рад за примљен: 12. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## **ИНТЕРПОЛ – МЕЂУНАРОДНО ПАРТНЕРСТВО У ОБЛАСТИ ОБЕЗБЈЕЂЕЊА ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ, БОРБЕ ПРОТИВ ЕКСТРЕМИСТИЧКИХ И ТЕРОРИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА**

**Проф. др Александар Гридчин\***

**Апстракт:** У чланку су садржане информације о Међународној организацији криминалистичке полиције ИНТЕРПОЛ, чланству, органима управе, националном централном и регионалним бироима, генералној скупштини и извршном комитету, уставу и другим документима која регулишу њихову дјелатност, а такође и о њеном међународном партнерству; истиче се улога организације у области обезбјеђења глобалне безбједности, подвлачи се важност у области борбе против екстремистичких и терористичких организација.

**Кључне ријечи:** ИНТЕРПОЛ, међународно партнерство, обезбјеђење глобалне безбједности, борба против екстремизма и тероризма.

### **Увод**

Међународна организација криминалистичке полиције ИНТЕРПОЛ (Организација) је тренутно највећа институција у свијету, која обједињује органе за спровођење закона из 192 земље свијета. Основана је прије више од сто година и координира питања међународне полицијске сарадње, пружа потребну подршку свим организацијама и службама чија је дјелатност повезана са превентивним активностима и борбом против

\* Доктор социолошких наука, професор, замјеник директора Генералног Секретаријата Међународне организације криминалистичке полиције ИНТЕРПОЛ, и-мејл: a.gridchin@interpol.int

међународног криминала, екстремизма и тероризма, а такође и других облика насиља.

Сједиште или Генерални секретаријат Међународне организације криминалистичке полиције ИНТЕРПОЛ налази се у Лиону (Француска). Центар ИНТЕРПОЛ-а за глобалну иницијативу, чија је дјелатност највише повезана са борбом против сајбер криминала, али и са образовном и другим врстама дјелатности, налази се у Сингапуру. Осим тога, Генерални секретаријат ИНТЕРПОЛ-а има седам регионалних канцеларија које се налазе у различитим дијеловима свијета, има представништва у Организацији уједињених нација (ОУН), Афричком савезу (АС) и Европској унији (ЕУ). У зависности од постављених пројеката и задатака који се налазе испред Организације, сарадници Генералног секретаријата могу се налазити и на другим мјестима.

Као допуна горе поменутом, у свакој од 192 земље које улазе у састав Организације постоји Национални централни биро ИНТЕРПОЛ-а (НЦБ), употпуњен висококвалификованим сарадницима локалних органа спровођења закона. У неким земљама, на примјер у Руској Федерацији, Национални централни бирои имају разгранату мрежу филијала које се налазе у регионима. Тренутно је ИНТЕРПОЛ друга у свијету међувладина организација по броју земаља учесница послје Организације уједињених нација.

Виши орган Организације је Генерална скупштина (састаје се сваке године) на којој предсједава изабрани предсједник ИНТЕРПОЛ-а. Текући рад се ослања на стални Генерални секретаријат, којим руководи генерални секретар.

Три пута годишње састаје се савјетодавно тијело ИНТЕРПОЛ-а – Извршни комитет, који бира Генерална скупштина у саставу од 13 људи. Основне функције Извршног комитета су контрола рада генералног секретара и извршавања одлука Генералне скупштине, а такође и припрема програма рада Организације и њихово подношење Генералној скупштини на разматрање.

Основни правни документ који прописује дјелатност Организације током деценија њеног постојања је Устав. У Уставу су изложени циљеви и задаци ИНТЕРПОЛ-а, он прописује дјелатност Организације и дефинише путеве ефикасне међународне полицијске сарадње. Устав Организације донијет је на 25. сједници Генералне скупштине и ступио је на снагу 13. јуна 1956. године. Устав ИНТЕРПОЛ-а (чл. 3) забрањује „било какву дјелатност политичког, војног, верског или расног карактера“.

ИНТЕРПОЛ – основни задаци

Основни задатак ИНТЕРПОЛ-а је координација напора одвојених земаља и спровођење јединствене политике у области борбе против општег криминала. Између осталих основних задатака може се издвојити координација међународне потраге, а такође и борба против

трговине људима, организованих криминалних друштава, шверца дроге, економског и високотехнолошког криминала, фалсификовања новца и хартија од вриједности и дјечије порнографије. У посљедње вријеме више пажње посвећује се друштвеној безбједности и борби против екстремизма и тероризма.

Такође, један од основних задатака који стоји испријед ИНТЕРПОЛ-а у овој фази је обезбјеђење приступа органима спровођења закона земаља које улазе у Организацију, оним изворима информација и базама података које су неопходне за извршавање задатака, који су им постављени (обезбјеђење приступа каналима везе и добијање потребних информација са коришћењем тих канала из постојећих база података).

Осим тога, ИНТЕРПОЛ обезбјеђује органима спровођења закона земаља учесница Организације приступ специјалним едукативним програмима, а и такође експертну подршку у одржавању догађаја везаних за превентивне активности и борбу против међународног криминала, укључујући екстремизам и тероризам.

Циљ ИНТЕРПОЛ-а је обезбјеђење међународне полицијске сарадње чак и тамо гдје међу земљама не постоје дипломатски односи. При томе се цијела дјелатност Организације врши у оквирима постојећег закона и у духу Универзалне декларације о људским правима, засноване на обједињавању напора органа спровођења закона за изградњу безбједнијег свијета.

Основна мисија повјерена ИНТЕРПОЛ-у је спречавање и борба против сваке врсте криминала посредством заједничког дјеловања органа спровођења закона свих земаља Организације.

ИНТЕРПОЛ је разрадио и утврдио стратешке параметре за обезбјеђивање ефикасне реализације својих пројеката и програма. У оквиру ове реализације идентификована су четири стратешка приоритетна и два додатна приоритетна правца у раду Организације. Ови приоритетни правци представљају наставак дјелатности органа спровођења закона на националном нивоу.

*Табела 1: Основна мисија, циљеви и задаци ИНТЕРПОЛ-а*

<b>Vision</b>	<b>Connecting Police for a Safer World</b>			
<b>Mission</b>	<b>Preventing and Fighting Crime through Enhanced Cooperation on Police Matters</b>			
<b>Strategic Priorities</b>	<b>Secure Global Communications Network</b>	<b>24/7 Support to Policing and Law Enforcement</b>	<b>Capacity Building</b>	<b>Identification of Crimes and Criminals</b>
<b>Corporate Priorities</b>	<b>Business Continuity and Sustainability</b>		<b>Legal Foundation</b>	

*Стратешки приоритетни правци активности:*

- Осигурање функционисања безбједне глобалне полицијске комуникационе мреже.
- Сарадња у откривању кривичних дјела и идентификацији пријеступника.
- Пружање оперативне подршке 24/7 полицији и другим органима спровођења закона.
- Остваривање заједничке подршке активности Организације.

*Додатни приоритетни правци активности:*

- Гаранција непрекидности.
- Дефинисање правних обавеза земаља чланица Организације.

ИНТЕРПОЛ у свом раду користи безбједан глобални полицијски комуникациони систем (I-24/7), коме имају приступ сва 192 Национална централна бироа, а такође и други органи спровођења закона и стратешки партнери који имају за то одговарајућу дозволу<sup>1</sup>.

Све земље које улазе у састав Организације виреуално су повезане посредством канала система I-24/7, што омогућава да се побољша полицијска сарадња и олакша процес размјене информација, да он буде знатно ефикаснији, да се остварује у режиму реалног времена. Систем I-24/7 омогућава земљама да имају приступ оперативним базама података, а такође обезбјеђује приступ едукативним програмима Организације, максимално поједностављујући тај процес. При томе се приступ коришћењу тог система обезбјеђује само специјано обученим,

<sup>1</sup> <https://www.interpol.int/>

висококвалификованим и сертификованим сарадницима органа спровођења закона, што обезбјеђује максимално безбједно коришћење система.

ИНТЕРПОЛ такође доставља органима спровођења закона земаља које улазе у састав Организације широк круг базе података, могућност сарадње са специјалистима и аналитичарима, друге иновационе механизме за пружање подршке у спречавању злочина, а такође и идентификацију, одређивање локације и хапшење лица која се налазе на међународној потјерници.

ИНТЕРПОЛ располаже различитим базама података које садрже најважније информације за органе спровођења закона који врше истраживање: базе података за физичка лица, отисака прстију, ДНК профила, малолетних лица која су постала жртве сексуалног насиља, украдених и изгубљених пасоша и других путних докумената, украдених умјетничких дјела и транспортних средстава. Све ове базе података доступне су свим НЦБ земаља, које улазе у састав Организације преко заштићених канала I-24/7.

Организација такође преузима обавезе да достави сарадницима органа спровођења закона могућност да постану учесници специјалних едукативних програма који могу повећати квалитет њихових професионалних знања, посебно у оквирима међународне полицијске сарадње. Организација са својим партнерима ради у тој области, трудећи се да повећа способност локалних органа спровођења закона да се супротставе организованом и транснационалном криминалу, екстремизму и тероризму.

Сви горе наведени приоритети су дефинисани у складу са тим како Организација види своју мисију у XXI вијеку, у оквиру програма „ИНТЕРПОЛ – 2020“ и других докумената који одређују стратегију развоја и функционисања Организације у наредним годинама, а такође и аспекте међународног партнерства и практичне сарадње са другим организацијама.

## **ИНТЕРПОЛ – међународна сарадња**

ИНТЕРПОЛ стално шири своју сарадњу са другим међународним организацијама, посебно у области супротстављања екстремистичким и терористичким пријетњама, организованом и транснационалном криминалу. ИНТЕРПОЛ ради са међународним организацијама, државним структурама и невладиним организацијама чији су задаци борба против свих врста криминала и осигурање јавне сигурности.

Ова сарадња организује се посредством потписивања споразума о сарадњи (као примјер може послужити потписивање Меморандума

Гридчин, А. (2018). Интерпол – међународно партнерство у области обезбјеђења глобалне безбједности..., *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 43–50.

о разумијевању и сарадњи између ИНТЕРПОЛ-а и Антитерористичког центра Заједнице независних држава АТЦ ЗНД) (Мукосеева, Пашкевич, 2013) или усвајањем међународних конвенција и, мање формално, преко учешћа ИНТЕРПОЛ-а на међународним симпозијумима, конференцијама и радним групама.

Говорећи о међународним иницијативама ИНТЕРПОЛ-а, мора се поменути једна од њих – прављење пасоша и личне карте радника организације. Криминалци лако прелазе границе онда када радници ИНТЕРПОЛ-а често морају чекати дуго, поштујући све визне формалности. Да би се превазишла ова појава, ИНТЕРПОЛ је направио електронски пасош и електронску личну карту.

У овом тренутку ова документа која омогућавају неометан прелазак границе друге земље у току обављања испитивања призната су у више од сто држава свијета<sup>2</sup>.

Слика бр. 1. Пасош и лична карта радника ИНТЕРПОЛ-а



ИНТЕРПОЛ ради на томе да буде припремљен за растуће пријетње XXI вијека. Будућност Организације је, прије свега, фокусирана на извршавање кључних задатака, усавршавање бизнис модела и преношење циљева и задатака Организације до свих чланова заједнице спровођења закона, првенствено до основних партнера који заступају интересе земаља које улазе у састав организације – до Националних централних бироа.

Организација тежи ка усавршавању модела сарадње са другим партнерима, укључујући оне који раде у области образовања, што јој омогућава да успјешније извршава постављене задатке.

Непосредно међу органима спровођења закона, ИНТЕРПОЛ планира да сконцентрише своје напоре на борбу против екстремизма и тероризма, сајбер криминала, корупције, намјештених утакмица у спорту и других злочина, чији је пораст посебно примјетан у посљедње вријеме.

2 INTERPOL Travel Document Initiative Handbook. – Rapid response for a safer world. – Lyon. – 10 – 13 p.



Немогуће је заобићи и проблем екстремистичких и терористичких организација забрањених у многим земљама свијета. Милитанти ових организација, без обзира на значајне поразе и претрпљене губитке, настављају да доводе у своје редове нове терористе, користећи при томе канале врбовања младих људи преко Интернета, а такође и непосредно у школама. Изучавање постојећих технологија, које користе терористи, анализа њихове противправне дјелатности без сумње помаже да се разумије социјално-психолошка позадина тог проблема, да се направи ефикаснији модел супротстављања проблему XXI века.

## ЗАКЉУЧАК

Као закључак ћемо навести да међународна сарадња игра једну од најважнијих улога у функционисању Организације. ИНТЕРПОЛ је спреман на све форме конструктивне међусобне сарадње, а међународно партнерство у области спречавања и борбе против међународних екстремистичких и терористичких организација представља приоритетан правац у раду Међународне организације криминалне полиције ИНТЕРПОЛ.

## ЛИТЕРАТУРА

1. <https://www.interpol.int/>
2. INTERPOL Travel Document Initiative Handbook. (2015). – Rapid response for a safer world. – Lyon
3. Мукосеева Е.А., Пашкевич А.В. (2013). Международные проекты в сфере борьбы с терроризмом как одно из звеньев в укреплении безопасности на государственном и региональном уровнях. - Противодействие терроризму. Проблемы XXI века - COUNTER-TERRORISM. № 4.

## **INTERPOL – INTERNATIONAL PARTNERSHIP IN PROVIDING GLOBAL SECURITY, FIGHT OF EXTREMIST AND TERRORIST ORGANIZATIONS**

**Gridchin Alexander\***

**Abstract:** In the article there is highlighted information related to the International criminal police organization INTERPOL, membership, management resources, National central and Regional bureaus, General Assembly and Executive Committee, Constitution and other basic legal documents, as well as international partnership features and the role of the organization in providing global security, fight of extremist and terrorist organizations.

**Keywords:** INTERPOL, international partnership, providing of international security, fight of extremism and terrorism.

---

\* *Doctor of Sociological Sciences, professor, Assistant Director of General Secretariat, International Criminal Police Organization INTERPOL, email: [a.gridchin@interpol.int](mailto:a.gridchin@interpol.int)*

Рад запримљен: 13. 3. 2018. године

Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## МЕДИЈИ И ТЕРОРИЗАМ

Проф. др Михајло Манић\*  
Проф. др Миша Стојадиновић\*\*

**Апстракт:** У раду, аутори настоје да сажето дефинишу однос медија према тероризму, као и односе са безбедносним и обавештајним службама. Иако терористички напади могу створити неку врсту „свежег синдиката“ са властима и јавношћу, који позива на патриотизам, медији нису државни помоћници. Медији задржавају свој задатак информисања јавности о свим релевантним детаљима везаним за тероризам и актуелни терористички чин. Овај приступ посебно подразумева тестирање легитимитета тврдње власти да неке информације морају остати у тајности. Са друге стране, задржавање информација, само на основу тога што је то државна тајна или због патриотизма, не може бити прихватљиво уколико је циљ прикривање илегалних или неразумних акција које предузима владајућа структура и државни органи безбедности. Линија између онога што мора да се утишава и онога што мора бити откривено јавности није увек јасна, али се питање мора стално постављати, а аргументи власти систематски надгледати. Због тога новинарима који извештавају о тероризму који укључује националну безбедност и репутацију снага безбедности и политичких органа власти „посвећују“ посебну пажњу. Они ризикују да буду под надзором и да буду спречени да воде истраге у зонама које држе наоружане групе, па чак и да буду оптужени за саучесништво, или притворени и осуђени. Циљ новинара који извештава о питањима од јавног интереса јесте да јавност упозна и адекватно информише о свим детаљима коју утичу на заједнички став рецепијената.

---

\* Ванредни професор на Факултету за дипломатију и безбедност у Београду, имејл: [mamihajlo@yahoo.com](mailto:mamihajlo@yahoo.com).

\*\* Институт за политичке студије, Београд.

**Кључне речи:** медији, тероризам, објективно извештавање, људска права.

## УВОД

Током првих тренутака терористичког акта, медији су често први извор информације за грађане, пре него што јавни органи могу да их преузму и делују. Због тога је њихова мисија прецизна, јер морају пружити јасну, тачну, брзу и одговорну информацију. Циљ је помоћи грађанима како би на тај начин осигурали њихову сигурност. У сарадњи са званичним службама (полиција, кризни центар, медицинске установе, ватрогасци итд.), с обзиром на то да рукују одређеним подацима, представљају инстанцу која симболично управља кризом, посредством медијске самоконтроле, емпатије или еуфемистичког говора мржње. Њихов тон и избор речи и слика у великој мери може помоћи да се избегне паника а самим тим и могућа одмазда против починиоца или групе нападача.

Штампа мора деловати као светионик медијске сфере. Ширење такозваног „грађанског новинарства“, које подразумева коришћење друштвених мрежа, мобилних телефона и блогова, у континуираној размени информација, представља практичну нужност на коју се медији и грађани, у одређеној мери, могу ослонити. Свакако је неизоставна провера извора, података и детаља који се тичу самог догађаја, са неизоставним филтрирањем непроверених руморних информација и интерпретација, екстраполација и неадекватних шпекулација.

Тероризам посебно ставља класичне стубове новинарске етике на тест. Неопходан основни принцип новинарства је трагање за истином и контекст терористичких напада. На почетку, збуњеност и шпекулација имају тенденцију да владају. Сходно томе, чињенице морају бити строго утврђене и нејасно новинарство се мора избегавати. Провера чињеница је такође обавезна. Трагање за истином подразумева право и обавезу да се догађај објасни, иако се то понекад перципира или критикује као оправдање терористичких чина. Међутим, медији, усмеривши се на декодирање „разлога за неразумевање“, често игноришу извор терористичких дела и терористичких захтева а то је, међутим, од суштинског значаја.

Бруталност насилног поступка не може служити као изговор за одбијање анализе узрока. Један од задатака новинарства је да укључи сложеност, одбијајући негирање стварности и потврди чињеницу да се разлози за терористички напад не могу разумети, а још мање образложити и оправдати. Основна правила новинарске етике истичу ову дужност у независној потрази за истином. Са друге стране, медијско

извештавање не негира да су терористи починили злочине против човечности, али посао новинара је да разуме и да сазна шта је сиво тамо где је наизглед црно-бело.

Тероризам тестира право медија да независно информише о догађајима. Током кризе која угрожава безбедност грађана и угрожава националну сигурност, људи су под притиском да прате дешавања. Позив на патриотизам, који има тенденцију да буде толико присиљан, као што је и бруталан напад терориста, пре свега прети да потенцира позив на цензуру.

Неизбежно је да се медији идентификују са својом заједницом када је она циљана, поготово у иницијалним последицама напада, при том не треба постављати питања која би могла разбити националну хомогеност или узнемирити жртве. Када постоји терористички напад великог обима, медији обично прекидају критички однос према власти. Хитност самог догађаја ствара неку врсту фузионисаног новинарства. У том случају се новинари искључују из јавности која је у стању шока. Међутим, то не значи да тада постају државни новинари са спинованим информацијама.

Обавеза информисања захтева да се одржи критична дистанца између медија, с једне стране и реакције јавности, декларације и поступака власти и других канала информисања, са друге стране. Сасвим сигурно, овакав приступ је незавидан, јер медији ризикују да их власт јавно оптужи за нелојалност, с обзиром на то да постоји заједничка претња. Међутим, она чува њихов интегритет и, на дужи рок, њихову демократску функцију. Након иницијалног шока, проузрокован нападом, долази време за постављање узнемирујућих питања о нивоу очекивања и припреме, као и о ефикасности одговора и институционалне одмазде. Медији, као и друге институције, имају законито право на прикупљање релевантних информација.

Да ли би медији требало да преузму позицију противника тероризму? Већина новинара осуђује употребу насиља над цивилима, а редакције медија углавном подржавају њихову огорченост. Ипак, ова пристрасност против тероризма никад не сме довести до кршења темељних вредности новинарства – нарочито дужности да служи истини.

Деловање медија неизбежно утичу на људе, институције, компаније, итд., било акцијом или пропустом. Тако медији уравнотеже своје право и дужност да информишу, како би се смањило негативан утицај ширења информација о достојанству жртава, нарочито када се штити талац или безбедност операција државних органа. Међутим, иако новинарска етика то назива „осећајем човечности“, то не може угрозити основну функцију новинарства, која у основи представља информисање о субјектима од јавног интереса, без застрашивања јавности или наредби власти. Долази време када самокритичност у извештавању и претпоставка о последицама информисања могу постати део претеране самоцензуре, на

штету права грађана да знају.

Медијски садржај о тероризму неизбежно баца сумњу на уређивачку политику. Поставља се питање да ли је заиста неопходно објавити саопштење неке терористичке организације, или објавити слике, снимке заробљеника... У таквим ситуацијама неки медији одмах јавно објашњавају своје одлуке, док други само дају оправдање. Ова транспарентност подразумева да се грешке исправљају са највећом брзином, видљивошћу и искреношћу. Такође, може се манифестовати као јавна аутопсија која анализира медијско информисање и идентификује њене грешке и ексцесе приликом извештавања о терористичком акту. Оваква транспарентност гарантује дугорочни кредибилитет медија. Такође, медији не морају постати инструмент тероризма. Промишљеним приступом, медији се у западним либералним државама могу претворити у оружје које се може употребити као важно средство за поражавање терориста, а њихови позитивни доприноси могу премашити неповољне последице могућег неодговорног поступања дела новинара и медијских кућа (видети: Першин, 2005: 5–22).

### **ДУЖНОСТ ЗНАЊА И СУОЧАВАЊЕ СА ЗАКОНОМ – МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ О ТЕРОРИЗМУ**

Медији знају како да покрију кризу, али не морају нужно знати коју кризу покривају. То претпоставља да постоји потреба да се новинари припреме за познавање сложеног, бурног света, што и јесте професионално новинарство. Више од новинарских вештина и техника, представља познавање суштине догађаја и институција које новинари морају контактирати.

У већини медија, специјализација је далеко од правила. Новинари прескачу са једне теме на другу и само површно и ретко додирују сложене категорије професије. Знање нуди гаранцију против пречица, грешака и екстраполација. Новинари мало знају о политичком екстремизму и тероризму (видети: De Mesquita E. V. and Dickson E., 2007). У кризним ситуацијама често недостају вештине за решавање проблема. Због тога се често дешава да уобичајено репродукују званичне изјаве, без тражења могућности да их допуне сопственим истрагама или анализама, или коментарима треће стране. То доводи до неразумевања у јавности и отежавања ситуације, што никако не води решавању проблема.

Медијско извештавање о тероризму такође захтева дубоко знање о борби против тероризма. Бројне институције и државне instance, министарства, службе и јединице, укључене су у борбу против тероризма. Она подразумева многе специјализације и софистициране технике надзора и интервенције. То претпоставља укључивање државних органа: извршни и судски, али и законодавни, као и државне обавештајне службе и

агенције, са посебним комисијама за истраге. Алкалај истиче да се оружје терора користи „интензивно од стране државе учесника у међународном систему, а од осамдесетих више га користе групе са религијским мотивом и методама које понижавају ауторитете супарничких група, које су умешане у организован криминал, као што су картели дроге и мафија“ (Алкалај, 2011: 349).

Покушаји успостављања међународне, контратерористичке сарадње представљају додатну компликацију, јер укључују институције које су понекад у неким земљама ретко или слабо заступљене. Терористи користе насиље како би испровоцирали власт у спровођењу строгих и неселективних противтерористичких одговора, што терористима може да помогне да радикализују и мобилишу становништво, чије интересе терористи тврде да представљају. Са друге стране, мандати организација као што су УН, Савет Европе, ЕУ, НАТО или Интерпол, често се преклапају или су у међусобном „сукобу“. Познавање и знање о контратерористичком систему од суштинског је значаја за процену ефикасности борбе против тероризма, али и њену усклађеност са законом и владавином права. „Тероризам је оружје оних који мисле да су обесправљени и који по својој процени или објективно не могу да испоље своје ставове и постигну своје циљеве путем институционализованих канала“ (Симовић, 2017: 134). Овакво знање, такође, олакшава анализу императивних декларација о спремности државе да се супростави тероризму и ефикасно одговори на такву врсту организованог или појединачног напада.

Право и обавеза информисања, у име јавног интереса, не ослобађају медије од поштовања закона. Због тога Рељић каже да је медијска индустрија „део робусне пропгандне машинерије која производи оправдање за стање, али учествују у припремама ратова и вођењу војних операција против оних, било где у свету, који угрожавају status-quo“ (Рељић, 2013: 320). Медији морају познати законодавство и законе коју су на снази, како оне у својим земљама, тако и оне у земљама у којима шаљу своје новинаре. Након терористичког напада, власти могу да уведу тренутне забране медијског извештавања како би се одржао јавни ред или ради националне безбедности. Овакве забране, које се примјењују и тичу се емитовања информација са лица места, могу имати своје разлоге, али се такође могу користити за контролу медијског извештавања, као и заштиту власти од евентуалних критика. Према речима Лабовића, „у домену рада и поступања приватних актера безбедности медији се најчешће јављају у улози контролних механизма, где могу битно утицати на даље поступање субјеката приватне безбедности у смислу преиспитивања критикованог рада“ (Лабовић, 2015: 193).

Тероризам је тема која може строго бити регулисана законом због опасности коју представља и његове значајне политичке осетљивости. Намећу се многа питања: да ли је, на пример, легално посећивати терористичке вебсајтове, или контактирати припаднике терористичких организација? Да ли новинари могу пратити текуће операције служби

безбедности? У којој мјери медији могу заштитити тајност својих извора, позивајући се на слободу штампе, када полицијске снаге захтевају идентитет извора у име националне сигурности? Какве последице има ванредно стање за медије? Правила се разликују од једне земље до друге, а позивање на слободу штампе можда неће бити довољан услов да заштити медије од тешке руке закона. Ипак, Манић истиче да приоритет није искључиво економија, „него јавни интерес који у себи не садржи утилитристички и ауторитарни приступ, већ квалитет, квантитет, многострукост, разноврсност и различитост интереса, потреба и жеља, мотива и ставова као основе принципа и темеља савременог друштва“ (Манић, 2015: 291).

Закон такође прожима новинарску праксу и рутину. Општа одбацивања, изазвана насилним екстремизмом или притиском, да медији надлежнима проследи информације, могу довести до смањене опрезности штитећи осумњичене за учешће у терористичком акту. На тај начин ризикују да „забораве“ или намерно запоставе законе о праву на приватност. Није редак сличај да су, они који раде у медијима, често били циљ терористичког насиља у подручјима тешких сукоба, а такви су случајеви још увек чести. Неке новинаре и уреднике нападају због тога што су на неки начин увредили терористички покрет. Другима се прети и напада да би се спречили у објављивању неке појединости терористичких активности који желе прикрити. А трећи постају мета терориста како би потоњи, власти и јавности показали своју чврстину, одлучност, жестину (Јуришић, 2005: 117).

Свака уредничка одлука подразумева ригорозну процену правних ризика и потенцијалних последица одређених аката. На пример, да ли би медији били спремни да одбију откривање идентитета извора и на тај начин ризикују да један од новинара или уредника буде осуђен на казну затвора? Са друге стране, медији не могу остварити своју мисију, од општег јавног интереса, уколико се не могу ослонити на право о слободи информисања. Ово право се може суспендовати на одређено време, у конкретним случајевима, када постоје стварни безбедносни ризици. Међутим, ова ограничења понекад могу бити прекомерна. У другом случају, медији би могли бити оптужени за ширење пропаганде и дезинформација.

Због тога новинарима, који извештавају о тероризму, који укључује националну безбедност и репутацију снага безбедности и политичких органа, власти „посвећују“ посебну пажњу. Они ризикују да буду под надзором и буду спречени да воде истраге у зонама које држе наоружане групе, па чак и да буду оптужени за саучесништво, или притворени и осуђени. Циљ новинара који извештава о питањима од јавног интереса јесте да јавност адекватно информише о свим детаљима коју утичу на заједнички став рецепијената. У супротном, када се онемогући основна



делатност медија, то може бити напад на друштво. Када тероризам „удари“, новинари морају, више него икада, наставити да испуњавају своју „курирску“ улогу „добављача и достављача“ вести и да пруже адекватне информације. Они не смеју да чекају на званична издања или државна спиновања, већ морају непрестано испитивати и тражити информације чију тачност и валидност морају проверавати, не заборављајући на одговорност коју имају у тренутку емитовања непроверених или квази-информација.

Односи са безбедносним и обавештајним службама морају бити јасно дефинисани. Иако терористички напади могу створити неку врсту „свежег синдиката“ са властима и јавношћу, који позива на патриотизам, медији нису државни помоћници. Медији задржавају свој задатак информисања јавности о свим релевантним детаљима везаним за тероризам и актуелни терористички чин. Колико се озбиљно уредници медија морају позабавити питањем и заштитом анонимних извора или то представља спин у циљу обезбеђивања додатних средстава? Овај приступ посебно подразумева тестирање легитимитета тврдње власти да неке информације морају остати у тајности. Очигледно је да одговорност мора бити постављена врло високо како би се избегла злоупотреба терориста. Са друге стране, задржавање информација, само на основу тога што је то државна тајна или због патриотизма, не може бити прихватљиво уколико је циљ прикривање илегалних или неразумних акција које предузима владајућа структура и државни органи безбедности. Линија између онога што мора да се утишава и онога што мора бити откривено јавности није увек јасна, али се питање мора стално постављати, а аргументи власти систематски надгледати.

### **МЕДИЈСКО „УОКВИРИВАЊЕ“ ТЕРОРИЗМА – ГАРАНТОВАНА ВЛАДАВИНА ЗАКОНА И ЉУДСКИХ ПРАВА**

Оквири вести који се користе за извештавање о тероризму јесу пресудни. Они представљају интерпретативне структуре које новинари користе како би поставили одређене догађаје у шири контекст. Уоквиривање подразумева одабир одређених аспеката и углова стварности и њихову привилегију у опису, дефиницији, тумачењу, као и моралну евалуацију догађаја.

Избор медија није увек реалан и може да одражава оквири вести које су конципирани други: власт, али и јавне личности, студијски центри и агенције, новинарске рутине, као што је давање приоритета блискости, емоцијама, или идеолошкој наклоности. Ипак, избор оквира је пресудан. Он може утицати на реакцију јавности и власти. У прилог томе говоре

и дешавања 11. септембра 2001. године и Сједињеним Америчким Државама када су медији отоврено захтевали одлучну освету. Редовно су цитирали изјаве политичара који су предложили војни одговор као декларацију обичних Американаца који позивају на одмазду. Раније, током Хладног рата, већина терористичких акција интерпретирана је у оквиру идеолошке и геополитичке конфронтације између Истока и Запада. После пада Берлинског зида и пораста тероризма<sup>1</sup>, терористичка дела су често објашњавана теоријом „сукоба цивилизација“. У оба случаја, модел је веома сличан, инспирисан бинарном концепцијом информација: „они против нас“, односно „лоши момци“ против „добрих момака“. Према речима аутора (Стојадиновић и Манић) „тероризам је у великој мери еволуирао од 11. септембра 2001. године, постао је, ако то може тако да се назове, још опаснији и још непредвидљивији. Уместо компликованих планирања напада неких тешко заштићених мета појавио се модел тзв. соло нападача који се активирају и нападају изненада“ (Стојадиновић и Манић, 2017: 161).

Исти догађаји, стога, могу бити уоквирени на радикално различите начине у складу са перспективом медија. После 11. септембра, одређени број америчких медија објавио је позитивније чланке о грађанима арапског и муслиманског становништва. Такав приступ имао је за циљ да избегне одмазду против одређених америчких заједница. Битно је размишљати о оквиру, с обзиром на то да новинари могу тако превазилазити извесне принципе новинарства, своје унапред успостављене консензусе, очигледно са улогом гласа разума који може понудити нешто другачије, разноврсније поруке и са критичком перспективом.

Начин на који је терористички акт уоквирен може се временом променити. После одређеног временског периода, када је шок од напада нестао, медији напуштају кохезиони или патриотски оквир, који је утврђен и покушавају да пронађу перспективу која нуди већу разноликост погледа и мишљења.

Оквир се изражава кроз избор или одбацивање теме, њихову хијерархију, позиције, или избор звука и слика. То се такође може интензивирати употребом неких речи и епитета. Уоквиривање је такође, фундаментална основа и филозофија новинарства. Слично, како то перципира јавност и власт, шокирани након терористичког напада, неки медији су у искушењу да усвоје борбени оквир и промовишу „најефикасније“ начине да се одговори на терористички изазов. Тада постоји ризик да се уклони све оно што дефинише етику друштва

---

1 Према речима Гађиновића, тероризам није биолошка појава, тј. човек се не рађа као терориста. „Тероризам је, дакле, продужена рука политике, која се води другим (нелегалним) средствима, и за њега се може применити позната језуитска максима ‘циљ оправдава средство’“ (Гађиновић, 2011: 18).

и посвећеност људским правима и међународном хуманитарном праву. У том контексту није тешко констатовати да рат против тероризма представља еуфемистичко-хуманистички дискурс којим се оправдава сопствено насиље. Комунитарни или расистички дискурси су јединствени по томе што бучно приказују насиље које они осуђују. У супротном, „модерни“, „либерални“ и „хуманистички“ дискурс не изражава сопствено насиље.

Уоквиривање неизбежно оставља последице на професионални и чињенични рад медија. Оно може довести до занемаривања цивилних смртних случајева изазваних одмаздом за терористичка дела, што покреће питање новинарске праксе (једнакост, непристрасност, истина) и хуманистичке етике (осећај човечанства). Уоквиривање такође укључује објашњења дубоких узрока тероризма. Новинари морају бити нарочито опрезни у погледу недвосмислених теорија и коначних закључака. Иза многих објашњења идеолошке пристрасности које су толико снажне, понекад подржаних ставовима стручњака, спречава се независни приступ догађају.

Социолошким приступом намећу се неколико карактеристичних питања о тероризму. Да ли је тероризам рођен из друштвене беде? Да ли је производ међународног уплитања? Које историјске епизоде га инспиришу? Која је стварна улога религије? Да ли је „дихадизам“ последица радикализације ислама, или је резултат исламизације радикализма? Одговоре на ова питања не одређују само уређивачка политика редакције конкретног медија, већ и често перспектива новинарске репортаже.

Безбедност грађана и њихово право на живот је основно људско право, а државе су обавезне да предузму мере како би га осигурале. Да би то учиниле, оне могу бити ослобођене од поштовања одређених права и слобода, привремено и у строгим границама. Међутим, ризик од претераног деловања, које крши међународни закон о људским правима, може бити константан<sup>2</sup>. Ограничења која утичу на слободу изражавања могу бити претерана, мере надзора несразмерне, претреси и хапшења произвољна, насумична и селективна. Дефиниција „терористичког акта“ нарочито може бити „насилно“ проширена како би се криминализовало<sup>3</sup> легитимно мишљење унутар демократског друштва. У борби против

---

2 Још увек траје ванредно стање, које је у јулу 2017. године, због државног удара у Турској, увео председник државе Тајип Ердоган. Турска влада је по шести пут ванредно стање продужила на још три месеца. Таква мера знатно проширује овлашћења снага безбедности.

3 Како истиче Ђукић „организовани криминалитет представља највећу опасност, која заједно са тероризмом и незаобилазном корупцијом, као сложенем појавом која је присутна у свим фазама развоја друштва, прети савременом свету» (Ђукић, 2016: 100).

тероризма, међународна сарадња такође може довести до опасних пракси.

Неки медији преузимају улогу провере мера против тероризма у оквиру националних закона и међународног права и људским правима. Борба против тероризма може кршити једнакост грађана пред законом, дискриминацију која се изражава, на пример, у етничкој припадности итд.

Један од циљева тероризма је стварање страха и бола, што може довести до тога да грађани траже усвајање ауторитарних мера, тражећи колективну кривицу за напад на одређену заједницу. Такав приступ често може бити на страни терориста. Тероризам покушава да нагласи „лицемерје демократије“ и поларизује друштва. Циљ тероризма је да нас доведе до претеране акције. Страх је једна од најснажнијих, најдубљих емоција која може довести до појачаног интензитета појаве предрасуда и дискриминације. Овај страх може бити толико моћан да одреди исход избора средстава у драконским политикама и реакцијама државних органа усмерене ка најугроженијим заједницама у друштву.

Када се медијски извештава о терористичком делу, тон је пресудан за одржавање реакција становништва и спречавање страха од поделе друштва. Контролисањем тока информација и осигурањем њене истине и тачности медији могу спречити да страх пређе у панику или параноју. Медији морају запамтити да, иако је тероризам јединствен у својој способности да шокира и застраши, стварни ниво ризика за сваког појединачног грађанина је релативно мали, посебно у поређењу са безбројним факторима који можда немају исти емоционални утицај. Претња и изазови, са којима се суочавају власти и друштво, морају се озбиљно сазнати, а да се не препусте претиравању, сензационализму или притисцима политичких светских моћника, који имају користи од осећања несигурности и бола.

Медији се обично обраћају одређеној публици, дефинисани близином, тржиштем или политичким, друштвеним, националним или верским идентитетом. Такође, имају тенденцију да брину о „својој“ циљној публици. Тероризам може захтевати поштовање конкретне заједнице или циљати одређену заједницу. Медији морају настојати да објасне специфичности терористичког напада, али то могу учинити само ако су спремни да пажљиво тумаче различитости. Овај приступ није само „политички“. У ствари, он одређује квалитет новинарства. Само „инклузивно новинарство“ може неговати различите изворе информација, било да су то људи, удружења или институције. Ово је суштински значајно за пружање плуралистичког и уравнотеженог виђења конкретне догађаја. Способност реаговања на изненадне догађаје зависи од времена потребног за успостављање уређивачке политике отворене за различитост. Састоји се од ангажовања новинара

из свих друштвених заједница који имају бројне сведоке и стручњаке који су спремни да отворено коментаришу конкретни догађај. Стерилно би било такво медијско извештавање свести на групу криваца или жртава. Међутим, забринутост о адекватном информисању не би требало да доведе до игнорисања претње коју тероризам представља за друштво у целини и за њене заједничке вредности.

## ЗАКЉУЧАК

Новинарство има своја правила. Такође, има своје хоризонте, одређене географском, социјалном или културном близином. Свакодневно, акти терористичког насиља јесу праћени будним оком међународних медија, јер се развијају у земљама које се сматрају „неважним“, далеко од глобалних медијских платформи које фокусирају пажњу међународне заједнице, а тамо су постали уобичајени због тога што не утичу директно на грађане или на интересе најмоћнијих земаља. Због тога Стојадиновић подвлачи да се масовни медији „данас у великој мери злоупотребљавају зарад интереса великих сила“ (Стојадиновић, 2014: 155).

Иако тероризам напада специфичну, локалну област, скоро увек подразумева глобални приступ. Међутим, регионални медији на свој начин извештавају о сукобима и тероризму. Не постоји холистички приступ у градацији злочина тероризма по моделу лошији од горег. Ова примедба односи се и на постојање националних, етничких или верских заједница. На њих утичу догађаји који се дешавају у њиховим домовинским земљама и земљама домаћинима. Неки од њих могу чак подржати или, у најмању руку, одобрити поступке насилних организација. Између домовине и земље изгнанства, информације путују кроз глобални медијски простор.

Тероризам функционише на релацији преклапања интереса и имагинација. Свет је постао „космополис“. Ако се норме слободе изражавања разликују у различитим земљама и – ако је, на пример, нормално питање ислама у једној култури а неприхватљиво у другој – онда насилни одговори постају вероватнији, у једној или у обе државе. Ова све ближа веза у спољњој и унутрашњој политичкој сцени држава постаје још компликованија када се појаве међусобно повезани облици насиља. Тероризам је бескрајан на раскршћу свих криминалитета, трговине људима и корупције. Он се храни фрагментацијом држава под притиском лоше контролисане глобализације и пораста „суб-држава играча“.

Извештавање о тероризму представља јединствен изазов за медије због конфузије и бола коју изазива. Када дође до терористичког напада,

медији прелазе на „хитни“ режим рада. Они дају приоритет емитовању уживо, у контексту у којем доминира неизвесност и вести у сегментима, у медијском окружењу, које све више покрећу социјалне мреже које раде прековремено. Мреже гласина, дезинформација и сензационализма су увек присутне. Твитер налози објављују фотографије наводно несталих особа, непостојеће отмице и дистрибуирају непотврђене захтеве терориста. За медије је уздржаност кључно питање, јер се утицај тероризма повећава са гласинама и лажним вестима, одвраћајући полицију од хитних задатака и изазивајући конфузију и страх унутар становништва.

Пракса „живог блогирања“ (објављивање информација онлајн у реалном времену) значи трајни ризик од преоптерећења, чак и на сајтовима традиционалних медија. Овакав микс информација које прикупи уреднички тим у симбиози са другим изворима са реакцијама и коментарима непрекидно гурају медије до границе истине, иако се многи крију иза неоснованих уверавања или оправдања, истичући да могу брзо исправити погрешно пласиране информације, уколико се испостави да су нетачне.

Од кључног је значаја остати критичан према пласираним информацијама и бити самокритичан према сопственим предрасудама. Чак и најпрофесионалнији медији и велике новинске агенције могу направити грешке. Уколико се не може проверити неки податак, он мора бити и означен као такав, обавештавајући грађане о извору и о томе да постоји могућност да то буде дезинформација. Ово правило се такође примјењује на „конвенционалне истине“, предрасуде и широко прихваћене теорије, као што је и уједначена теорија да тероризам долази из средина у којима је изражена дискриминација и сиромаштво. Све мора бити проверено, стечено и оправдано. Чувена изрека скептичног новинарства – „Ако ваша мајка каже да те воли, провери то“ – сада се примјењује више него икада.

Када се суочи са терористичким нападом, рефлекс медија је да покуша да што пре идентификује и именује починиоца. Тада се јавља ризик да медији оптуже починиоце које идентификују на основу сличности са претходним догађајима, онима који су се раније десили, а били су окарактерисани као терористички напад. У многим случајевима, медији имају екстраполиране чињенице из недовољних трагова и формулисане теорије које су се показале као неистините. Последице такве грешке могу бити катастрофалне за особе и заједнице које су на тај начин стигматизоване. Тада се неки медији правдају како су користили само индикације које су дали државни органи.

Новинари специјализовани за тероризам углавном се ослањају на изворе унутар институција и организација. Из очигледних разлога, ови извори најчешће морају остати анонимни. Међутим, ретко када су неутрални или незаинтересовани. Информације које открију могу бити

полуистине, или чак у служби политичких разлога. Медији се више ослањају на званичне (и бивше званичне) изворе. Често анализирају изјаве званичника као чињенице, који ретко нуде независну дискусију или потврду тих информација. Са друге стране, чиновници често дају информације анонимно. Површна обавештења и „цурење“ информација морају се узимати са екстремном обазривошћу, јер могу бити лажна. Понекад је врло примамљиво да медији или поједини новинари одају утисак да су блиски са полицијским истражним тимовима. Негативна страна такве позиције је да могу послужити као инструменти стратегије и маневара безбедносних органа. Делокруг борбе против тероризма захтева одређени ниво интелигенције, а руководи се више прикривањем и дезинформацијом него информативном етиком. То значи да је за новинаре важније него икада да имају на располагању велики број различитих извора, било да су то институције, универзитети или цивилно друштво. На тај начин могу проверити све информације, посебно оне које се чине пресудним и ексклузивним.

Глобални приступ је оправдан разлогом „нове реалности света“. Може ли и то бити оправдано емоцијама? У огорчењу због напада почињеног против цивилног становништва, новинарство се често води према критеријуму близине, те се са разлогом поставља питање да ли је овај став етички и људски прихватљив. Новинарске рутине се веома тешко мењају, делимично због ставова јавности. Зато је глобално размишљање кључно у борби против тероризма. То није само питање човечности и ефикасности, већ и питање новинарског квалитета: само на овај начин се тероризам може стварно мерити. А функција новинарства није у томе да се људима говори искључиво оно што желе да чују, већ да саопштава истину, чак и када нико не жели да је чује.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Алкалај, И. (2011). Медији и тероризам, *Војно дело*, Министарство одбране Републике Србије, Година LXIII, 349–357.
2. Гаћиновић Р. (2011). Тероризам – изазов науке и политике, *Супростављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, (Приредили: Миле Шикман и Горан Амићић), Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова, 17–43.
3. De Mesquita E. B., Dickson E. (2007), The Propaganda of the Deed: Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization, *American Journal of Political Science*, vol. 51, no. 2, pp. 364–381.
4. Ђукић, С. (2016). Последице организованог криминалитета по националну безбедност, *Војно дело*, Београд: Министарство

- унутрашњих послова Републике Србије, Година LXVIII, број 7, 85–102.
5. Јуришић Ј. и Шапит, М. (2005). Утјецај тероризма на улогу и дјеловање медија, *Политичка мисао*, Загреб: Факултет политичких знаности, Vol. XLII, br. 4, 115–128.
  6. Лабовић, Д. (2015). *Приватна безбедност: правна и социјална димензија*, Београд: Иновациони центар факултета безбедности.
  7. Манић, М. (2015). *Медији у глобалном друштву*, Београд: Факултет за дипломатију и безбедност.
  8. Перешин, А. (2005). Mass Media and Terrorism, *Медијска истраживања: знанствено-стручни часопис за новинарство и медије*, Загреб: Наклада медијска истраживања, бр.1, 5–22.
  9. Рељић, С. (2013). Медији – артиљерија глобализације – како живети у тоталитарној култури која делује као производња покорности, *Култура*, Београд: Завод за проучавње културног развика, бр. 138, 320–339.
  10. Симовић, С. (2017). Масовне комуникације и тероризам - борба за публицитет, Зборник радова: Међународна и финансијска писменост (Урд. Светлана Душанић Гачинић), Бања Лука: Бесједа, 134–146.
  11. Стојадиновић, М. (2014). *Ноам Чомски и савремено друштво*, Београд: Институт за политичке студије.
  12. Стојадиновић, М., Манић, М. (2017). Сиријска криза – узроци и последице, *Српска политичка мисао*, Београд: Институт за политичке студије, бр. 02/2017, 153–167.



## MEDIA AND TERRORISM

Mihajlo Manić\*  
Miša Stojadinović\*\*

**Abstract:** Media must learn to control their tone, rather than being machines for the production of semantic noise, nor to contribute to the spread of anxiety by encouraging anger, nor becoming a phenomenon of terrorism. The public expects more than ever that media must be their shelter. Do terrorist really need to be looked like movie stars as some government officials sometimes say? A certain way of describing terrorist can also contribute to some kind of admire of them. When media exaggerate in their sensationalistic reporting and they also provide media place for terrorists which they wanted in the first place. Media reporting requires ethics based on respect. Victims are always at the center of journalistic reporting aiming to make the most alarming photos they can. Media behavior must be strictly regulated in order to ensure the respect if victims, their friends and family. Reporters to often run for traumatized people trying to get interview at any cost. They too often record injured and dead people trying to increase their rating. They also get into private lives trying to exploit it for their purpose. In this way they exploit suffering emphasizing emphasizing the emotional indignation facing them with great horror, unbelief, fear and terror. Such sensational broadcasters showed very little sensitivity toward victims of terrorist attacks. However an ethics based on the respect for the victims should not become an excuse to hide the truth. It is very important to display real emotions even if it is unpleasant for people. During these moments journalists and victims of the terrorist attack do not have right for privacy for the benefit of others. This attitude and opinion may seem insensitive and maybe it interferes with ethics and social norms but should not interfere with the duty of journalists and the need for valid information.

**Key words:** media, terrorism, objective reporting, human rights.

---

\* Associate Professor at the Faculty of Diplomacy and Security in Belgrade, email: [mamihajlo@yahoo.com](mailto:mamihajlo@yahoo.com).

\*\* Institute for Political Studies in Belgrade.



Рад за примљен: 13. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## АНАЛИЗА ФЕНОМЕНА КОРУПЦИЈЕ КАО ФАКТОРА УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ

Доц. др Станимир Ђукић\*

**Апстракт:** Корупција онемогућава развој друштва, ствара неповерење грађана према власти и њеним органима, подрива социјалну стабилност, блокира реформе, умањује спремност на инвестиције, наноси финансијске штете, уништава привреду и шкоди међународном угледу земље, остављајући озбиљне последице по политичку стабилност, а тиме и безбедности државе. Због тога се против корупције мора борити свим расположивим правним, економским и другим средствима модерне државе и цивилног демократског друштва. Корупција као тешки облик криминалног деловања не може се у потпуности искоренити. Међутим, одређеним облицима борбе против корупције она мора да се сведе на нижи, друштвено подношљивији ниво, са крајњим циљем да се адекватним, односно одговарајућим средствима ефикасно и успешно сузбије, умањи и ако је то могуће, да се искорени у оним областима у којима причињава највећу штету. Штетност корупције огледа се, пре свега, у њеном погубном деловању на најважније друштвене вредности и добра: *демократске институције и тржишну економију*. У раду су обрађени поједини аспекти проблема корупције и актуелног стања корупције у Републици Србији. У раду је дефинисан појам корупције у Р. Србији, њене основне карактеристике, као и специфичност феномена корупције. Посебно је апострофирана корупција као фактор угрожавања безбедности, односно укупне безбедности друштва, и констатација да су највеће последице корупције у привреди, као један од најопаснијих и најштетнијих облика те негативне друштвене појаве.

---

\* Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, имејл: [stanimirdji@hotmail.com](mailto:stanimirdji@hotmail.com)

Такође, разматрани су најважнији аспекти борбе против корупције у Републици Србији у складу са одредбама Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције. Најзад, дат је и кратак осврт на законодавни оквир и активности и резултате које је полиција постигла у борби против овог феномена и негативне појаве.

**Кључне речи:** корупција, анализа феномена корупције, криминал, организовани криминал, национална стратегија, акциони план, безбедност, фактор угрожавања безбедности, борба против корупције.

## УВОД

До раста популарности корупције као истраживачке теме (без обзира о ком се нивоу и врсти истраживања ове појаве ради) дошло је у последњих двадесетак година, а њено проучавање као значајне међународне, социјално-патолошке и правне појаве која има историјски дугу традицију посебно се интензивирало у другој половини 20. века. Корупција као савремени политиколошки феномен оштро се супротставља свим тековинама људске цивилизације – заштити људских права и слобода, функционисању правне државе, владавини права и демократији. Осим тога, корупција утиче на слободно тржиште, смањује ниво опште и личне безбедности и заштите добара.

Корупција се често поједностављено изједначава са појмом подмићивања. Међутим, она је много шири појам и очигледно је да се у новије време појам корупције дефинише у ширем смислу, мада је сам чин подмићивања (у различитим облицима) њена суштина. Корупција у ширем смислу представља друштвено негативну појаву која настаје, развија се и добија своје појавне облике, зависно од постојећих политичких, економских, социјалних и других услова. Корупција, такође, представља сукоб интереса, стицање нелегалних прихода путем вршења функција у јавној служби, стицање личних користи на функцији у државном/друштвеном предузећу кроз задовољење приватних пословних интереса и путем крађе.

Савремено друштво је уређено на основу разних правила која имају за циљ дефинисање односа међу људима. Те законитости могу бити формалне и неформалне. Формалне законитости углавном је једноставно одредити, док су неформалне теже, или тешко уочљиве, чак и када се темеље на формалним законитостима. То је веома важно разумети на почетку анализирања феномена корупције који почива на неформалним законитостима, али се чврсто ослања на формалне, из њих проистиче и њима се служи.

Транзициони период је доба промене формалних правила и промене институција. Међутим, са овим променама које се дешавају релативно брзо, често једном законодавном одлуком, неформална правила се мењају споро, премда се прилагођавају новонасталим формалним правилима. Неформални корупциони односи из периода социјализма, у доба транзиције еволуирају и са формалним правилима мењају своје лице. Ови односи прате прераспodelу добара и моћи. То је једноставно разумети, јер је корупција појава — која је склона функционисању по принципу: «*Do ut des*» (лат.), — «*Ја теби, ти мени*».

Транзиционе промене у многим земљама донеле су нове законе о власничким правима, фискалном систему и сл., који су готово прекопирани из законодавстава западних земаља. Како екстерни утицаји имају различито деловање у различитим земљама, економски резултати који су из ових закона проистекли сасвим су другачији од оних у земљама одакле изворно потичу. Иако су правила иста, разликује се понашање учесника и начин примене и његово спровођење.

Данас корупција, сасвим сигурно, представља глобални феномен и један је од највећих проблема са којим се суочава савремено друштво. Напада све земље света, без обзира на њихово економско, друштвено или политичко уређење, па њеног присуства нису поштеђене ни најразвијеније државе. Ипак, највидљивије је у земљама са нестабилним политичким режимима, односно земљама са приметним одсуством правно уређене државе. Различити облици коруптивних активности у многим земљама су постали толико раширени да прете да замене постојећи друштвени систем и наметну се као доминантни, чиме би се урушиле основне вредности друштва и оно одвело у безаконје и криминал. Како би се спречило да различите форме подмићивања постану доминантан облик односа међу људима, потребно је успоставити адекватне механизме деловања друштва у супротстављању овој друштвено неприхватљивој појави.

## **ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Корупција се сврстава у појмове који се тешко могу децидно одредити. Разлог за то је што се појам корупције мењао и прилагођавао, сходно различитом временском и друштвено-политичком контексту. У погледу одређења корупције, многи аутори се слажу да је то социјално-патолошка и друштвена појава. Због тога корупција још увек ни у теорији, па ни у позитивном (домаћем и страном) законодавству, нема јединственог појмовног одређења, али упркос томе, на међународном плану настоји се унифицирати појам корупције.

Корупција је сложен феномен. То је незаобилазна категорија једног друштва, присутна је свуда и увек, у већој или мањој мери, а економске штете које оне проузрокују су веома велике.

Иако појава која није изум новог времена, већ појава давнашњег порекла, иманентна свим државним организацијама и друштвено-политичким системима, током своје дуге историје, корупција (*corruptio-lat., corruption-енгл.* или *corruzione-итал.* - поквареност, мито, распадање, труљење, подмитљивост, поткупити, потплатити) (Вујаклија, 1986:472), као негативна, социјално-патолошка и криминогена појава и данас побуђује пажњу не само стручне и политичке, већ и шире, опште јавности.

Према Речнику Матице српске *мито* у српском језику означава новац, или неку другу вредносну ствар као поклон, или награду којом се неко (обично онај ко је на власти и ко има утицаја), добија да удовољи жељи човека који га даје. Мито је незаконит, непоштен и неморалан посао. *Подмићивање* је злоупотреба етичких принципа. То је вид неморалног понашања појединца. Ово кривично дело настаје примањем, или давањем мита и није новијег датума, а у наше право долази још из старог Египта. У подужи списак кривичних дела против државног уређења, ушло је и ово кривично дело.

Класично схватање корупције полази од идеја о томе да је корупција израз кварења моралних вредности друштва (Монтескје, Аристотел, Макијавели), и представља патолошку и системску појаву, у којој владајућа политичка класа личне интересе ставља изнад интереса политичке заједнице. На домаћем, као и на међународном плану, не постоји јединствена дефиниција корупције, али је у најопштијем смислу карактерише злоупотреба моћи, коју има одређена функција, радно место, или положај у друштвеној или привредној хијерархији, ради незаконитог стицања материјалног богатства, или статуса, односно злоупотреба јавне службе – положаја ради стицања приватних (личних) користи.

У општем смислу, корупција подразумева занемаривање и злоупотребу службених дужности зарад личне користи, поткупљивање и подмићивање службених особа (Николић, 2010:166). У ширем, правном значењу, то су сви облици злоупотребе службених овлашћења и положаја из користољубља, као што су подмићивање, злоупотреба положаја и овлашћења, примање поклона и провизија, а у ужем смислу – деликт давања и примања мита (Бошковић, 1999:145). Корупција постоји свуда где постоји намерно нарушавање принципа непристрасног одлучивања (Танзи, 1988), а представља неодговарајући начин коришћења јавне службе за стицање приватне добити (Kouplend, 1995); свака радња која потиче делимично или потпуно из мотива који је друштвено неприхватљив (Bosh, 1995); поступак особља које ради у државним

органима и особља које ради у колективним економским организацијама и које користи свој положај да би се илегално дочепало државног новца и имовине, било присвајањем, свађом или преваром (Yunglong, 1995); процес противправне размене између учинилаца из јавне сфере и учинилаца из приватне сфере, у корист личних интереса (Queloz, 1996); може је учинити било које лице (код активне), али само веома квалификована особа, код пасивне (Savane, 1997); то је злоупотреба јавних овлашћења од стране службеника запослених у јавном сектору, али и (пошто су одређени послови који су раније били послови државе пренети на приватни сектор) у приватном сектору, изван јавних служби, или у вези са њима (Ђукић и Шћекић, 2009:259). Корупција најчешће може бити активна – укључује особе које дају неко добро и на тај начин подстичу на извршење кривичног дела, и пасивна – карактеристична за особе које примају неко добро, а у замену за кривично дело које је у вези са вршењем његове дужности (Горазд и Добовшек, 2002: 56).

У Конвенцији Уједињених нација против транснационалног криминала стоји следеће: «Корупција означава кривично дело учињено с намером обећања, понуде или давања државном службенику, посредно или непосредно непримерене користи како би предузео неку радњу или се од ње уздржао, а која је део његових јавних овлашћења односно дужности, као и измиривање или прихватање непримерене користи од стране јавног службеника како би предузео радњу или се уздржао од предузимања радње коју је дужан да предузме» (Ђукић, 2012:25). Светска банка и њени аутори наводе да је корупција «злоупотреба јавног положаја ради стицања приватне користи» (Беговић, 2010:10).

Бројне су, и мање-више подударне или различите дефиниције корупције, како у теорији, тако и у законодавству, а такође и у пракси примене закона од стране органа откривања и гоњења кривичних дела. Али, каква год да је дефиниција корупције, било да је дефинишемо као корупцију у ужем смислу, односно само као давање и примање мита, било да то чинимо у ширем смислу као сваку користољубиву злоупотребу положаја или овлашћења од стране службеног или одговорног лица којем је поверено вршење тих овлашћења, морамо имати у виду да је корупција, пре свега, озбиљан криминал, а не само социолошка или криминолошка појава. Стога, практичарима који примењују законе радећи на откривању кривичних дела и њихових извршилаца, дефиниција није од пресудног значаја, јер су у њеном сузбијању ограничени законским одредбама кривичних дела која спадају у област корупције. У борби против корупције, ограничени су не само тим одредбама, већ и одредбама других закона који регулишу одређене области у економској и политичкој сфери живота. Сваки појавни облик корупције мора бити законом јасно одређен као тешко кривично дело које је могуће лако и ефикасно открити и доказати, што значи да у закону морају постојати решења која обавезују

судове да за свако кривично дело из области корупције, у најкраћем року изрекну правоснажну пресуду. Истовремено, неопходно је стварање негативног јавног мњења о корупцији и толерисању корупције.

Народна скупштина Републике Србије донела је Одлуку о утврђивању Националне стратегије за борбу против корупције («Службени гласник Републике Србије», број 109/2005). Овај стратешки документ дефинише корупцију као *однос који се заснива злоупотребом овлашћења у јавном или приватном сектору у циљу стицања личне користи, или користи за другог*. Наведена дефиниција, дакле под појмом корупција подразумева не само примање и давање мита већ и сва кривична дела која се врше из користољубља злоупотребом овлашћења. Дакле, појам корупције према овом стратешком документу проширен је и на злоупотребе које се врше у приватном сектору.

На основу изнетих дефиниција, као основни елементи корупције могу се навести: 1) незаконито понашање; 2) склоност непотизму; 3) уцењивање и проневера; 4) злоупотреба јавног положаја за личне циљеве; 5) делатност супротна моралним нормама; 6) богаћење без правног основа; 7) губљење поверења у државу и друштво и слично (Божиловић и Петровић, 2010:67).

Због тога се чини упутним корупцију посматрати са етиолошког аспекта како би јој се могло супротставити, пре свега превентивно, али и репресивно. Ово из разлога што је корупција оличена у разним привилегијама и притисцима моћних кругова и центара моћи који су у могућности да врше и спречавање и доказивање кривичних дела такве криминалне делатности (Бошковић, 2004:10).

## ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРУПЦИЈЕ

Често се конвенционални криминал сматра доминантним. Његова „видљивост“ у односу на друге облике криминалних делатности доприноси погрешној перцепцији о стању криминала у једној земљи. С друге стране, постоје облици криминалног деловања које је посебно тешко мерити, а који, са аспекта штетности последица које изазивају, заслужују посебну пажњу и посебан начин деловања друштва. На првом месту, то су организовани криминал и корупција, коју већина земаља сматра основним проблемом, али која се због своје прикривености и интереса учесника у таквој (коруптивној) активности да остане тајна, веома тешко открива и доказује (Ђукић, 2010:10).

Мере и препоруке садржане у Акционом плану за примену Националне стратегије за борбу против корупције су пре свега превентивног карактера, односно усмерене су на спречавање корупције. Али, ове мере и препоруке се преплићу са мерама репресивног карактера, чији је циљ кривично гоњење и санкционисање корупције. Да би се репресивне мере успешно



примениле, предуслов је да корупција буде благовремено откривена, а да би се то остварило она се мора јасно препознати у реалном животу. Стога је потребно познавати следеће основне карактеристике корупције, које нећемо детаљније објашњавати:

Прикривеност је карактеристика корупције у вези са постојањем јаким мотива да се не сазна за кривично дело из области корупције, нити за учиниоца тог дела, односно да се прикрије злоупотреба овлашћења и прибављање личне користи или користи за другога таквом злоупотребом овлашћења, што је у вези са постојањем свести да се врши недозвољена радња коју друштво санкционише као кривично дело, тако да је у овој области веома изражена тамна бројка криминала;

Променљивост облика у којима се испољава и њихова прилагодљивост новим условима, што значи да се ради о динамичној појави чији се појавни облици веома брзо прилагођавају датим друштвеним (политичким и економским) условима у којима се корупција одвија;

Разноликост појавних облика који зависе од области у којој се корупција испољава, погодности које доприносе њеном вршењу, услова у којима се одвија и личних карактеристика учинилаца;

Распрострањеност и међународни карактер је карактеристика корупције која означава да се она одвија у готово свим областима друштвеног и економског живота и на свим нивоима, при чему границе између држава нису препрека за њено одвијање и ширење;

Користољубиви мотив је карактеристика која произлази из саме природе корупције да се прибави незаконита имовинска корист злоупотребом овлашћења;

Неетичност је карактеристика корупције која се одражава кроз грубо кршење општепризнатих моралних вредности друштва, као што су демократија, поштовање закона, поштовање личности, интегритет, радне вредности, економичност, ефективност и друго (Ђукић, 2015:278).

Корупција и мито, негативне друштвене појаве, јављају се практично од формирања првих држава и од појаве лица која обављају послове државне власти. Са развојем државе, корупција и мито добијају своје карактеристичне појавне облике за поједина друштва и државе, при чему се ти облици мењају и прилагођавају новим условима, продирући у све поре државне власти. Ова појава угрожава економску, политичку и друштвену моћ сваке државе, утиче на стварање и развој сиромаштва, али и сиромаштво повратно делује на корупцију, јер у одређеним случајевима сиромаштво може бити узрок вршења корупцијских кривичних дела (Фалаџић, 2008: 66). Корупција је типична реципрочна активност јер се заснива на принципу даш-дам, а делује кроз мрежу односа против којих се потребно борити уз помоћ мреже судова, полиције и невладиних организација. Суштина је у дискрецији, тајности, све се обавља скривено.

То је обично игра један на један. Зато се тешко и открива. И још теже доказује. Ризик од откривања је смањен, јер је обостран и делотворан и крајње ефикасан. Резултат корупције је увек изванредан и безрезервно сигуран: „Ја теби – ти мени – сад и овде“ (Миљивојевић, 2012:11).

## СПЕЦИФИЧНОСТ ФЕНОМЕНА КОРУПЦИЈЕ

Корупција данас представља сасвим сигурно веома сложен проблем. Корупција је друштвени феномен који произлази из моћи. Моћ представља способност појединца или групе да оствари своје интересе, чак и уколико се други томе противе. Тамо где постоји политика, моћ и утицај, постоји и у мањој или већој мери корупција, односно тамо где се мешају политика, јавни сектор и привреда, и где се нејасно преплићу јавни и снажан лични интерес, само је корак до корупције. Извори моћи могу бити материјално богатство и положај. Према облику делатности, моћ може бити економска, политичка и духовна. Институционализована моћ назива се власт. Карактер власти дефинисан је начином на који она употребљава средства која су јој на располагању, али и од културе и економије друштва. Власт се спроводи преко јавних функција (положаја).

За разматрање корупције као најопаснијег облика организованог криминала, упутно је имати у виду став старогрчког филозофа Аристотела који гласи: *Највећи злочини нису извршени ради прибављања нужног него сувишног*, јер корупционаши су (не) људи (службена лица, јавни функционери) без скрупула, који злоупотребљавају указано поверење. У питању су криминалне особе којима су држава и друштво поверили обављање одређених функција (положај) и у складу с тим одређену материјалну сигурност. Међутим, такве особе карактерише безобзирна похлепа (што више имају, то више желе) коју задовољавају тако што изигравају поверење које им је дато, систематски чинећи кривична дела (злочине), односно отимају оно што припада грађанима матичне државе, урушавајући тиме и само биће државе и друштва. Носиоци-актери корупције су првенствено службена лица, која су у терминологији позната као «бели оковратници», «бели мантили у белим рукавицама» итд. и уколико су успешни, постају «владари из сенке», односно «дискретна власт», која у спречи са вансистемски организованим криминалцима на специфичан начин «поробљава» све грађане државе и «заробљава» државу која им је поверила да врше одређене функције (Миљалковски, 2012:223).

Две велике промене у свету у последњих двадесетак година могу да објасне повећани интерес за феномен корупције и њену популарност као истраживачке теме. Прва је крај хладног рата, односно биполарног

света, у коме су се режими и владари делили на «наше» и «њихове». Уколико је неко «наш», једино је битно да остане «наш» (припадници нове олигархије, који су често остатак старих комунистичких елита, тајкуни, профитери), а није битно што је он огрезао у корупцију, што у његовој држави његови сарадници у дослуху са њим изнуђују огромне количине новца, што у његовој земљи нема елементарне владавине права и правне сигурности, нити има било каквих слобода. Он је «наш», треба да остане «наш» и ништа друго није битно, односно ништа друго не сме да угрози наш интерес да он остане на «нашој» страни. Списак таквих профитера хладног рата је импресиван, уколико не по броју, онда свакако по износива депонованим на њиховим рачунима у банкама земаља које су (не само географски), далеко од њихових домовина. Са крајем хладног рата, престала је подела на «наше» и «њихове» – слободан свет више није, зарад надметања са комунизмом, спреман да погледа кроз прсте пљачкашима, који су вештим политичким маневрисањем и уцењивањем успевали себе да наметну као незаобилазни фактор борбе против пошасту комунизма.

Друга промена је глобализација, односно њена најновија фаза, коју карактерише висока мобилност капитала и неспутани проток обиља информација. Према речима Манића, «слободан проток информација губи на свом смислу када тече од малог броја развијених земаља ка онима које су у развоју» (Манић, 2015:359). Некада далеке, непознате и небитне земље то више нису. Они који поседују капитал данас размишљају да ли ће тај капитал уложити у земље за које њихови родитељи углавном нису ни чули, а они који су чули о тим земљама нису много знали, нити их је то интересовало. Стога питање корупције у тим земљама и није било релевантно. Када неко, међутим, почне да размишља о томе да ли ће у неку земљу да уложи капитал, онда та земља почиње да га занима, па се траже одговори на питања о предностима и недостацима те земље, укључујући и корупцију у њој (Ђукић, 2016:48).

„Корупција не би била ни толико стара, ни тако тешко искорењива, да није тесно повезана с људском природом. Не упуштајући се у антропологију и дефинисање људске природе и расправу да ли је човек по природи добар или лош, усудио бих се да кажем да је људска природа у једном смислу подложна корупцији и слаба у превладавању егоизма. Да будемо себични и агресивни довољно је да следимо своје инстинкте. Али, да бисмо били добри и морални треба нам већи или мањи напор у савлађивању инстинката. Живећи у друштву, човек је изложен многим искушењима и мало је оних који ће признати као Оскар Вајлд: свему могу да се одупрем, изузев искушењима“ (Мићуновић, 2001:7).

Све ово наведено упућује на закључак да тамо где постоје политика, моћ и утицај, постоји и у мањој или већој мери корупција.

Коруптивни односи у транзиционим земљама потичу из два извора:

системски односи у старом режиму (социјализам) и новостворени односи настали током транзиције. Ипак, треба имати у виду да се корупција појављује у свим системима и неки од њених облика карактеристични су широм света, неvezано за политички систем и степен развоја земље. У постсоцијалистичким земљама она има своје карактеристично лице. Према Роберту Клитгарду (Klitgaard, 1988), једном од водећих америчких аналитичара коруптивних односа, корупција је заснована на следећој формули:

Корупција = монопол (власти) + дискреционо право одлучивања органа власти - одговорност тог органа (односно, неодговорност).

Табела 1 – Формула корупције

Радно место као <b>МОНОПОЛ</b>	(+) <b>ДИСКРЕЦИЈА</b>	(-) <b>ОДГОВОРНОСТ</b>
Све зависи од чиновника: он може, и зна!	Тајност је најважнија!	Себичност одлучује!

Извор: аутор.

Како вршење јавне функције подразумева не само одговорност, већ још и интегритет функције и транспарентност њеног вршења у развијеном облику та формула би била:

**КОРУПЦИЈА = МОНОПОЛ + ДИСКРЕЦИЈА - (ОДГОВОРНОСТ + ИНТЕГРИТЕТ + ТРАНСПАРЕНТНОСТ)**

Бивши социјалистички режими били су карактеристични по свим врстама монопола: политичком, економском, друштвеном. Дискреција је често постигана страхом, а одговорност је често била минимална, или никаква. У постсоцијалистичким режимима формула је иста, с тим што се до монопола и дискреције долази на други начин, а другачије се избегава и одговорност.

Непостојање, односно нарушеност легалитета или легитимитета институције, има два нивоа. Први ниво је интерни, а други је екстерни (Гредељ *et al.*, 2005:25).

Табела 2. – *Нарушавање принципа одрживости институција*

	<b>ЕКСТЕРНИ</b>	<b>ИНТЕРНИ</b>
<b>ЛЕГАЛИТЕТ</b>	непостојање или непоштовање нормативног система који регулише права и обавезе институције и чланова институције према правном систему, клијентима	непостојање или нарушеност нормативног система који регулише права и обавезе према институцији и клијентима
<b>ЛЕГИТИМИТЕТ</b>	неостваривање друштвене функције	немогућност припадника институције да остваре своја права и интересе које као таква пружа институција у складу са својом сврхом

*Извор: аутор.*

Овако настала неодрживост институција се превазилази грађењем нове интересне повезаности припадника институција, клијената и система.

### **КОРУПЦИЈА И БЕЗБЕДНОСТ ДРУШТВА**

С обзиром на то да корупција представља широк друштвени проблем, њене последице могу имати велики утицај на привредни развој једне земље, али и на развој региона у целини. Често се из тог разлога указује на везу која постоји између корупције и достигнутог степена привредног развоја. Ова веза је узајамна. Достигнути степен привредног развоја може бити фактор и узрок појаве корупције. Може се рећи да је сиромаштво један од значајних узрочника.

Последице од корупције у било којој области су велике. Оне се најчешће групишу у неколико основних: *пад економске ефикасности, пад обима страних инвестиција и немогућност привредног развоја*. Поставља се питање шта је најчешћа последица појаве корупције. Чини се да је то пад економске ефикасности земље, јер се на овај начин умањује и друштвено благостање. Уместо да се развијају нови производи и пружају нове врсте услуга, уместо да усавршавају понуду и парирају највећим конкурентима, предузетници се баве тиме како и кога да подмите.

Криминал постаје привредна грана.

Такође, један од честих проблема који долази до изражаја, јесте претња државној суверености и ауторитету државне власти, нарушавање демократских вредности и јавних установа, што на крају штети државном уређењу, односно укупној безбедности друштва и државе. Са друге стране, у условима правне несигурности и развијене корупције, смањује се интерес страних инвеститора за улагање у те земље. При анализи последица, стално треба имати у виду да корупција може бити резултат неефикасности функционисања многих институција система, али исто тако може за последицу имати још мању ефикасност институција система у целини и утиче на укупну безбедност друштва, односно државе (Ђукић, 2016: 233).

Нужан пратилац уласка страног капитала у земље у транзицији јесте и улаз тзв. прљавог новца чиме се искључује здрава конкуренција, а носиоци таквог криминалног деловања, због своје моћи и привидно законитог деловања, постају све јачи и недодирљиви. Финансирањем политичких странака остварују утицај на полицију и судство, као и на садржај закона који се доносе, а којима се треба борити против организованог криминала (Dolgova, 1997).

Исто тако, корупција ствара озбиљне тешкоће парламентарној функцији, остављајући озбиљне последице на политичку стабилност, а тиме и на безбедност, зато што се политичка стабилност делимично заснива на везама између владе и њених грађана. У том случају парламент има веома важну улогу, јер пружа могућност да заинтересоване стране изразе своје ставове. Парламент је и место политичких договора. У случају да је корупцијом спречено да се доношење одлука одвија како је договорено, односно постигнуто да се одлучује у корист корумпиране стране, други ће свакако на то реаговати. Тиме све одлуке вођене корупцијом доводе до политичке нестабилности, а када се то једном догоди процес се, по аутоматизму, убрзава, стварајући још озбиљније проблеме (Стајић, 2011:168).

## **БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Феномену корупције који изузетно негативно утиче на стабилност и безбедност државе потребно је прићи плански, при чему је потребно развити свеобухватну политику борбе против корупције. Да би борба против корупције била успешна, она мора бити континуирана, планска и системска, јер опасност од корупције је латентна и могућност повратка у корупцију увек постоји, посебно у државама које су у транзицији. При томе, потребно је стално имати на уму чињеницу да је корупција

динамична, променљива и прилагодљива појава коју је потребно стално истраживати, и у складу са тим благовремено вршити измене и допуне у законским дефинисањима конкретних корупцијских кривичних дела. Један од најважнијих задатака јесте јачање морала и свести грађана о штетности корупције и потреби да се укључе у њено сузбијање. Праве мере за сузбијање корупције морају бити смислене и дугорочне. Чини се да борбу против корупције у будућности треба заснивати на чињеници да основу историје једног народа и његове државности чини, између осталог, његова економска моћ, која мора бити непосредно повезана и обогаћена друштвеном баштином, што у суштини представља прву претпоставку државне обнове и изградње (Ђукић, 2016: 301).

Борба против корупције саставни је део демократизације, модернизације државе и јавне управе, поштених услова утакмице у привређивању, деловања судства и заштите права и слобода грађана. Корупција је општедруштвено зло које захтева систематски напор и високи степен мобилизације свих друштвених снага у његовом сузбијању. Главни актери сузбијања корупције су институције цивилног друштва које треба да препознају потребе, институције власти и управе које формулишу мере и различите нивое државних институција које носе одговорност.

У кривичноправном систему Републике Србије, кривична дела из области корупције су систематизована у глави тридесет трећој (XXXIII) Кривичног законика Републике Србије («Службени гласник Републике Србије», број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009. и 111/2009), у групи кривичних дела против службене дужности.

Овај законик прописује више кривичних дела која у себи могу садржати елементе корупције: а) злоупотреба службеног положаја, б) трговина утицајем, в) примање мита, г) давање мита, д) кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика и љ) давање и примање мита у вези са гласањем.

Осим «чистих» кривичних дела из области корупције, елементе корупције могу имати и друга кривична дела, као што су: а) несавестан рад у служби, б) противзаконита наплата и исплата, в) превара у служби, г) фалсификовање службене исправе, д) одавање службене тајне, љ) проневера, е) послуга, као и друга кривична дела предвиђена позитивним кривичноправним прописима Републике Србије које је извршило службено лице из користољубља. Кривична дела примања и давања мита и давање и примање мита у вези са гласањем спадају у основна коруптивна кривична дела, која се увек могу подвести под корупцију.

Кривично дело *примање мита* је прописано у члану 367 КЗ РС и састоји се у (непосредном или посредном) примању поклона или какве друге користи, од стране службеног лица да у оквиру свог овлашћења

изврши службену радњу коју не би смело да изврши, или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши.

Кривично дело *давање мита* прописано је у члану 368 КЗ РС и састоји се у чињењу, нуђењу, обећању поклона, и друге користи службеном лицу да у оквиру свог овлашћења, изврши службену радњу коју не би смело да изврши, или у посредовању при оваквом подмићивању службеног, страног службеног или одговорног лица.

Кривично дело *давање и примање мита у вези са гласањем* прописано је у члану 156 КЗ РС и састоји се у нуђењу, давању, обећању награде и поклона да на изборима, референдуму неко гласа, или не гласа, у корист, или против одређеног лица. Ово дело може да учини и члан бирачког одбора или друго лице у вршењу дужности у вези са гласањем.

Поред Кривичног законика Републике Србије и Законика о кривичном поступку, донети су и други закони који имају за циљ ефикаснију борбу против организованог криминала и корупције, као што су: Закон о Агенцији за борбу против корупције, («Службени гласник Републике Србије», број 97/2008. и 53/2010), Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела («Службени гласник Републике Србије», број 97/2008), Закон о одговорности правних лица за кривична дела («Службени гласник Републике Србије», број 97/2008), Закон о спречавању конфликта интереса, Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма («Службени гласник Републике Србије», број 20/2009, 72/2009. и 91/2010), Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела («Службени гласник Републике Србије», број 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04, 45/05, 61/05. и 72/09) и Закон о јавним набавкама, обавеза пријаве имовине и други законски прописи.

*Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела*, уређује се образовање, организација и надлежности државних органа и посебних организационих јединица државних органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела одређена овим законом.

Република Србија је донела више закона као и других прописа, на основу потписаних и ратификованих међународних конвенција, који за основни циљ имају сузбијање организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела, формирање и организација органа на реализацији наведених циљева, поступак откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала и корупције, као и правила о законитом, професионалном и етичком поступању полиције и других органа на откривању, доказивању и санкционисању кривичних дела организованог криминала и корупције.

Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку



(«Службени гласник Републике Србије», број 72/2009) садржи нове одредбе које се односе на кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела. Овим одредбама уводе се нове истражне методе, међу којима су надзор и снимање телефонских и других разговора, склапање симулованих правних послова, контролисана испорука, прикривени иследник, сведок сарадник и др.

Народна скупштина Републике Србије донела је 2005. године одлуку о водећем документу у борби против корупције у Републици Србији и тај документ је Национална стратегија за борбу против корупције, у којој се корупција дефинише као *однос који се заснива злоупотребом овлашћења у јавном или приватном сектору у циљу стицања личне користи или користи за другог*, док је Нову националну стратегију за борбу против корупције донела 11. марта 2013. године и то за период од 2013. до 2018. године.

Национална стратегија за борбу против корупције и Акциони план за њено спровођење чине темељне документе за супротстављање корупцији у Републици Србији. Кључни елементи на којима се заснива Национална стратегија за борбу против корупције су: 1) ефикасна примена антикорупцијских прописа, 2) превенција – отклањање могућности за корупцију и 3) подизање свести и образовање јавности, ради јавне подршке за спровођење антикорупцијске стратегије.

Препоруке стратегије, које се односе на политички систем; правосудни систем и полицију; систем државне управе, територијалне аутономије, локалне самоуправе и јавне службе; систем јавних финансија, привредни систем, медије и учешће грађана и цивилног друштва у борби против корупције, конкретизују се Акционим планом у коме су предвиђене појединачне активности, субјекти који ће их предузимати и рокови за њихово остваривање.

Приликом спровођења ове Стратегије, државни органи Републике Србије, као и друге релевантне институције и организације, које су укључене у превенцију и борбу против корупције, дужни су да врше своја овлашћења у складу са следећим општим начелима: начело владавине права, начело «нулте толеранције» на корупцију, начело официјелности и одговорности, начело свеобухватности примене мера и сарадње субјеката, начело ефикасности и начело јавности.

### **Снаге и слабости државе у односу на корупцију**

Борба против корупције је стратешко опредељење Републике Србије. Међутим, стратешко опредељење мора бити подупрто деловањем, а његова ефикасност зависи од многих фактора. У сагледавању тих

фактора може помоћи метода тзв. SWOT анализе (дијаграма), која се примењује у менаџменту, али се успешно може применити и у овом случају. SWOT анализа је аналитичка метода која се примењује у стратешком менаџменту, којом се упоређују снаге и слабости са могућностима и опасностима. Она служи за препознавање позитивних и негативних фактора који утичу на остваривање стратешких опредељења. Омогућава успостављање равнотеже између интерних способности и екстерних могућности. Састоји се од сагледавања снага (енг. *Strength*) и слабости (*Weakness*) у поређењу са могућностима (*Opportunities*) и опасностима (*Threats*). Назив је настао као акроним означене четири речи. Примена ове методе подразумева сагледавање следећих фактора:

- анализа окружења,
- усмеравање — мисија и циљ,
- формулисање стратегије,
- примена стратегије,
- контрола спровођења стратегије.

Имајући у виду све до сада речено у овом раду, могуће је формирати SWOT дијаграм у ком ће бити представљене могућности државе Србије у борби са корупцијом и из њега извести закључке (Ђукић, 2016:338).

Табела 3 — Снаге и слабости државе у односу на корупцију

S— СНАГЕ	W— СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"><li>• Опредељење јавности против корупције</li><li>• Решеност државе, политичка воља</li><li>• Добри закони против корупције</li><li>• Инструменти, институције и стратегија државе, са здравим економским политикама</li><li>• Добри антимонополски закони</li><li>• Међународна и европска подршка</li><li>• Одузимање имовине стечене криминалом</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Неефикасно судство и правосуђе</li><li>• Недовољно ефикасни органи гоњења</li><li>• Блага казнена политика, неефикасни закони</li><li>• Неефикасне антикоруптивне институције</li><li>• Висока политика умешана у високу корупцију</li><li>• Лоши показатељи о стању корупције</li><li>• Мале плате државних функционера</li><li>• Нејасне визије и стратегије у борби против корупције</li><li>• Лош имиџ државе међу страним инвеститорима</li><li>• Проблем у откривању и доказивању дела корупције</li></ul>

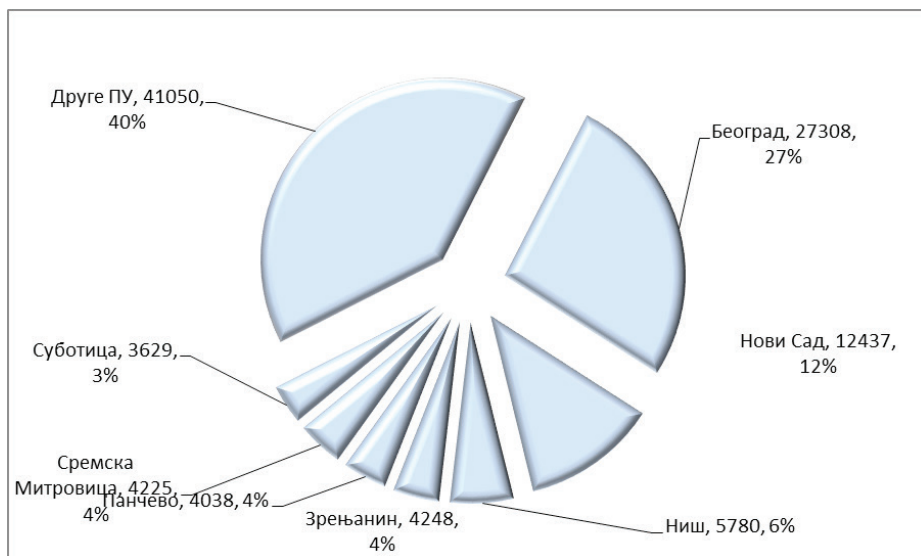
О— МОГУЋНОСТИ	Т— ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"><li>• Интеграције у Европску унију</li><li>• Сарадња са међународним институцијама за борбу против корупције</li><li>• Примена међународних конвенција</li><li>• Доношење нових ефикаснијих закона</li><li>• Побољшање ефикасности постојећих антикоруптивних институција</li><li>• Могућа ревизија приватизације</li><li>• Стварање нових политичких елита несклоних корупцији</li><li>• Потпуно отварање тржишта новим учесницима</li><li>• Тржишна равноправност</li><li>• Примена иностраних искустава</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Неповољна економско-политичка ситуација</li><li>• Улазак нових моћника на тржиште који не поштују тржишна правила</li><li>• Довршавање процеса приватизације на неуспешан начин</li><li>• Даља примена неефикасних закона</li><li>• Неспутано богаћење тајкуна</li><li>• Заустављање европских интеграција</li><li>• Потпуно монополисање тржишта</li><li>• Заробљавање државних институција</li><li>• Недолазак нових страних инвестиција</li><li>• Продаја великих стратешких система тајкунима</li></ul>

*Извор: аутор.*

### **Анализа укупног броја откривених кривичних дела привредног криминалитета, са елементима корупције, на подручју Полицијске управе у Новом Саду**

Према статистичким подацима и по подацима МУП-а Републике Србије, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као друге по величини Полицијске управе у Републици Србији, у току 2014. године, евидентирано је укупно око 12.437 кривичних дела, из свих области криминала, што чини око 12% свих дела евидентираних у Републици Србији, тако да се та безбедносна проблематика, по сложености, сврстава на друго место, одмах иза Београда, на чијем подручју је извршено око 27% свих кривичних дела у Републици Србији.

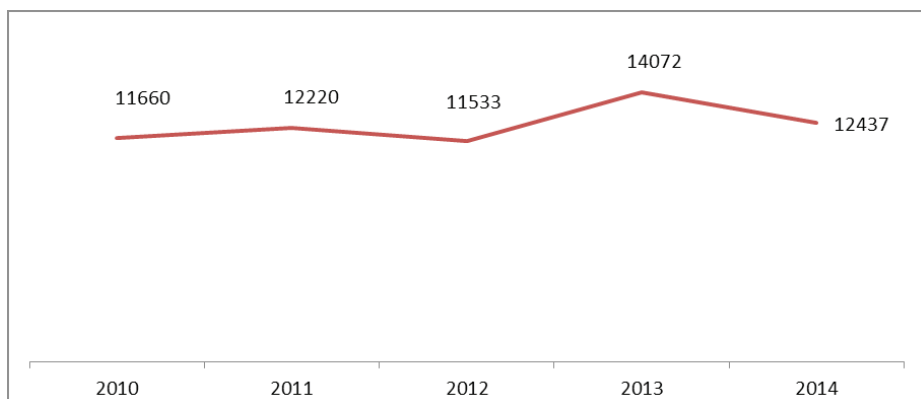
Слика 1 — Укупан број кривичних дела по Полицијским управама у 2014. години



Извор: аутор.

Анализирајући укупан број кривичних дела у 2014. години на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као и тренд кретања укупног броја кривичних дела у протеклих пет година, дајемо графички преглед на следећој слици.

Слика 2 — Укупан број кривичних дела за период од 2010. до 2014. године

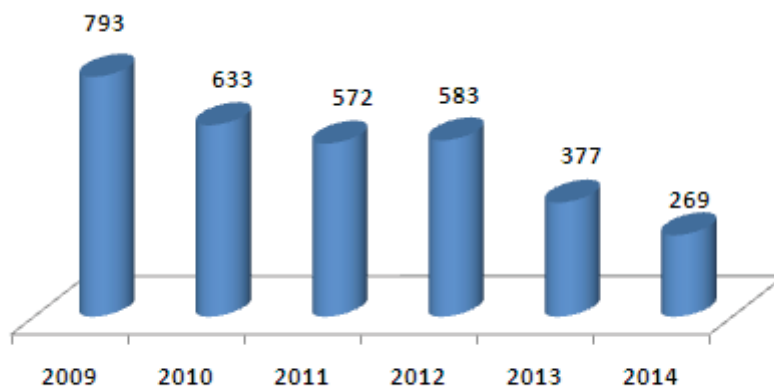


Извор: аутор.

Анализирајући 2014. годину, са акцентом на кривична дела са елементима корупције, карактеристично је ефикасно процесуирање 82 кривична дела из области корупције, затим 37 пореских кривичних дела, 18 дела из области банкарског пословања, 13 кривичних дела из домена недозвољене трговине – „акцизних роба“, драстичан пораст појаве кривичног дела неовлашћено организовање игара на срећу – 21, која су резултирала проналаском и одузимањем предмета „сиве економије“ и 3 дела из области незаконите приватизације, док у анализираном периоду нису евидентирани резултати у откривању кривичног дела прање новца.

Анализом откривених кривичних дела у области привредног криминалитета, у току 2014. године, уочљиво је да је полиција открила укупно 269 кривичних дела, што је мање за 108 дела или 28,6% у односу на 2013. годину (377). Посматрајући укупну структуру свих регистрованих кривичних дела, на нивоу Полицијске управе у Новом Саду, дела из области привредног криминалитета чине 2,2%.

Слика 3 — Укупан број кривичних дела привредног криминалитета за период од 2009. до 2014. године



Извор: аутор.

Међутим, у анализираном периоду, односно у току 2014. године, полиција је поднела 202 кривичне пријаве, којима је обухваћено 375 кривичних дела, од тога 167 кривичних дела привредног криминалитета, 57 дела високотехнолошког криминалитета и 151 кривично дело које по номенклатури припада општем криминалитету.

Структура кривичних дела из области високотехнолошког криминалитета за која је полиција поднела пријаве је следећа:

- 54 дела фалсификовање и злоупотреба платних картица,
- 2 дела неовлашћено коришћење туђег дизајна и

- једно кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга.

Структура кривичних дела из области општег криминалитета за која је полиција поднела пријаве изгледа овако:

- 64 дела фалсификовање исправе,
- 63 дела превара,
- 14 дела неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности,
- 4 дела злоупотреба поверења,
- 2 дела удруживање ради вршења кривичних дела и
- по једно кривично дело тешка дела против опште сигурности, тешка крађа, противправно заузимање земљишта и неизвршење судске одлуке.

Због откривених кривичних дела из области привредног криминалитета поднето је 184 кривичних пријава, против 241 лица. Мера задржавања у службеним просторијама до 48 часова одређена је за 32 лица, док је једном лицу одређена мера полицијског хапшења.

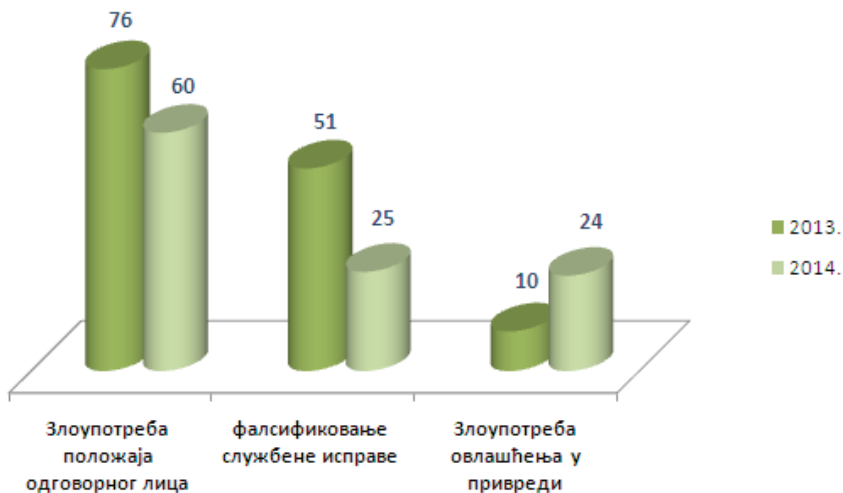
Материјална штета причињена откривеним кривичним делима износи 3.185.525.934,00 динара, док је остварена противправна имовинска корист 2.057.111.837,00 динара.

У структури кривичних дела привредног криминалитета извршених на подручју Полицијске управе Нови Сад, у току 2014. године, највише је кривичних дела:

- злоупотреба положаја одговорног лица – 60,
- фалсификовање службене исправе – 25,
- злоупотреба овлашћења у привреди – 24,
- неовлашћено организовање игара на срећу – 21,
- навођење на оверавање неистинитог садржаја – 18,
- по 16 дела превара у привреди, пореска утаја и проневера,
- злоупотреба службеног положаја – 13,
- по 11 дела превара у осигурању и издавање чека и коришћење платних картица без покрића,
- недозвољена трговина – 7,
- неовлашћено бављење одређеном делатношћу – 4,
- по 3 дела грађење без грађевинске дозволе, фалсификовање новца и неосновано исказивање износа за повраћај пореза и порески кредит из Закона о пореском поступку и пореској администрацији,
- по 2 дела оштећење повериоца, недозвољена производња, несавестан рад у служби, послуга и недозвољени промет акцизних производа из Закона о пореском поступку и пореској администрацији и
- по једно кривично дело злоупотреба права из социјалног осигурања, фалсификовање знакова за вредност, прибављање, набављање и давање другом средстава за фалсификовање, обмањивање купаца, ненаменско

коришћење буџетских средстава, трговина утицајем, примање мита и чл. 57 Закона о девизном пословању.

Слика 4 — Упоредни приказ најзаступљенијих кривичних дела привредног криминалитета



Извор: аутор.

Један од главних проблема код истраживања деликата привредног криминалитета, посебно оних са елементима корупције, јесте да не постоје валидни статистички подаци о његовим размерама. Сигурна је претпоставка да званична евиденција привредног криминалитета, посебно оних са елементима корупције, представља „врх леденог брега“, док се „тамна бројка криминалитета“ може само нагађати. Осим тога, постоје и случајеви када криминалистичке обраде због недостатка доказа не могу да дођу до лица који су организатори инкриминација (лица из зоне тзв. „белог оковратника“), која својим ауторитетом и друштвеном позицијом гарантују брзу реализацију услуге, али су за договор и реализацију наплате од клијента „задужили“ неког од сарадника, који у случају истраге преузима целокупну одговорност.

## ЗАКЉУЧАК

Корупција представља не само веома озбиљан, већ и недовољно видљив и непотпуно истражен друштвени феномен, а развила се у један од највећих проблема савременог друштва. За њено ефикасно спречавање непроцењиво су вредна поуздана сазнања о њеним

обележјима, као и ставовима стручњака о могућностима и путевима развијања одговарајућих механизма и мера супротстављања.

Превенција корупције захтева и елиминисање неких од њених узрока. Изузетно важна је едукација најширих слојева становништва о штетности корупције и опасностима које она носи. Програми едукације о корупцији морају да се спроводе на свим нивоима, у васпитно-образовним установама, у локалној заједници кроз тематске трибине, семинаре, курсеве, у здравству, јавној управи, а посебно преко средстава јавног информисања која треба да утичу на стварање јавног мњења које осуђује корупцију и не дозвољава да нађе погодно тло за ширење. Осим тога, за ефикасно супротстављање корупцији веома је битна стручност кадрова, а посебно су битне и специјализација и едукација кадрова кроз разне облике стручног усавршавања.

Још једна веома важна превентивна мера коју је наше законодавство увело, а у многим земљама то је већ међународно прихваћени стандард, јесте одузимање имовине стечене криминалом. Одузимање незаконитог прихода стеченог извршењем кривичних дела има за циљ да обесмисли мотиве за бављење криминалом и корупцијом. Имовинска корист, односно мотив користољубља је разлог вршења већине кривичних дела. Истовремено, овом мером би се спречило убацивање нелегално стечених прихода од криминала и корупције у легалне робно-новчане привредне токове. Тиме се и ускраћује финансирање вршења будућих кривичних дела. Ова мера је усмерена ка врху пирамиде сваке организоване криминалне групе, али и према свима који својим коруптивним понашањем подржавају и омогућавају организовани криминал. Таква мера подржава владавину права у свакој држави и остварење моралног принципа да нико не може да задржи корист стечену вршењем кривичних дела.

Корупција онемогућава изградњу јаким демократских институција и стабилне правне државе, она подрива социјалну стабилност, штети економији, блокира реформе, спречава успешнији привредни развој и као негативна друштвена појава јавља се као фактор угрожавања безбедности државе.

Политички, привредни, безбедносни и друштвени развој земље, између осталог, зависи и од способности супротстављања ризицима корупције. Решеност државе, стварање и подстицање политичке воље и одлучност власти пресудни су за сузбијање корупције. То подразумева да свако ко је на јавној функцији има, осим законске одговорности, и одговорност сопствене савести и етичност у обављању јавних послова.

С тим у вези, борба против корупције може бити успешна једино ако је организована на системски начин, на начелима правне државе, координације рада појединих институција и уз стриктно поштовање њихових уставних и законских надлежности.



Свеобухватно гледано, корупција као тешки облик криминалног деловања неискорењива је појава. Међутим, борба против корупције мора бити перманентан процес свим расположивим средствима правне државе и демократског друштва са два крајња циља: њено смањивање на нижи, подношљив и прихватљив ниво и трајно одржање постигнутог, посебно у оним областима у којима причињава највећу штету. Кључну улогу у тој борби имају државне институције и стратегија државе са здравом, економском политиком. Зато те институције морају бити јаке и некорумпиране. Само у том случају борба је ефикасна. И само у том случају нико није јачи од државе.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Акциони план за примену Националне стратегије за борбу прогив корупције, Службени гласник Републике Србије, број 109/2005.
2. Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон*, Нови Сад: Матица српска.
3. Бошковић, М. (2004). *Актуелни проблеми сузбијања корупције*, Београд: Полицијска академија.
4. Беговић, Б. (2010). *Економска анализа корупције*, Београд: Центар за либерално- демократске студије.
5. Божиловић, Г., Петровић, М. (2010). *Организовани криминал, корупција и мито*, Београд: Прометеј.
6. Boch, E., (1995). *Property declaration and discovering and prevention of Corruption*, Peking: Seven International Anti-corruption Conference.
7. Вујаклија, М. (1986). *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета.
8. Важић, Н. (2010). *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела и међународни правни стандарди*, Београд: Интермекс.
9. Горазд, М., Добовшек, Б., (2002). *Полицијска превенција корупције - анализа појавних облика корупције и промене филозофије полицијске организације*, У: Зборник радова «Место и улога полиције у превенцији криминала - стање, могућности и перспективе», Београд: Полицијска академија, 303-314.
10. Гредел, С. *et. al.*, (2005). *Професија и корупција*, Београд: Центар за мониторинг и евакуацију.
11. Ђокић, З., Шћекић, А., (2004). *Корупција као тешки облик криминала*, У: Зборник радова «Корупција као тешки облици криминала», XVI семинар права, Будва 8-12. јун; Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Виша школа унутрашњих послова у Београду, 259-278.

12. Ђукић, С. (2012). *Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди*, Нови Сад: Годишњак Универзитета ЕДУКОНС у Сремској Каменици.
13. Ђукић, С. (2015). *Емпиријска анализа феномена корупције у Србији и корупција у привреди*, Београд: Војно дело, 4/2015, 274-278.
14. Ђукић, С. (2016). *Корупција у Србији - теоријска и емпиријска анализа*, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду.
15. Yunglong, L. (1995). *Упоредна анализа казних мера које се могу применити на кривично дело корупције*, Пекинг: Седма међународна конференција о борби против корупције.
16. Klitgaard, Robert (1988.) *Controlling* Berkley, University of California Press.
17. Kouplend, G. (1995). *Корупција у законодавним телима и извршавање кључних парламентарних функција*, Пекинг: Седма међународна конференција о борби против корупције.
18. Камбовски, В. (2009). *Корупција, међународно казнено право и заштита људских слобода*, Тара: Интермекс.
19. Queloz, N. (1996). *Крива вредности и процес корупције, ванказнена стратегија*, Атина: Реферат на симпозијуму Међународног удружења криминалиста.
20. Манић, М. (2015). *Медији у глобалном друштву*, Београд: Факултет за дипломатију и безбедност.
21. Мастер рад Ђукић, С. (2010). *Активности и економске последице организованог криминала у јавном сектору*, Нови Сад: одбрањен на Универзитету EDUCONS у Сремској Камници, 12-15.
22. Мићуновић, Д. (2011). Предговор за књигу *Корупција у Србији*, Београд: Центар за либерално демократске студије, 7.
23. Миливојевић, З. *et. al.*, (2012). *Упутство за употребу корупције*, Београд: агенција Аргумент, 11.
24. Мијалковски, М. (2012). *Тероризам и организовани криминал*, Пирот: Пи-прес, 110-112.
25. Национална стратегија за борбу против корупције, Службени гласник Републике Србије, број 109/2005.
26. Николић, Ђ. (2010). *Облици корупције на царини*, Београд: Безбедност, 2/2010, 162-179.
27. Надрљански, С. (2010). *Закон о одузимању имовинске користи као мера превенције криминала*, Београд: Правни факултет, 319-331.
28. О овоме више: Dolgova, A. (1997).: *Organized crime in Russia, Organized crime in the Baltic Sea Area - Pre Congress organized by the Swedish national section of AIDP, Saltsjobaden-Sweden: (1998), Nouvelles Etudes Penales*, 175-193.
29. Savane, E. (1997). *Учење од корумпираних како бисмо их сузбили*

- (победили): међузависност преваре, прања новца и корупције у Европи, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 35( 2-3), 279-304.
30. Стајић, Љ. (2011), *Основи система безбедности*, Нови Сад: Правни факултет.
31. Tanzi, V. (1988). *Corruption the World*.
32. Танци, В. у Антонић, Д., (2001). *Корупција у Србији*, Београд.
33. Фалаџић, А. (2008). *Кривичноправни и криминолошки аспект корупцијских кривичних дјела*, Пословна економија, Универзитет ЕДУКОНС Сремска Каменица, 4/2008, 82.

## ANALYSIS OF CORRUPTION PHENOMENON AS A FACTOR OF ENDANGERING SAFETY

**Assistant professor Dr. Stanimir Đukić\***

**Abstract:** Corruption disables development of society, creates distrust among citizens towards the authorities and its organs, undermines social stability, blocks reforms, reduces readiness for investments, inflicts financial damages, destroying the economy and hurts international reputation of the country, leaving serious consequences on political stability, and hence security of the state. Therefore, corruption must be fought against with all available legal, economic and other means of modern state and a civil democratic society. Corruption as a severe form of criminal activity cannot be completely eradicated. However, with certain forms of fighting corruption, it must be reduced to a lower, more socially tolerable level, with the ultimate goal of reducing it efficiently and effectively, by appropriate means, and, if possible, eradicating it in the areas where it creates the greatest damage. The harmfulness of corruption is reflected, first of all, in its disastrous influence on the most important social values and goods: *democratic institutions and market economy*. The paper deals with some aspects of the problem of corruption and the current state of corruption in the Republic of Serbia. The paper defines the concept of corruption in Republic of Serbia, its basic characteristics, as well as the specificity of the corruption phenomenon. Corruption is especially viewed as a factor of endangering security, that is, the overall security of society, and the

---

\* Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade. email: [stanimirdj@hotmail.com](mailto:stanimirdj@hotmail.com)

finding indicates that the greatest consequences of corruption are in economy, as one of the most dangerous and most harmful forms of this negative social phenomenon. Also, the most important aspects of fighting against corruption in the Republic of Serbia are considered in accordance with the provisions of the National Strategy for Fighting Against Corruption and the Action Plan for Implementation of the National Strategy for Fighting Against Corruption. Finally, a brief overview of the legislative framework and the activities and results that the police have achieved in combating this phenomenon is given.

**Key words:** corruption, corruption analysis, crime, organized crime, national strategy, action plan, security, security threat, fighting against corruption.

Рад запримљен: 20. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## ЕФЕКТИ ОБУКЕ ТЕХНИКА БОРИЛАЧКИХ СПОРТОВА НА МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОД СЕЛЕКЦИЈОНИСАНОГ УЗОРКА

Мр Жељко Михаљчић\*

**Апстракт:** Циљ овог истраживања је да се утврди у којој мјери ће провођење процеса обуке техника борилачких спортова изазвати промјене морфолошких карактеристика код селекционисаног узорка. Узорак испитаника су чинили кадети на основној полицијској обуци у Јединици за полицијску обуку – Полицијској академији за припадника Специјалне јединице полиције. Иницијално мјерење морфолошких карактеристика је проведено на почетку обуке а финално мјерење након завршене прве фазе обуке која је трајала петнаест недјеља. Сви испитаници прошли су кроз процес селекције који се разликује у односу на пријем за полицијског службеника опште надлежности по томе што кадидати за припадника Специјалну јединицу полиције пролазе и кроз провјеру психофизичке издржљивости у екстремним ситуацијама која траје седам дана. Узорак варијабли чиниле су морфолошке карактеристике, маса тијела, висина тијела, тјелесно масени индекс добијен употребом анализатора тијелесне копозиције, а удио масног ткива употребом биоимпеданце.

**Кључне ријечи:** ефекти обуке, борилачки спортови, селекционисан узорак, полиција.

---

\* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: [zeljko.mihaljcic@education.muprs.org](mailto:zeljko.mihaljcic@education.muprs.org)

## УВОД

Под појмом морфолошки простор подразумева се област којом се дефинише грађа тијела и основне димензије које дату грађу описују. Малацко (1991) наводи да се под морфолошким факторима антрополошког статуса човјека најчешће подразумева одређен систем основних антропометријских латентних димензија. Морфолошке карактеристике дефинишу човјека на основу његових обиљежја, а генерално се могу дефинисати као: лонгитудинална димензионалност скелета, трансферзална димензионалност скелета, волумен и маса тијела, поткожно масно ткиво. Овај рад се бави доменом поткожног масног ткива и индексом масе тијела које смо мјерили путем инструмента типа Tanita, модел: BC-418 MA. Изведене мјере, односно, индекси којима се може директно или индиректно дефинисати структура грађе тијела, односно директно или индиректно одредити састав тијела у односу на нпр. тјелесну запремину, заступљеност мишићног – као пожељног и квалитетног ткива са аспекта моторичких способности, или заступљености масног – као непожељног и неквалитетног ткива са аспекта моторичких способности, јесу показатељи који се користе у теорији и пракси у функцији процјене карактеристика морфолошког простора (Лапчевић и сар. 2002). Подсјетимо се да се ниво физичке форме изражава у односу на на јединицу тјелесне масе, па ако се повећавају тјелесне масти, аеробна способност опада (Sharkey & Gaskill, 2008). Фактор поткожног масног ткива се дефинише укупном количином масти у организму, али се заправо директно мјери количина поткожног масног ткива, због тога што постоји велика повезаност између поткожне масти и укупне количине масти у тијелу. За већину моторичких способности, масна маса представља реметилачки фактор. Информације о структури морфолошких карактеристика веома су битне са аспекта њихове трансформације. Највећа трансформација под утицајем континуиране физичке активности могућа је код масног ткива, затим волуминозности тијела, а готово је занемарујућа код димензионалности скелета. Индекс тјелесне масе (енглески Body mass index, крат. BMI) је оквирни показатељ ухрањености. Рачуна се тако да се тјелесна маса особе у килограмима подијели с квадратом висине у метрима:  $BMI = m / h^2$ . BMI приказује однос тежине и висине тијела, међутим не узима у обзир тјелесну грађу појединца, па је његова употреба ограничена. BMI не може илустровати постотак масног ткива у односу на мишићну или коштану масу – што су основни критерији за процјену да ли је одређена особа гојазна или мршава. Појединци с великом тјелесном масом и високим BMI индексом не могу се аутоматски оцјенити као гојазне; на примјер, код атлетски грађених особа или крупно грађених

људи, удио мишићне и коштане масе у односу на висину је велики, али то не значи да су гојазни. Стога ВМI не може бити мјерило за процјену здравља, односно гојазности, али се користи као добра статистичка мјера ухрањености. Ухрањеност човјека се може рангирати индексом од 15 (близу изгладњелости), па све до 40 и више (морбидна гојазност). Овај распон категорија одговара одраслим особама изнад 20–21. године живота. Програм обуке у овом истраживању је подразумијевао обуку техника борилачких спортова кадета основне полицијске обуке за припадника Специјалне јединице полиције, кроз наставни предмет Специјално физичко образовање (у даљем тексту СФО). Предмет СФО траје све три фазе основне полицијске обуке, а циљ је да обучи кадете да могу самостално да употријебе физичку снагу са елементима борилачких вјештина (једно од законских овлашћења) а уједно је једно од најчешће примијењиваних овлашћења приликом извршавања службених послова и задатака полицијског службеника и само кад су за то створени законски услови. Истраживање је проведено током прве фазе обуке која је трајала 15 недеља и реализованим фондом од 49 наставних часова. Током самог процеса обуке, тј. преношења вјештина и знања из програма СФО, а у зависности од сложености и повезаности елемената који треба да чине логичну цјелину, примјењују се различите методе учења. Полазећи од специфичности потреба полицијског службеника за ефикасно обаљање послова и задатака из области безбједности у савременом добу и нужности да свака употреба средстава силе буде у складу са законом, предмет СФО је подијељен на тематске области и (усклађен са законским прописима) на пет наставних области. Области су дефинисане логичким низом од једноставног ка сложеном, а током прве фазе обуке у којој је проведено истраживање реализоване су три области, и то: основни елементи програма СФО, одбрана од ненаоружаног нападача и савладавање отпора. Предмет овог истраживања су морфолошке карактеристике кадета који су током школовања у Министарству унутрашњих послова Републике Српске прошли програм обуке техника борилачких спортова. Проблем истраживања јесу ефекти изазвани провођењем програма обуке из предмета СФО на морфолошке карактеристике код селекционисаног узорка кадета који се школују за потребе Специјалне јединице полиције Министарства унутрашњих послова. Циљ овог истраживања је да се утврди у којој мјери ће провођење процеса обуке техника борилачких спортова изазвати промјене морфолошких карактеристика код селекционисаног узорка.

## **МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА**

### *Узорак испитаника*

Селекцијисан узорак испитаника је чинило 40 кадета Полицијске академије који су задовољили све критеријуме предвиђене Правилником о селекцији, мушког су пола, старости између 18 и 25 година. На почетку процеса селекције сви кандидати су били подвргнути љекарском прегледу који се врши у Јединици за здравствену превентиву Министарства унутрашњих послова према Правилнику. Током љекарског прегледа врши се увид у здравствену историју кандидата, утврђује се тренутно здравствено стање кандидата, те се врши психолошко тестирање кандидата. Ниво који је кандидати треба да испуне дефинисан је према сложености послова наведених по категоријама здравствених захтјева и сврстан у категорију „А“ љекарског прегледа, која предвиђа извршавање најсложенијих послова и задатака у саставу Министарства унутрашњих послова.

### **Узорак варијабли**

За процјену ефеката обуке техника борилачких спортова код селекционисаног узорка, кориштена је група варијабли која се односи на процјену одређених морфолошких карактеристика, маса тијела (ТМ) изражена у килограмима, висина тијела (ТВ) изражена у милиметрима, тјелесно масени индекс (ВМI) добијен употребом анализатора тјелесне копозиције, удио масног ткива употребом биоимпеданце, изражена у процентима (FAT%).

### **Методе обраде података**

Да би се у потпуности реализовали постављени задаци и циљеви, па с тим у вези одбациле или прихватиле хипотезе овог истраживања, примијењена је математичко-статистичка процедура. Статистичка обрада података извршена је на персоналном рачунару Pentium IV, а кориштен је статистички програм SPSS (верзија 20.0).

За процјену основних карактеристика скупа, дескриптивном анализом података израчунате су: мјере централне тенденције – аритметичка средина (Mean) као мјера просјечних вриједности; стандардна девијација (SD) као показатељ апсолутног одступања резултата од аритметичке средине; варијациона ширина – оцјена вриједности минималних (min.) и максималних (max.) вриједности добијених резултата; распон између минималних и максималних



вриједности резултата (Range); мјера асиметрије Skewness и Kurtosis као показатељ одступања од нормалности расподеле резултата (Skewness као показатељ степена асиметричности криве и Kurtosis као показатељ степена закривљености криве).

За утврђивање статистички значајних разлика у морфолошким карактеристикама и моторичким способностима између испитаника на иницијалног и финалног мјерења примијењен је Т тест упарених узорака.

Интеркласни коефицијент корелације – ICC („intraclass correlation coefficient“) сматра се мјером релативне поузданости теста и користити се за процјену релативне и апсолутне поузданости резултата добијених за тест-ретест мјерења, у овом случају иницијално и финално мјерење. Релативна поузданост се односи на степен у којем испитаник одржава своју позицију у узорку са поновљеним мјерењима (Atkinson and Nevill, 1998 према Maffiuletti et al., 2007) и најчешће се изражава путем ICC. Апсолутна поузданост показује магнитуду разлика између две мјере и израчунава се путем SEM (standard error of measurement) и SRD – SDD (smallest real/detectable difference). У овом случају провјерена је поузданост посматраних варијабли са аспекта релативних и апсолутних вриједности. Коришћена статистичка процедура за процјену поузданости резултата код поновљених („тест-ретест“) мјерења била је ICC, са поставкама „Absolute agreement“ и „Two-way mixed effects“. Податак из ICC анализе који је коришћен за тумачење и интерпретацију резултата преузет је из „Average measure“ опције. Сви добијени резултати ICC анализе су добијени на нивоу значајности 0,05.

## РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Табела 01. Резултати дескриптивне статистике морфолошких карактеристика

варијабла	мјерење	Mean	SD	Min	Max	Range	Skew	Kurt
FAT%	1	11,03	2,81	7,0	17,5	10,5	,34	-,79
	2	12,46	3,12	7,1	18,9	11,8	,40	-,43
TM (kg)	1	81,91	7,18	71,9	98,3	26,4	,41	-,67
	2	83,73	7,38	72,2	99,6	27,4	,26	-1,06
BMI(kg/m <sup>2</sup> )	1	25,23	1,53	22,3	28,6	6,3	,01	-,49
	2	25,67	1,66	22,5	30,9	8,4	,69	1,24

Легенда: Mean – аритметичка средина; SD – стандардна девијација; Min. – минимална вриједност; Max. – максимална вриједност; Range – распон резултата; Skew. – коефицијент закривљености (skjunis); Kutr. – коефицијент заобљености (kurtosis).

На основу увида у резултате основних статистички параметара морфолошких карактеристика испитаника на иницијалном и финалном мјерењу (Табела 01) може се констатовати да су се просјечне вриједности (Mean) за ову групу варијабли увећале. Појединачно, за варијаблу FAT% видљиво је да је дошло до повећања вриједности аритметичке средине (Mean), гдје је на иницијалном мјерењу приказана вриједност 11,03 док је на финалном мјерењу 12,46. Увидом у минималне (min) вриједности видљиво је да није дошло до већих промјена, док код максималних (max) вриједности на иницијалном мјерењу 17,5 а на финалном мјерењу 18,9 што је довело до повећања распона резултата у корист максималних вриједности резултата. Према вриједностима скјуниса (Skew) може се констатовати да постоји позитивна асиметрија (епикуртичност) ,34 на иницијалном мјерењу а на финалном мјерењу ,40 што указује да је било више резултата који лијево од аритметичке средине. Посматрајући вриједности куртозиса (Kurt) које су се код испитаника селекционисаног узорка на иницијалном и финалном мјерењу кретале од -,79 до -,43 видљиво је да су са негативним предзнаком што указује да је крива спљоштена (платикуртична). Увидом у резултате основних статистичких параметара за варијаблу TM (kg) евидентно је да је дошло до повећања вриједности аритметичке средине (Mean) која је на иницијалном мјерењу износила 81,91 а на финалном мјерењу 83,73. Такође, дошло је до благог повећања вриједности варијабилитета (SD) које су на иницијалном мјерењу износиле 7,18 а на финалном мјерењу 7,38. Евидентна је и промјена код варијабле BMI, за коју су вриједности аритметичке средине (Mean) на иницијалном мјерењу износила 25,23 а на финалном мјерењу је уочено повећање вриједности која је износила 25,67. Анализом минималних и максималних вриједности, видљиво је да је дошло до највећег повећања вриједности на финалном мјерењу која је износила 30,9.

### **Разлике између иницијалног и финалног мјерења**

За утврђивање статистички значајних разлика у морфолошким карактеристикама и моторичким способностима између испитаника на иницијалном и финалном мјерењу примјењен је Т тест упарених узорака.

Табела 02. *Значајност разлика у морфолошким карактеристикама, иницијално - финално мјерење (Т-тест упарених узорака)*

варијабла	Mean Differences	SD	t	df	Sig. (2-tailed)
TM-I vs. TM-F	-1,83	±2,40	-4,811	39	<b>,000**</b>
BMI-I vs. BMI-F	-0,43	±0,82	-3,324	39	<b>,002**</b>
FAT-I vs. FAT-F	-1,43	±1,73	-5,230	39	<b>,000**</b>

**Легенда:** *I* – иницијално мјерење; *F* - финално мјерење; *Mean Differences* – разлика између аритметичких средина, иницијално – финално мјерење; *SD* – стандардна девијација; *t* - вриједност т-теста; *df* - број степени слободe; *Sig. (2-tailed)* – ниво значајности; \* - *Sig. < 0.05*; \*\* - *Sig. < 0.01*

Статистички значајне разлике у морфолошким карактеристикама испитаника између иницијалног и финалног мјерења испитиване су Т-тестом упарених узорке (Табела 02). Анализом добијених резултата поменутом статистичком процедуром утврђене су статистички значајне разлике код свих варијабли у корист финалног мјерења, на нивоу значајности 0,01.

Интеркласни коефицијент корелације (ICC)

Табела 03. Резултати фреквенције интеркласног коефицијента корелације ICC варијабли морфолошких карактеристика

варијабле	Резултати на финалном у односу на иницијално мерење	Фреквенције ICC	%
TM	изнад 0	34	85,00
	0	0	0,00
	испод 0	6	15,00
BMI	изнад 0	30	75,00
	0	2	5,00
	испод 0	8	20,00
FAT	изнад 0	33	82,50
	0	1	2,50
	испод 0	6	15,00

У Табели 03, приказани су резултати фреквенције ICC за варијабле морфолошких карактеристика. На основу добијених резултата за варијаблу TM може се закључити да је 85,00% испитаника остварило,

у овом случају, лошији резултат на финалном мјерењу јер је тошло до повећања тјелесне масе, док је њих 15,00%, испитаника на финалном мјерењу имало је бољи резултат у односу на резултат постигнут на иницијалном мјерењу у смислу смањења тијелесне тежине. На основу добијених резултата за варијаблу BMI може се закључити да је 75,00% испитаника остварило лошији резултат на финалном мјерењу, а само 2 испитаника, односно 5,00%, задржали су идентичан ниво у односу на иницијално мјерење, док је њих 20,00% остварило бољи резултат у односу на иницијално мјерење. Код варијабле FAT може се закључити да је 82,50% испитаника остварило лошији резултат на финалном мјерењу, а само 1 испитаник, односно 2,50%, задржали су идентичан ниво у односу на иницијално мјерење и 15,00% испитаника је остварило бољи резултат у односу на иницијално мјерење (Atkinson & Nevill, 1998 према Maffiuletti et al., 2007).

## ЗАКЉУЧАК

Анализом добијених података за групу варијабли морфолошких карактеристика наконведеног програма обуке техника борилачких спортова код селекционисаног узорка и статистичке обраде, видљиво је да је дошло до увећања вриједности и статистичке значајности у поређењу између иницијалног и финалног мјерења. Увидом у вриједности добијене дескриптивном статистичком методом (табела 01) за наведену групу варијабли евидентно је да је дошло до увећања вриједности по свим мјереним параметрима. Према Допсај и сар. (2005) који су извршили дијагностификовање стања индекса масе тијела (BMI) на узорку студената Полицијске академије, старости до 18.4 до 24.1 године, резултати су показали да се као тачка инфлексије између адекватне и неадекватне вриједности BMI за полицајце наведене старосне доби могла прихватити критична вриједност BMI преко 27,04 kg/m<sup>2</sup> (медицински критеријум), односно вриједност BMI преко 27.80 kg/m<sup>2</sup> (спортско-метролошки критеријум). Статистички значајна разлика између иницијалног и финалног мјерења је добијена и приликом провођења Т-теста упарених узорка у корист финалног мјерења (табела 02), док нам је интеркласни коефицијент корелације (табела 03) приказао да је, у распону од 75 до 85% испитаника, оставрило резултат који се сматра лошијим на финалном мјерењу по свим варијаблама у простору морфолошких карактеристика (Atkinson & Nevill, 1998 према Maffiuletti et al., 2007). Petrice & Jebb (2001) су анализирали претпоставку на тему „послије индекса тјелесне масе“, те су у прилогу објаснили да сурогат антропометријска мјера (нарочито BMI) може пружити непоуздане

податке о садржају масти у тијелу. Они укључују: младост и дјетињство, старење, расне разлике, спортисте, војнике и цивилне снаге, физичка обука и посебне клиничке околности. Цитирани аутори сматрају да индекс тјелесне масе наставља добро да служи у многе сврхе, али да је вријеме погодно да се покрене постепена еволуција изван наведеног индекса према стандардима засебним стартним мјерењима масе тјелесне масти. Ради детаљнијег појашњавања добијених резултата потребно је навести аргументе до којих су дошли Woods et al. (2000) да се енергетска хомеостаза, дугорочно усклађивање уноса хране са потрошњом енергије, остварује преко контроле величине оброка. Појединци који нису јели довољно хране за одржавање своје нормалне тежине имају нижи ниво сигнала о адипозитетима (лептин и инсулин) у крви и мозгу, а једна од последица је да су сигнали генерисани obroком (као што је ССК) мање ефикасни у смањењу величине оброка. Допсај и Вучковић (2015) су истраживали преваленцу индекса тјелесне масе код припадника МУП-а Републике Србије, те су устанивили да постоји научностручна потреба за дефинисање специфично сенфизивних Cut off вриједности BMI за потребе процјене и праћења преваленце гојазности за потребе популације полиције Републике Србије. Претпоставка је да је разлог због кога је дошло до повећања вриједности морфолошких карактеристика код испитаника селекционисаног узорка који су обухваћених овим истраживањем, заправо сам концепт основне полицијске обуке која се реализује у МУП-у РС који подразумева интернатски смјештај са тачно дефинисаним временом обједовања, као и квалитетом наминаца у самом obroку, а у прилог томе иде и истраживање које су провели Woods et al. (2000). Уколико бисмо добијене податке за морфолошке карактеристике упоредили са подацима истраживања које су провели Допсај и сар. (2005), могло би се констатовати да се морфолошке карактеристике селекционисаног узорка крећу у границама прихватљивог за наведену популацију. Претпоставка је да би се дошло до прецизности информације, а самим тим и одговора на питање зашто је дошло до повећања вриједности морфолошких карактеристика, уколико би се идентификовала тополошка дистрибуција адипозног ткива код селекционисаног узорка. Препорука је се уведу квалитетније намирнице у исхрану кадета који се налазе на основној полицијској обуци, те би било добро учешће нутриционисте приликом дефинисања менија који би избалансирао енергетски унос, све у циљу да кадети не добијају масну масу тијела.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Atkinson, G. & Nevill, A. M. (1998). Statistical Methods For Assessing Measurement Error (Reliability) in Variables Relevant to Sports Medicine. *Sports Medicine* 26, (4) 217-238.
2. Благојевић, М., Допсај, и М., Вучковић. Г. (2007). Специјално физичко образовање за студенте Полицијске академије. Београд: Полицијска академија Београд.
3. Допсај, М., Милошевић, М., Вучковић, Г., Благојевић, М., и Мудрић, Р. (2005). Дијагностика стања индекса телесне масе студената Полицијске академије. *Спортска Медицина*, 5(4): 180-191.
4. Допсај, М., Вуковић, М. (2015). *Преваленца индекса телесне масе (БМИ) код припадника МУП-а Републике Србије*. Безбједност. Београд, (57), 28 – 48.
5. Лапчевић, М., Жигић, Д., Иванковић, Д. (2002). Методологија научног истраживања у примарној здравственој заштити, Секција опште медицине Српског лекарског друштва и катедра опште медицине Медицинског факултета у Београду, Београд.
6. Марковић, С., Хорват, В., Крешимир, Б. (2006). Разлике у неким морфолошким карактеристикама двије скупине студенткица Учитељског факултета у Загребу. *Љетна школа кинезиологије Републике Хрватске*, 15, 197-201.
7. Малацко, Ј. (1991). *Основе спортског тренинга*. Нови Сад. Др Јулијан Малацко.
8. Миленковић, Д. (2009). Утицај морфолошких карактеристика, моторичких и функционалних способности на специфично-моторичке способности ученика основних школа. *Физичка култура*, 63, 204-233.
9. Мијановић, М. (2008). *Методологија антропологије спорта*. Бања Лука: Факултет физичког васпитања и спорта.
10. Maffiuletti, N., Bizzini, M., Desbrosses, K., Babalut, N. & Munziger, U. (2007). Reliability of knee extension and flexion measurements using the Con-Trex isokinetic dynamometer. *Clin Physiol Funct Imaging*. 27 (6), 346-353.
11. Pretice, A. M. & Jebb, S. A. (2001). Beyond body mass index. *Obesity Reviews*, International Association for the Study of obesity: 2 (3):141 – 147.
12. Поповић, Б. (2010). Утицај морфолошких и моторичких карактеристика студената Факултета физичке културе у Београду на ефикасност савладавања програма наставе из џудоа. *Физичка култура*, 64, 62 – 71.
13. Sharkly, V., Gaskill, S. (2008). *Вјежбање и здравље*. Београд. Дата статус.

14. Службени гласник Републике Српске. (2010). Правилник о измјенама и допунама правилника о селекцији и избору кандидата за упис полазника основне полицијске обуке првог нивоа у јединици за основну и специјалистичку обуку – Полицијској академији, 54/11.
15. Службени гласник Републике Српске (2014). Правилника о јединственим здравственим условима запослених и кандидата за пријем на рад и образовање за рад у Министарству унутрашњих послова Републике Српске, 45/14.
16. Ткалчић, С. Брадић, Ј., Брадић, А., Грегов, Ц. (2007). Релације количине поткожног масног ткива и стандардизираних параметара ситуацијске ефикасности кошаркашица јуниорске доби. *Љетна школа кинезиологије Републике Хрватске*, 16, 238-243.
17. Woods, C.S., Schwartz, W. M., Baskin, J.S. & Seeley, J. R. (2000). Food intake and the Regulation of Body Weight. *Annual Review of Psychology*. 51, 255-277.
18. <http://www.topendsports.com/testing/tests/BMI.htm>
19. [http://hr.wikipedia.org/wiki/Indeks\\_tjelesne\\_mase](http://hr.wikipedia.org/wiki/Indeks_tjelesne_mase)

## THE EFFECTS OF TRAINING MARTIAL ARTS TECHNIQUES ON THE MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE SELECTED SAMPLE

Željko Mihaljčić\*, MSc

**Abstract:** The aim of this research is to determine to what extent the implementation of the training of martial arts techniques will cause changes in the morphological characteristics in the selected sample. The sample of respondents were cadets at the basic police training at the Police Training Unit - Police Academy for the Special Police Unit. The initial measurement of morphological characteristics was carried out at the beginning of the training, and the final measurement after completion of the first phase of training lasting fifteen weeks. All respondents went through the selection process, which differs from the selection for the police officer of general jurisdiction in that the cadets for members of the Special Police Unit pass through a psychophysical endurance test in extreme situations that lasts for seven days. The sample variables consisted of morphological characteristics, body mass, body height, body mass index obtained using a body analyzer.

**Key words:** training effects, martial arts, selected sample, police.

---

\* Ministry Interior of Republik of Srpska, e-mail: [zeljko.mihaljcic@education.muprs.org](mailto:zeljko.mihaljcic@education.muprs.org)





# **СТРУЧНИ РАДОВИ**



Рад запримљен: 20. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## ОДНОС ПОЛИЦИЈЕ И ЛГБТ ЗАЈЕДНИЦЕ

Александар Миладиновић,\* мср

**Апстракт:** Однос полиције и ЛГБТ заједнице условљен је неколиким факторима. У првом реду, однос полиције према ЛГБТ, а потом и према ЛГБТ активизму и ЛГБТ заједници био је детерминисан инкриминацијом хомосексуалности, а потом је био условљен правним нормама, те односом друштва према овој популацији. С обзиром на то да је полиција дио друштва, тешко је било очекивати да полиција има другачији став према хомосексуализму кроз историју од оног које је имало друштво и гдје је друштво тражило реакцију на ову појаву. Други фактор је свакако специфична полицијска организациона култура која умногоме детерминише вриједности систем полиције и полицајаца, а потом и неформално (а дјелимично и професионално) понашање полицајаца. То је посебно битно у оним земљама гдје је (одавно) хомосексуална оријентација декриминализована. У зависности од земље до земље, уважавајући историјске специфичности односа полиције према ЛГБТ, нормативни оквир, утицај ЛГБТ заједнице у друштву и друге факторе, данас су различити модалитети односа између ЛГБТ и полиције, али је несумњиво да они постоје и да је полиција препознала ову популацију као рањиву, маргинализовану, дискриминисану и невидљиву групацију у друштву. У раду ће се представити управо модалитети тих односа, те утицај полицијске организационе културе на однос полиције према ЛГБТ.

**Кључне ријечи:** ЛГБТ, полиција, геј, хомосексуализам, полицијска супкултура.

---

\* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: aaleksandarbl@yahoo.com.

## ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ОДНОС ПОЛИЦИЈЕ ПРЕМА ЛГБТ

Посматрано кроз историју, однос полиције и ЛГБТ је свакако био буран и циљевима дијаметрално условљен, али и супротстављен, непријатељски, поготово у почецима овог односа, па све до друге половине прошлог вијека када се овај однос нагло мијења да би данас био подржавајући, афирмативан и инклузиван. Услјед наведеног, за однос полиције и ЛГБТ се може рећи да је у почецима и током дужег периода био непријатељски и прогањајући, да би релативно краћи период био толеришући, али дистанциран, а у задње вријеме се за тај однос може рећи да је на позитивној узлазној путањи (али да још није достигао кулминацију).

Полиција, какву данас познајемо, појављује се у већини европских држава преласком из феудализма у капиталистичко друштво, те појавом апсолутистичких монархија којима је свакако једна од полуга апсолутне власти била и полиција. У почетку се полиција, у функционалном облику, дијелила на полицију сигурности (која се бавила оним што се данас перципира као класични полицијски послови) и на полицију благостања (која се, између осталог, бавила и заштитом јавног морала). Уколико знамо да је у том периоду, након средњег вијека, хомосексуализам био проглашен гријехом од стране цркве, а секуларизација друштва и државе (још увијек) није била диференцирана, разумљиво је да је „полиција“ играла велику улогу у идентификовању, проналажењу, прогону и кажњавању хомосексуалних особа. Тај период карактерише и криминализација хомосексуалности, те поред полиције благостања, која је прогоном хомосексуалних особа настојала да заштити јавни морал, хомосексуалне особе прогања и полиција сигурности која прогони прекршиоце закона, у шта у овом периоду спадају и особе које упражњавају хомосексуалне односе.

У току овог периода, полиција се користила класичним криминалистичким средствима и методама како би идентификовала, пронашла и лоцирала ЛГБТ, као и мјеста на којима се окупљају, али је спорно да ли се користила и одређеним (у то вријеме) напредним научно-технолошким методама и средствима како би реализовала криминалистичке циљеве, а то су, у најширем смислу посматрано, спречавање и сузбијање хомосексуализма као кривичног дјела (што је оно тада и представљало, до декриминализације). Штавише, прије ће бити да полиција хомосексуализму као кривичном дјелу није придавала велику пажњу из криминалистичко-политичких, већ више из политичких, односно политиканских циљева и разлога. Чињеница је да је таква пракса настављена и касније, а у појединим државама све до пред крај прошлог вијека.

Такође, током XX вијека не постоје докази који указују на било који систематичнији приступ у сузбијању и спречавању хомосексуалне праксе, приступ који би се данас називао криминалистичко-стратешким приступом у сузбијању криминалитета. Изузетак од наведеног представља нацистичка Њемачка, и то прије почетка Другог свјетског рата, гдје је примјетно да се чак и тајна полиција користила за системско елиминисање хомосексуалаца из друштва (које је подразумијевало и физичко уништење).

Након декриминализације хомосексуализма у појединим државама није престао прогон хомосексуалних особа. Иако овај прогон није био формалног карактера, поготово након декриминализације, још увијек друштво није одобравало и благонаклоно гледало на хомосексуалне односе, усљед чега се може рећи да је ово период који карактерише дискриминација ЛГБТ особа од стране полиције. Та дискриминација се огледала у занемаривању или чак и игнорисању заштите ЛГБТ особама приликом напада на њих мотивисаних њиховом сексуалном оријентацијом, сексуалним или полним идентитетом, родним идентитетом или полним карактеристикама, али и у оним случајевима када су ти напади, односно кривична дјела према њима била мотивисана крајње криминалним мотивима.

Такође, једна од посљедица дискриминације полиције према ЛГБТ члановима друштва огледала се и у отвореном малтретирању, понижавању и неформалном (фактичком) прогону ЛГБТ особа у примјени полицијских овлашћења према ЛГБТ особама, док су неријетки радикалнији случајеви примјене полицијских овлашћења према ЛГБТ особама били искључиво злоупотреба повјерених полицијских овлашћења. Оправдање за наведено полиција је, са једне стране, видјела у претходној криминализацији хомосексуализма, иако је од декриминализације прошао релативно дуг период (сматрајући да је декриминализација резултат политичких прагматичких разлога, а не медицинско-психијатријске и криминолошко-социолошке природе), док, с друге стране, не треба заборавити да је полиција дио друштва, а да је и друштво у том периоду одобравало дискриминацију према ЛГБТ особама, па чак и отворено непријатељство које се огледало у насиљу према ЛГБТ особама од стране полиције и других групација у друштву. И сам друштвени и политички слој који влада друштвеним животом је подржавао насиље према ЛГБТ особама, с обзиром на то да су они послужили и акламативно су прихваћени као „извор свих зала“ у друштву.

Наведени однос полиције према ЛГБТ особама се може посматрати (у САД, али то је имало утицаја и на немали остатак свијета) све до догађаја који су познати под називом Стоунволска побуна или револуција. Деценијама нагомилавано незадовољство ЛГБТ популације третманом полиције и не само полиције према њима довело је до бунта и отпора

према дискриминаторском понашању, малтретирању и понижавању. Наведено је имало одјека и у естаблишменту и у друштву. Друштво је полако схватало да је дискриминаторски и омаловажавајући однос према ЛГБТ популацији безразложан и неоправдан, а треба рећи да је у питању период двије деценије након Другог свјетског рата којег карактерише и „бејби-бум“ генерација, студентски немири, хипи покрет, антиратни протести који ће кулминирати сексуалном револуцијом. И друштвено-политичко уређење је увиђало контрапродуктивност репресивног дјеловања према ЛГБТ популацији, што је све условило и толерантнији став и друштвено-политичког уређења, и полиције, и друштва.

Међутим, погрешно би било сматрати да се однос полиције према ЛГБТ популацији драстично промијенио. Иако је после стоунволских немира и сексуалне револуције однос полиције био толерантнији, ипак ће он бити дистанциран према овој популацији (али, не само према овој популацији, већ и према другим структурама друштву) све до деведесетих година прошлог вијека. Наиме, осамдесетих година двадесетог вијека, криминалитет у САД је доживио експанзију „епских размјера“, те се увиђало да дотадашња стратегија контроле криминалитета (која је превасходно почивала на репресивном поступању искључиво полиције) не даје резултате, након чега се у САД приступа новој стратегији сузбијања криминалитета, која је имала неколико практичних имплементација, а позната је под називом рад полиције у заједници (*community policing*). Овај концепт рада полиције подразумијевао је проактивни полицијски рад на третирању проблема становништва у заједници (не фокусирајући се једино на криминалитет), те инкорпорирање становништва у рад полиције, поготово маргинализованих група (међу којима су били и ЛГБТ) како би они идентификовали проблеме који могу да доведу до испољавања криминалитета. Концепт рада полиције у заједници је донио и све веће смањење анимозитета између полиције и ЛГБТ заједнице, иако треба наговјестити да полиција ЛГБТ заједницу никад није посматрала криминогеном (у смислу склоности ка вршењу класичног криминалитета) и, као таквом, проблематичном. Наравно, не треба тврдити да је једино због тога дошло до смањења анимозитета, имајући у виду да је деведесетих година прошлог вијека (у САД и у западној Европи) дошло до отопљавања односа између друштва и ЛГБТ популације, што је повратно имало утицај и на однос полиције и ЛГБТ.

Даљи квалитативни развој односа између полиције и ЛГБТ популације се наставио почетком другог миленијума када је ЛГБТ активизам добио право јавности и када је инкорпорирао многобројне захтјеве у актуелни нормативни и институционални оквир егзистенције друштва. Највећи допринос тог односа је свакако нормирање злочина из мржње (на основу сексуалне оријентације) према ЛГБТ заједници који се готово акламативно инкорпорирају у националне кривичноправне

системе. Да нормирање ових злочина није само остало „мртво слово на папиру“, резултат је активности полиције која све више у стратешке планове поступања инкорпорира и криминалистичко-превентивни и криминалистичко-репресивни, али и проактивни и стратешки модел дјеловања према овим злочинима, свјесна негативног утицаја на друштво у цјелини, а не само према конкретним жртвама ових кривичних дјела.

### **ПОЛИЦИЈСКА ОРГАНИЗАЦИОНА КУЛТУРА КАО ФАКТОР ОДНОСА (ПРЕДРАСУДА) ПОЛИЦИЈЕ ПРЕМА ЛГБТ**

Истраживања полицијске организационе културе започињу шездесетих година прошлог вијека и у данашње вријеме заузимају импозантан дио полициолошке литературе у западневропским земљама и у САД-у. За прво потпуније истраживање ове врсте узима се позната студија из 1966. године под називом Правда без суђења (*Justice Without Trial*) у којој је описана радна личност полицајца као склоп социопсихолошких особина (сет облика понашања које се у оквиру групе прихвата и толерише, а почива на одређеним ставовима, вриједностима и дефиницијама одређених ситуација), односно као специфичан „друштвени карактер“ полицајца који настаје као одговор на опасност и ауторитет – двије јединствене варијабле са којима је скопчана улога полиције, уз константан притисак да полиција буде ефикасна, или да барем тако изгледа. Трећи елемент који производи полицијску културу је притисак на појединачног полицајца да „продукује“ – да буде прије ефикасан него легалан, када су ове двије норме у конфликту (Кешетовић, 2001: 115).

Једна од карактеристика полицијске организационе културе јесте гајење предрасуда и нетрпељивост према мањинским групацијама и супкултурама, усљед чега се може претпоставити да полицијски службеници такав став имају и према ЛГБТ. Овај (индиректан) закључак произлази из референтних полициолошких истраживања која су углавном базирана на полицијске службенике у САД, међутим, свакако се резултати ових истраживања могу односити и на полицијске службенике других држава. Такође, иако су ова истраживања релативно старија, чињеница је да умногоме нису превазиђена, те да су карактеристике тада перципиране полицијске организационе културе видљиве и данас међу полицајцима свих држава и свих агенција, са незнатним разликама. Међутим, треба поменути да је претходних деценија изузетно мало истраживања рађено са циљем идентификовања ставова полицијских службеника према ЛГБТ, већ се тај интерес појављује у задњих неколико година, вјероватно као посљедица све веће регрутације ЛГБТ популације

међу полицијске службеника (Loftus, 2008).

У овом контексту је илустративно поменути резултате једног старијег истраживања (Reiner, 1985), гдје је према резултатима истраживања, аутор све појединце са којима полицајци долазе у интеракцију подијелио у неколико групација како их полиција перципира. Први су преступници високе класе, односно професионални криминалци гдје полицајци у њиховом откривању и хватању виде и смисао властите професије. „Проблематични“ су категорија која полицији често упућује позиве, често се жале, најчешће на небитне проблеме или се представљају као жртве система. „Изазивачи“ су категорија која, усљед социјалне улоге, могу да продру у полицијску организацију и полицијске тајне, усљед чега им полиција настоји смањити утицај или их опструисати. У ову групацију спадају љекари, адвокати, правници, тужиоци, судије, социјални радници, невладине организације... „Разоруживачи“ су друштвене категорије које могу ослабити или неутралисати рад полиције без обзира на то да ли су жртве или осумњичени (жене, дјеца, старци, мањине...), јер могу анимирати јавност против полиције. „Доброчинитељи“ критикују све полицијске грешке, поготово полицијску бруталност и теже да ограниче њену аутономност и оперативност. Политичаре, као посебну категорију, полицајци третирају са сумњичавошћу и сматрају их спорим, нереалним идеалистима, корумпираним, slabим и неспособним да се одупру криминалитету и предузму или иницирају радикалне мјере. Као последња категорија, издваја се тзв. „полицијска својина“. Под њима се подразумевају групације лица која друштво нормативно прихвата, међутим, вриједносно и стварно их одбацује, те оставља полицији да их „контролише“. Значајно је да јавност не обраћа много пажњу на потенцијалне грешке и бруталност према овој категорији, нити сама полиција инсистира на откривању кривичних дјела гдје се ова групација јавља као жртва. У зависности од земље до земље и од политичког, правног и културног амбијента, те достигнутог система афирмисаних права и слобода појединца у друштву, међу овом категоријом се налазе скитнице, алкохоличари, наркомани, проститутке, лумпенпролетаријат, контракултурна омладина, етничке мањине, припадници секти, радикалне политичке групације... Разумљиво је да се у ову групацију сврставају и ЛГБТ.

Иако постоје многобројна истраживања елемената и карактеристика полицијске организационе културе, већина истраживача се слаже да полицијску организациону културу чине социјална изолованост и интерна кохезија („плаво братство“), „плава завјеса“, затвореност и сумњичавост (па и отворено непријатељство) према утицајима на полицију, ауторитативност, конзерватизам, прагматизам, цинизам, сексизам и мачоизам, посвећеност мисији, специфична перцепција правде и законитости, предност се даје искуству у односу на едукацију... Иако



несумњиво сви ови елементи, као фактори, имају утицај на предрасуде према ЛГБТ, усљед чега их је тешко и изоловано посматрати, поготово са аспекта међузависности, чињеница је да на неформалан однос полиције према ЛГБТ пресудан утицај имају конзерватизам, сексизам и мачоизам, те социјална изолованост и интерна кохезија.

Конзерватизам је свакако карактеристика свих полицијских организационих култура, а несумњиво га баштини и највећи број полицајаца. Иако се може огледати кроз различите сегменте, чињеница је да највећи број полицајаца не гледа благоданом на било какве промјене ни властите професије нити организационог окружења, а поготово на друштвене промјене, укључујући и промјене вриједносног система друштва, док се појединима (прикривено) и супротставља. Имајући у виду да су прије неколико деценија истополни односи били криминализовани, разумљиво је усљед чега полицијска организациона култура, кроз полицијске службенике, изразито тешко и споро прихвата ове промјене. Наиме, протоком пола вијека од декриминализације хомосексуализма свакако да се чини разумним периодом за отклон од негативних стереотипа и предрасуда према ЛГБТ популацији, међутим, управо конзерватизам у полицији, као обиљежје полицијске организационе културе, указује на то колико ово обиљежје има утицај на неформални систем вриједности и неформално понашање полицијских службеника. Усљед наведеног, свакако да ово представља и својеврсну вриједносно-друштвену тврдоглавост полицијских службеника.

Блиско везано за конзерватизам, који „гаји“ отпор према ЛГБТ у полицијској организационој структури, треба посматрати и сексизам који је такође једна од битних карактеристика полицијске организационе културе. Примамљивост секса дефинише основе полицијске поткултуре до те мјере да се за полицајце неријетко каже да су оптерећени сексом (Crank, 2004: 195). Полицијска поткултура представља типичну мачо културу унутар које секс заузима значајно мјесто, а препуштење хетеросексуалним задовољствима и конзумирање алкохола дио су мачо имица (Кесић, 2011: 166). Традиционално поимање мушкости (мушкарац као „јачи пол“, посједовање власти и ауторитета) у друштву је створило имиц полиције као професије мушкараца. Такав приступ је битно дефинисао процес социјализације полицајаца, али и значајно осликао њихову радну средину у којој се од полицајаца непрестано очекује да буду физички и емотивно јаки, храбри и према потреби агресивни (Кесић, 2011: 165). С обзиром на претходно наведено, видљиво је да се под сексизмом баштини култ мачо мушкараца, а било какво неуклапање у црно-бијелу слику о мушко-женским односима (и полним и родним) сматра се ударом на мачо имиц полицајаца.

Као једна од карактеристика полицијске организационе културе, која је блиско везана за сексизам, чак дотле да се може рећи да

представља један његов сегмент, јесте и латентна мизогинија. Иако се не би могло рећи да полицијски службеници мрзе жене у полицији, свакако да имају одређену одбојност према њима као равноправним полицијским службеницима, односно сматрају да нису дорасле за обављање „мушког посла“, каквим се сматра полицијска професија. Ово је управо исходиште за ову карактеристику полицијске организационе културе, јер се полицијска професија сматра правом мушком професијом, те се инкорпорирање жена у полицијске јединице не сматра само скрнављењем, већ и обесмишљавањем полицијске професије и улоге полиције у друштву, што је везано за посвећеност мисији полицијских службеника, као још једна карактеристика полицијске организационе културе. Посљедица ове латентне (недовољно инхибиране) мизогиније јесте и одбојност према друштвеним процесима и прокламованом друштвеном систему вриједности који настоји да промовише потпу равноправност, гдје се феминистички покрет посматра са нескривеним ниподоштавањем, подсмјавањем, те прикривеним опструисањем.

Површним перципирањем наведених карактеристика полицијске организационе културе стиче се утисак да би се релативно лако наведени елементи могли отклонити једноставним поштравањем дисциплине међу полицијским службеницима, (про)активнијом улогом непосредних руководилаца, те дефинисањем и нормирањем полицијске етике. Међутим, заборавља се да је на значај полицијске културе скренута пажња пошто се увидјело да она заузима видно мјесто у детерминисању понашања полицајаца на послу и ван њега. Наиме, формална правила и налози руководилаца нису, дакле, једини фактори који одређују начин понашања појединаца, већ је то и нарочити систем вриједности, ставова и понашања полицајаца, који полицајци усвајају у односу на свој посао, руководство, поједине категорије грађана, судове, право и различите појаве у друштву од утицаја на њихов посао (Милосављевић, 1997: 587), чиме творе својеврсно „плаво братство“. Битан сегмент који иницирајуће, али и повратно дјелује на покушаје елиминисања одређених карактеристика полицијске организационе културе јесте социјална дистанцираност и, следствено томе, интерна кохезија полицијских службеника. Управо јачање социјалне дистанцираности полицијских службеника, што је дјелимично и политичко питање, појачава интерну кохезију полицијских службеника која поред одређених позитивних посљедица, има и негативне.

Једна од тих негативних посљедица интерне кохезије јесте и појава тзв. плаве завјесе, солидарност са радним колегама приликом чињења мањих прекорачења и злоупотребе овлашћења усљед страха од изопштавања из полицијске заједнице. Посљедице „плаве завјесе“ по ЛГБТ се рефлектују на два начина у односу на друштвени систем вриједности. Уколико ни само друштво благонаклоно не гледа на

одређени јавно прокламовани систем вриједности (политички усвојен, без друштвеног прихватања), полицијски службеници могу, у циљу смањења социјалне дистанцираности, да без стварног и нормативног разлога баштине фактичко (не формално) неприхватање тог система, односно неформално опструисање њима и друштву наметнутог система вриједности. Насупрот томе, уколико друштво прихвата нови систем вриједности за које полицијски службеници сматрају да је неправедан, неадекватан, корумпиран, компромитован или бар споран, усљед социјалне изолованости могу да се осветнички понашају, те да свјесно, али неформално „минирају“ његову етаблираност и у полицијски вриједносни систем. Јасно је да се и први и други начин утицаја „плаве завјесе“ на полицијску организациону културу може односити и на ЛГБТ наратив.

Вриједносни систем полицијске организационе културе, те мјесто „плаве завјесе“ у њој свакако је битно за новопримљене полицијске службенике. Наиме, јасно је да би нови полицијски службеници, који би по правилу требали да су млађи, а самим тим и да прихватају модернији или бар актуелни вриједносни систем друштва, лакше могли да инкорпорирају свој лични вриједносни систем у полицијску организациону културу, што би у релативно блиском периоду довело до својеврсне модернизације полицијске организационе културе. Међутим, овдје се пренебрегавају два важна фактора који умногоме (али не у потпуности) онемогућавају сублимацију. Први се односи на то да новопримљени полицијски службеници, како би се лакше интегрисали у полицијско друштво, на почетку неријетко свјесно придржавају постулата полицијске организационе културе иако их не прихватају, што дугорочно код њих изазива потпуну инкорпорираност у полицијску организациону културу. Они који ни на почетку не прихвате постулате полицијске организационе културе (који „штрче“) бивају изопштени из неформалне полицијске заједнице или много више труда и знања морају да примијене како би стекли адекватан статус у полицијском друштву, што је цијена коју многи нови полицијски службеници не желе да плате. Други сегмент је такође релевантан, иако се често преко њега прелази без посвећивања адекватне пажње. Заборавља се да селекцију полицијских службеника углавном врше управо (хијерархијски, искуствено или стручно етаблирани) полицијски службеници (са минималним или чак и никаквим утицајем са стране), усљед чега ће они (често и несвјесно) изабрати кандидате (наравно, поштујући нормативни оквир за селекцију и избор) који већ имају афирмисан систем вриједности који баштини полиција или су подесни за инкорпорирање неформалног полицијског кодекса. Уколико се наведеном дода да су лични вриједносни систем и мотивација за полицијску професију кандидата за полицију изграђени на основу медија (филмова, прије свега) и непосредног познанства

или блискости (родитељске, родбинске, пријатељске) са полицијским службеницима гдје се афирмише полицијска организациона култура традиционалног, па чак и конзервативног свјетоназора, видљиво је колико је превазилажење или модернизација полицијске организационе културе сложен проблем, много сложенији него што се чини на први поглед.

Сходно наведеном, поједностављено посматрајући потенцијалне механизме за афирмисање полицијске организационе културе која ће благонаклоно гледати на ЛГБТ наратив, сматрамо да су два свакако најбитнија, а то је елиминисање социјалне искључености или дистанцираности полицијских службеника од самог друштва, те константна и континуирана едукација полицијских службеника.

Елиминисањем или знатним смањењем социјалне дистанцираности полицијских службеника од самог друштва неминовно би водило и прихватању вриједности тог истог друштва. Међутим, као што је и наведено, неминовно је да и само друштво прихвати прокламоване вриједности као властите и да их интегрише у личне вриједности појединаца. Текуколикополицијскислужбенициувидедасупрокламоване вриједности и акламативно или у великој мјери прихваћене и од самог друштва, разумљиво је да ће временом и они интегрисати те вриједности као властите. Ово је поготово уочљиво када се зна да је полиција дио друштва и то његов конзервативни дио, те је илузорно очекивати да полицијска организација, те полицијски службеници као дио те организације прихвате и инкорпорирају одређени систем вриједности које ни друштво акламативно или бар већински није прихватило. Усљед наведеног, као предуслов афирмативне перцепције ЛГБТ наратива у полицијској организационој култури намеће се прихватање, а не само нормативно-политичко прокламовање интегрисаности ЛГБТ у једно друштво.

Овај предуслов би требала да прати и константна и континуирана едукација полицијских службеника. Едукација полиције, али и осталих који су укључени у систем заштите људских права потребна је зато што постоји недовољно познавање прописа о забрани дискриминације, те је неопходно њихово сензибилисање за потребе ЛГБТ популације (Бановић, 2011: 13).

Под овим се подразумејева и својеврсна додатна едукација полицијских службеника у циљу сензибилизације, али примарно подразумејева основну полицијску обуку нових полицијских службеника о ЛГБТ правима. Наравно, као један од облика обуке подразумејавало би се и стручно усавршавање полицијских службеника у реаговању на кривична дјела и друге безбједносне инциденте почињене из мржње према ЛГБТ, док би најнапреднији облик едукације подразумејевао интегрисање ЛГБТ наратива у стратешко реаговање полиције на

криминалитет, укључујући ту и злочине из мржње према ЛГБТ. Наравно, примарним се чини основна полицијска обука намијењена инкорпорирању, прихватању и сензибилизацији нових полицијских службеника током обуке, као и непосредно након ступања у службу. С обзиром на већ поменуте карактеристике полицијске организационе културе, ова обука би морала да буде континуирана и систематична, те садржајна како би одржавала и афирмисала инкорпориран систем вриједности нових полицијских службеника у полицијској организацији.

У том контексту, треба навести да су истраживања позитивних ефеката високошколског образовања наставове полицијских службеника током 70-их година прошлог вијека показала како су факултетски образовани полицијски службеници мање ауторитарни од факултетски необразованих полицијских службеника и да с вишим нивоом постигнутог образовања вриједносни систем полицијских службеника постаје флексибилнији, што се потврђује и у скоријим истраживањима (Haus, Regoli, Hewitt, 2007). Посебно се то показало истинитим у случају побољшаних ставова полицијских службеника према мањинским групацијама, као и у смислу етичнијег и професионалнијег понашања. Такође је утврђено како се не ради нужно о криминолошким или *criminal justice* програмима, већ таква повезаност постоји без обзира на подручје факултетског образовања. Међутим, наведена истраживања указују и на то да извјесна хомофобија међу полицијским службеницима остаје, чак и код оних који су високообразовани, поготово уколико њихова едукација није инкорпорирала и специфичне теме у вези са ЛГБТ проблематиком (Ковчо-Вукадин, 2015: 202).

## **АКТУЕЛНИ МОДАЛИТЕТИ ОДНОСА ПОЛИЦИЈЕ И ЛГБТ ЗАЈЕДНИЦЕ**

Модалитети сарадње полиције и ЛГБТ заједнице су хетерогени, поготово имајући у виду поједине земље, услед чега се чини илузорним и набројати их, а поготово систематизовати све те облике сарадње. Наравно, треба поменути и чињеницу да ни у развијеним државама Запада тај степен сарадње није кулминирао, а поготово није у осталим државама у свијету, међутим, чињеница је да је у већини држава у свијету он у узлазном тренду, те да је и држава, а поготово полиција перципирала и прихватила ову групацију као маргинализовану и угрожену, те је покушава интегрисати у друштво омогућавањем уживања права и слобода загарантованих свим грађанима у држави.

Сублимирајући однос полиције и ЛГБТ популације, у зависности од државе до државе, односно од полицијске организације до полицијске организације, а у складу са нормативним, институционалним и

друштвеним оквиром, данас су различити модалитети сарадње полиције и ЛГБТ заједнице (који не искључују једни друге) који би се могли назвати и својеврсном кохабитацијом, поготово имајући у виду период непријатељстава, супротстављености и прогона ЛГБТ од стране полиције:

- Полиција се усмјерава ка ЛГБТ као маргинализованој и виктимизованој групацији,
- ЛГБТ активизам иницира рјешавање проблема предочавајући их полицији кроз форуме за безбједност,
- Општом превенцијом се настоји дестигматизовати ЛГБТ идентитет код популације у друштву,
- Посебна пажња се посвећује сензибилизацији полиције кроз разне видове обуке,
- Полиција охрабрује аутовање полицијских службеника,
- Полиција у властите редове интегрише ЛГБТ особе,
- Оснивају се посебно специјализоване јединице за откривање, спречавање, сузбијање и доказивање злочина из мржње почињених према ЛГБТ,
- Систематизују се радна мјеста контакт полицајаца за сарадњу са ЛГБТ заједницама.

Посматрајући тај спектар односа између полиције и ЛГБТ, а имајући у виду историјско наслеђе ових односа за које се не може рећи да је афирмативно, свакако се може примјетити кретање које је са једне позиције у релативно краћем периоду дошло на супротну позицију – прије само пола вијека, ЛГБТ популација је од стране полиције била малтретирана, прогањана, санкционисана и изопштена да би данас (додуше, још увијек само у појединим државама) чланови ове заједнице били пуноправни и афирмисани полицијски службеници дијела полицијских агенција развијених држава свијета. Разумљиво је да је на то утицало много фактора и да то није само заслуга полиције, међутим, чињеница је да се не може ни полиција изузети од тих заслуга.

Полиција властите активности све више усмјерава ка маргинализованим и мањинским групацијама, међу које спадају свакако и ЛГБТ популација, настојећи им пружити максималну безбједност и осјећај личне сигурности. Наведено се реализује кроз два сегмента. Први је стратешки полицијски оквир властитих дугорочно и плански усмјераваних активности ка предупредивању насиља према ЛГБТ, док се други реализује кроз концепт рада полиције у заједници и са заједницом и акционог је карактера. Када су у питању стратешки акциони планови којима се дугорочно, систематично и плански усмјеравају активности које имају за циљ не само предупредивање насиља према ЛГБТ заједници, већ и њихову проактивну инклузију на предупредивању, идентификацији и елиминацији проблема које их погађају, те у санирању посљедица

констатованих проблема, свакако се као примјери добре праксе издвајају Црна Гора и Србија, поготово имајући на уму да, за разлику од Хрватске, нису чланице Европске уније.

ЛГБТ удружења и геј активисти чине локалне групе за безбједност локалне заједнице које, на равноправној основи, са другим релевантним субјектима локалног карактера, настоје идентификовати и ријешити проблеме у локалној заједници, са полицијом и другим релевантним државним и другим органима. Ово посебно долази до изражаја у оквиру полицијских организација локалног карактера или кроз концепт рада полиције у заједници.

Кроз разне превентивне активности, код опште популације се настоји дестигматизирати ЛГБТ, чиме се проактивно и превентивно настоје предуприједити злочини из мржње према овој популацији, подизањем свијести друштва о толеранцији. Дјелимично је инкорпорирано са стратешким полицијским проактивним приступом на предупређивању злочина из мржње према ЛГБТ, међутим, значајно је истаћи и да се полиција у овом домену јавља као секундарни субјекат, препуштајући примарну улогу другим владиним институцијама, као и невладином сектору.

Полицијски службеници се (основном полицијском и специјалистичком) едукацијом посебно сензибилишу за рад са ЛГБТ особама, уважавајући криминалистичко-методичке специфичности поступања код злочина из мржње почињених према овој популацији. Више је модалитета ове обуке, у зависности од извођача обуке, дужине трајања, циљева едукације, полазника.

Приликом реализације обуке полицијских службеника која се дотиче ЛГБТ, поставља се питање да ли је сврсисходније да ту обуку врше сами полицијски службеници или ЛГБТ активисти. С обзиром на праксу у оквиру полицијских агенција у БиХ, видљива су два приступа.

Први приступ подразумијева да обуку врше ЛГБТ активисти и циљ је сензибилизација полицијских службеника према ЛГБТ, јер се сматра да ће полазници умногоме смањити одређене предрасуде и стереотипе у непосредној комуникацији са ЛГБТ (Miller, Kim, 2012). Ова обука се углавном изводи кроз концепт Тренинг тренера гдје је веома битно правилно одабрати полазнике обука, с обзиром на то да ће они касније имати улогу предавача (али и својеврсних сензибилизатора) полицијским службеницима. У том смислу, битно је да ови полазници обуке немају предрасуде и стереотипе о ЛГБТ популацији, јер је истраживањима доказано да је илузорно од полазника очекивати смањење предрасуда и хомофобије уколико их и њихови професори (предавачи) имају (Lyons, 2005). У овако конципираној обуци криминалистичка специјализација у реаговању на насиље према ЛГБТ се ставља у други план, али се не запоставља, поготово током обуке коју ће реализовати полазници након успјешно окончаног тренинга.

Други приступ акценат ставља на криминалистичку специјализацију коју врше полицијски службеници за полицијске службенике (интерна специјализација), док је одређена сензибилизација секундарног карактера (али се не запоставља). Искуства из западних земаља показују да постоји опасност да институционализоване облике едукације спроводе особе које су и саме дио полицијских структура, што резултира намјерним или ненамјерним перпетуирањем ставова и претпоставки базираних на стереотипима (Radford, Betts, Ostermeyer, 2006: 10), због чега је више него потребно да невладин сектор и даље буде ангажован на овом пољу, те да се направи својеврсна синергија између формалних и неформалних облика доедукације и сензибилизације (Чустовић, Попов-Момчиновић, 2013: 24). И један и други приступ имају одређене предности и недостатке. Наравно, избор конкретног приступа зависи од многобројних фактора интерне и екстерне природе. Примјер добре праксе на овом плану је Хрватска (Петковић, Козјак-Микић, 2015).

С обзиром на то да су одређена истраживања указала да је мања хомофобија у директној вези са тим да ли су ученици или студенти током основног облика едукације у наставном садржају обрађивали теме које се односе на ЛГБТ проблематику (Cannon, 2005), овај садржај се инкорпорира у основну полицијску обуку, али је неопходно да полицијски службеници повремено имају обуку у вези са сензибилизацијом према овој популацији, поготово уважавајући њихову маргинализованост, те виктимизираност и виктимогену предиспонираност која се појављује усљед стигматизације и дискриминације. Међутим, основна полицијска обука, као и повремена сензибилизација полицијских службеника свакако да су неопходне, али не и довољне како би полиција проактивније и систематичније реаговала на бројне акте насиља са којима се суочавају припадници ЛГБТ. Усљед наведеног, као један од механизма репресивног дјеловања на насиље према ЛГБТ, појављује се стручно усавршавање и посебно структуисана криминалистичка специјализација полицијских службеника за поступање на кривична дјела почињена из мржње према ЛГБТ.

У овом контексту, раде се и истраживања базирана на односу полиције и ЛГБТ заједнице, штампа се пропагандни материјал у циљу подизања сензибилизације полиције према ЛГБТ особама, а поготово према нарушавању њихових права и слобода, те према најучесталијој или карактеристичнијој феноменологији насиља. Посебан сегмент на освјешћивању, сензибилизацији и криминалистичкој специјализацији јесте израда разних приручника, уџбеника и наставног материјала намијењеног полицији који се, углавном, креира у сарадњи полиције и ЛГБТ организација.

Упоредо са постепеним развојем све толерантнијег става према хомосексуалности у друштву уопште, међу полицијске службенике се



почињу регрутовати аутоване ЛГБТ особе, односно полиција охрабрује и фаворизује пријем ЛГБТ особа у своје редове. С једне стране, на овај начин се смањују предрасуде које полицајци имају према ЛГБТ, док се, с друге стране, ЛГБТ полицајци непосредније укључују на реаговање на злочине из мржње према ЛГБТ, а исто тако, директно примјењују одређене радње и мјере према ЛГБТ (саслушање свједока или испитивање осумњичених ЛГБТ).

С обзиром на („поприлично напетом“) историјско искуство које полиција у САД има у односу према ЛГБТ, разумљиво је што су први полицајци хомосексуалне оријентације регрутовани у полицију у САД, и то у Њујорку, након чега су овај примјер слиједиле и друге полицијске организације у САД, али и у другим државама (Lyons, et al., 2008). За овим примјером је кренуо и Скотланд Јард који је сигурно међу првим полицијским агенцијама у Европи који је расписао конкурс за пријем одређеног броја кандидата за полицијске службенике који су искључиво хомосексуалне оријентације. Разлог за наведено је било повећање насиља међу геј паровима у Лондону која су неријетко резултирала и убиствима, а полиција приликом расвјетљавања тих дјела није наилазила на сарадњу са преживјелим жртвама, осумњиченим, нити са ближним окружењем из геј заједнице. Декламовани геј полицајци предњаче у Шпанији (за коју се сматра да је по овом питању прва у Европи), Енглеској, Ирској, Литванији... У нашем окружењу, и Министарство унутрашњих послова Републике Србије у својим редовима има декламованог геј полицајца који се сматра првим декламованим геј полицајцем у полицијским агенцијама у непосредном окружењу.

Међутим, запошљавање особа хомосексуалне оријентације у полицијске организације је донијело низ проблема који свједоче о неадекватном прихватању полицијских службеника унутар полицијске организације, што говори о нескладу између јавно прокламованих вриједности и политика савремених полицијских организација и праксе те оправдава увјерења особа виктимизираних због властите сексуалне оријентације (Ковчо-Вукадин, 2015: 185).

По једном старијем истраживању у САД, резултати су показала како међу полицијским службеницима у односу на становништво, уопште, постоји пуно више хомофобног понашања која су чак усмјерена и према својим ЛГБТ колегама, а која знају укључивати и животну опасне ситуације у којима се нпр., игноришу позиви за помоћ упућени од стране ЛГБТ колега (Leinen, 1993). И према новијим студијама, дискриминација и узнемиравање полицијских и затворских службеника на основу сексуалне оријентације и родног идентитета су и даље присутни широм САД. Геј полицајци и даље пријављују висок ниво дискриминације у најновијим анкетама (Mallory, Hasenbush, Sears, 2013).

Сходно томе, у већим и сензибилисанијим полицијским агенцијама се оснивају синдикална и професионална удружења геј полицајаца, а кровна организација националних геј полицијских асоцијација постоји и на нивоу Европе. Циљ је лакша и ефикаснија интеграција геј полицајаца у полицијску организациону културу, као и превазилажење баријера између ЛГБТ заједнице и полиције. Нпр. у Шпанији, Ирској, Литванији, Аустрији и дијелу других држава у Европи постоје професионална синдикална удружења геј полицајаца, док на нивоу Европске уније постоји кровна асоцијација Европска мрежа геј полицајаца – EGPA. Мрежа подржава све ЛГБТ припаднике полиције у Европи и обезбјеђује подршку свим члановима ЛГБТ заједнице. Поред тога што ова мрежа окупља све геј полицајце из полицијских агенција које дјелују на територији држава Европе, она такође окупља и полицијске службенике и друге запослене у полицији који нису ЛГБТ, али који су заинтересовани за унапређење односа полиције и ЛГБТ заједнице.

У оквиру полицијске организације, систематизују се радна мјеста контакт полицајаца за сарадњу са ЛГБТ заједницама, поготово у друштвима која нису довољно сензибилисана за ЛГБТ наратив како би се продубио садржај тих односа. Контакт полицајци би требали да буду посебно сензибилисани полицијски службеници за препознавање проблема ЛГБТ заједнице, као и за уочавање потенцијалне угрожености и аналитичко сагледавање потенцијалних догађаја и процеса који могу да буду угрожавајући за ЛГБТ популацију како би се адекватно и благовремено реаговало на њих. Такође, требали би да буду и својеврсни „канал комуникације“ између саме ЛГБТ заједнице и полиције кроз који би ЛГБТ заједница артикулисала властите захтјеве које има према полицији, а који су безбједносне природе. Наравно, постојање других механизма артикулисања захтјева ЛГБТ заједнице (попут локалних форума за безбједност) не умањује улогу коју имају контакт полицајци. Посебан аспект контакт полицајаца јесте и својеврсна сензибилизација ЛГБТ популације о улози полиције у друштву и о интерним процедурама полиције, те уобличавање одређених захтјева које ова заједница има према релевантним субјектима, мимо полиције, из домена остваривања властитих права.

С обзиром на искуства земаља која су недавно систематизовала или увела официре за везу са ЛГБТ заједницом (Србија и Црна Гора, у првом реду), видљиво је да има одређених проблема у раду ових официра (Бан, 2017), усљед чега је битно анализирати улогу и механизме њиховог рада како би се идентификовала и диференцирала „добра пракса“, али и како би се предуприједили потенцијални проблеми у имплементацији овог сегмента рада полиције са заједницом.

Оснивају се посебне, уско специјализоване јединице или тимови који се баве откривањем, спречавањем, сузбијањем и доказивањем

злочина из мржње, ЛГБТ мотивисаног насиља или кривичних дјела усмјерених према овој популацији. У развијеним (и великим) државама, пракса је (па чак и стандард) да различите групације и врсте кривичних дјела расвјетљавају посебно едуковани полицијски службеници који су специјализовани за расвјетљавање само тих кривичних дјела. На овај начин се у пракси досљедно спроводи криминалистичко начело специјализације у репресији криминалитета.

### **ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА**

Према истраживања из непосредног окружења, па и истраживањима реализованим у БиХ, однос полиције према проблемима са којима се суочава ЛГБТ заједница – или нешто прецизније, према насиљу и дискриминацији које ЛГБТ особе доживљавају – углавном је испод задовољавајућег нивоа. Изостанак реакције или неадекватно поступање у случајевима дискриминаторског или насилног односа према ЛГБТ особама ствара неповјерење ЛГБТ заједнице у ове институције.

С обзиром на то да насиље почињено према ЛГБТ заједници најчешће мотивисано мржњом или предрасудом извршиоца, ова кривична дјела потпадају под групацију кривичних дјела почињених из мржње што условљава посебан криминалистички приступ у откривању, расвјетљавању и доказивању дјела и њихових извршилаца. У реаговању на акте насиља према ЛГБТ заједници, није довољно да полиција предузима класичне радње и мјере условљене криминалистичко-методичким приступом у третирању групације криминалитета под које се подводи и конкретно кривично дјело извршено према ЛГБТ особама или заједници. Наиме, када је у питању поступање полиције према насиљу реализованом према ЛГБТ особама и према самој ЛГБТ заједници, потребно је имати у виду да се мора имати полицијски сензибилизан, криминалистички специфичан и кривичнопроцесно уоквирен приступ у третирању ових аката насиља.

Специфичност полицијског поступања условљена је са више фактора, међу којима су најзначајнији свакако да су та кривична дјела најчешће почињена из мржње, усљед чега се мора посебно доказивати мотив, затим морају се имати у виду специфичности ЛГБТ особа у обављању разговора са њима, а посебно карактеристике ЛГБТ заједнице, уколико се ради о симболичком нападу на ЛГБТ заједницу. Такође, битно је да полиција препозна специфичност окружења ЛГБТ заједнице, као и нетолеранцију и дискриминацију, па и (потенцијалну) хомофобију која је резултирала кривичним дјелом. Уколико се наведеном дода и незнање полицијских службеника о претходно наведеном, те специфична полицијска

организациона култура за коју се не може рећи да је пријатељски према ЛГБТ, специфичност криминалистичког поступања се намеће сама по себи.

Надаље, ЛГБТ као заједница има одређене друштвене конвенције, правила понашања која су условљена њиховим идентитетом и припадношћу самој тој популацији, што повратно дјелује и на специфичан идентитет самих ЛГБТ (додуше, идентитет ЛГБТ особа првенствено гради специфичан идентитет ЛГБТ заједнице, а не обрнуто, мада одређена повратна веза свакако да постоји), а то је веома битно када је у питању криминалистичко поступање према овој заједници. Још већа сензибилисаност је потребна код предузимања одређених криминалистичких радњи и мјера према ЛГБТ (обављање информативног разговора, заступање пријава, саслушање свједока), као и приликом документовања симболичких напада на ЛГБТ заједницу (напада на објекте, писање графита) како би се остварио професионалан и криминалистички адекватан приступ у предузимању конкретних радњи и мјера и које би резултирале информационим супстратом и доказним материјалом релевантним за даље процесуирање самог акта насиља.

Незнање полицијских службеника, односно немогућност препознавања, перципирања и прилагођеног поступања на ове инциденте онемогућиће криминалистички садржајан и кривичнопроцесно релевантан приступ приликом расвјетљавања и доказивања ових кривичних дјела, због чега је јасно да, усљед неадекватног и фрагментарно прикупљеног доказног материјала, ни сама пресуда неће бити сагласна учињеном кривичном дјелу. Стога, посебна едукација полиције у циљу (криминалистичке и професионалне) сензибилизације је неопходна. Уколико је полицијски службеник под утицајем полицијске организационе културе која на ЛГБТ не гледа (у најмању руку) благонаклоно и уколико исказује нетолерантан, па чак и дискриминаторски однос према ЛГБТ (гдје се већ не може ни говорити о професионалном и коректном односу полицијског службеника према грађанима), логичан је резултат (квази)криминалистичко реаговање на акте насиља према ЛГБТ.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Бановић, Д. (2011). *Права и слободе ЛГБТ особа – Сексуална оријентација и родни идентитет у позитивном праву БиХ*. Сарајевски отворени центар: Сарајево,
2. Ђан, А. (2017). *Корак напред, назад два, Улога полиције у јачању*

- превенције и механизма заштите од злочина из хомофобије и трансфобије у Србији*. Удружење „Да се зна“: Београд,
3. Кесић, З. (2011). *Утицај етоса мушкости на положај жена у полицији*. Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко-полицијска академија: Београд,
  4. Кешетовић, Ж. (2001). *Професионална скултура полиције*. Социолошки прегледник: Београд,
  5. Ковчо-Вукадин, И. (2015). *Ставови студената Високе полицијске школе о особама хомосексуалне оријентације*. Криминологија и социјална интеграција: Загреб,
  6. Leinen, S. (1993). *Gay cops*. Rutgers University Press: New Brunswick,
  7. Loftus, B. (2008). *Dominant culture interrupted: recognition, resentment and the politics of change in an English police force*. British Journal of Criminology,
  8. Lyons, P., et al. (2005). *Police judgments of culpability and homophobia*. Applied Psychology in Criminal Justice,
  9. Lyons, P., et al., (2008). *Texas police chiefs' attitudes toward gay and lesbian police officers*. Police Quarterly,
  10. Mallory, C., Hasenbush, A., Sears, B. (2013). *Discrimination against Law Enforcement Officers on the Basis of Sexual Orientation and Gender Identity*. The Williams Institute: Los Angeles,
  11. Милосављевић, Б. (1997). *Наука о полицији*. Полицијска академија: Београд,
  12. Miller, H., Kim, B. (2012). *Curriculum implications of anti-gay attitudes among undergraduate criminal justice majors*. Journal of Criminal Justice Education,
  13. Петковић, Д., Козјак-Микић, З., (2015). *Активности Министарства унутарњих послова Републике Хрватске у сузбијању дискриминације ЛГБТ особа*. Криминологија и социјална интеграција,
  14. Radford, K., Betts, J., Ostermeyer, M., (2006). *Policing, responsibility and lesbian, gay, and bisexual community in Northern Ireland*. Institute for Research of Conflicts: Belfast,
  15. Reiner, R. (1985). *The Politics of the Police*. Wheatsheaf Books: Brighton,
  16. Hays, K., Regoli, R., Hewitt, J. (2007). *Police chiefs, anomia and leadership*. Police Quarterly,
  17. Cannon, K. (2005). *"Ain't no faggot gonna rob me!" Anti-gay attitudes of criminal justice undergraduate majors*. Journal of Criminal Justice Education,
  18. Crank, J. (2004). *Understanding Police Culture*. Cincinnati, 2004. године,
  19. Чустовић, М., Попов-Момчиновић, З. (2013). *Права ЛГБТ особа у БиХ: Унутрашњи послови*. Фондација Хеинрицх Болл – Уред за БиХ, Фондација ЦУРЕ, Сарајевски отворени центар: Сарајево,

20. [www.williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Law-Enforcement-Discrim-Report-Nov-2013.pdf](http://www.williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Law-Enforcement-Discrim-Report-Nov-2013.pdf).

## RELATIONS POLICE AND LGBT COMMUNITY

Aleksandar Miladinovic,\* MA

**Abstract:** The relationship between the police and the LGBT community is conditioned by several factors. In the first place, the attitude of the police towards LGBT, and then towards LGBT activism and the LGBT community, was determined by the incrimination of homosexuality, and then it was conditioned by legal norms and the attitude of society towards this population. Given that the police are part of the society, it was hard to expect the police to have a different attitude towards homosexuality through a history of what society had and where society sought a reaction to this phenomenon. Another factor is certainly a specific police organizational culture (police subculture) that largely determines the value system of the police and police officers, and then informal (and partially professional) behavior of the police. This is particularly important in those countries where (long ago) homosexual orientation was decriminalized. Depending on the country, respecting the historical specifics of the police attitude towards LGBT, the normative framework, the influence of the LGBT community in society and other factors, today there are different modalities of the relationship between LGBT and the police, but it is undoubtedly that they exist and that the police have recognized this population as a vulnerable, marginalized, discriminated and invisible group in society. This paper will present the modalities of these relations, as well as the influence of the police subculture on the attitude of the police towards LGBT.

**Key words:** LGBT, police, gay, homosexuality, police subculture...

---

\* *Police Academy in Banja Luka, e-mail: aaleksandarbl@yahoo.com.*

Рад запримљен: 19. 3. 2018. године

Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## КРИВИЧНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ МАЛОЉЕТНИХ ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Мр Тамара Марић\*

**Апстракт:** Криминалитет малољетника представља веома сложenu и осјетљиву област у кривичном праву, али и предмет одговорне политике друштвене заједнице у борби против криминалитета, не само због све присутнијег тренда раста малољетничког криминалитета, посебно насилничког, већ и због познате криминолошке законитости која све чешће указује на повезаност малољетничког криминалитета и рецидивизма. Наиме, бројна истраживања и статистике указали су да највећи број рецидивиста у извршењима одређених врста кривичних дјела долази управо из редова оних који су прва кривична дјела извршили или као малољетници или као млађа пунољетна лица. Управо због наведеног, малољетни преступници имају посебан кривичноправни положај, а област малољетничке делинквенције је, под окриљем Уједињених нација и других међународних организација, прошла кроз процес међународне стандардизације и усаглашавања законских одредби у националним законодавствима када је у питању дефинисање положаја малољетника у кривичном праву.

**Кључне ријечи:** малољетничка делинквенција, положај малољетника у кривичном праву, органи у поступку према малољетницима, рецидивизам малољетних преступника.

---

\* Министарство правде Републике Српске, Ресор за извршење кривичних санкција, имејл: t.maric@mpr.vladars.net.

## УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Период малољетства у кривичном праву поклапа се у највећој мјери са периодом који се у психијатрији и психологији означава као адолесценција. Адолесценција или одрастање (лат. *adolescere* – расти) представља развојну фазу преласка из дјетињства у зрелост коју карактеришу крупне и значајне промјене физичке, психичке и социјалне природе. За доњу границу адолесценције најчешће се узима узраст од 11 година, док је у погледу горње границе то узраст од 20 година, односно од 25 година, што у развојном психологији представља период уласка у одрасло доба (Смиљанић, Толичич, 1986: 34, Хрњица, 1990: 121). За разумијевање малољетства неопходно је сагледати аспекте физичког, психичког и социјалног сазријевања. Физичко сазријевање подразумијева тјелесно формирање и успостављање репродуктивних способности. Психолошко сазријевање подразумијева процес индивидуализације и одвајања од породице успостављањем сопственог идентитета. Социјално сазријевање подразумијева способност личности да схвати друштвене норме и друштвене институције, те да у њихов оквир својим понашањем, уважавањем и прилагођавањем изради сопствени положај и мјесто у друштву и у околини у којој се креће, односно живи и ради. За разумијевање везе између малољетства и кривичноправног статуса малољетника, треба нагласити да се физичко сазријевање у већини случајева завршава раније у односу на психичко и социјално, и управо тај период карактеришу психофизичка нестабилност, одсуство емоционалне зрелости, неријетко нерационално социјално понашање. Управо ови проблеми који могу да се, у већој или мањој мјери, појаве у понашању малољетника, могу да имају за посљедицу различите нијансе поремећаја који се испољавају од блажих варијанти адолесцентског бунта до озбиљних психичких и социјалних криза (Вунум, Thompson, 2005:12). Посебно значајна чињеница за дефинисање кривичноправног статуса малољетника јесте да се, због неизграђености сопствених ставова и неформираниог карактера, на малољетника може утицати много значајније, него на одрасле особе (Соковић, Бејатовић, 2009: 33).

## ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МАЛОЉЕТНИХ ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА

Када се говори о етиолошким карактеристикама криминалитета малољетника, свакако је битно поменути да узроци малољетничког криминалитета могу бити бројни и различити. У највећем броју случајева пресудно је дјеловање бројних испреплетених фактора биолошке,



психолошке и микро и макро фактора социјалне природе. Није могуће само једним или мањим бројем фактора објаснити ову појаву, нити је могуће прецизно одредити снагу и механизам дјеловања једног фактора. Из тих разлога, као и у циљу постављања основе за дјелотворну стратегију спречавања и сузбијања малољетничког криминалитета у савременој криминологији малољетничке делинквенције, најзначајније је схватање о факторима ризика и факторима заштите (Lab, 2004:164). Суштина овог концепта лежи у степену вјероватноће јављања и понављања преступничког понашања који је одређен узајамним дјеловањем већег броја разноврсних фактора. Фактори ризика јесу сви они чиниоци који у животу малољетника повећавају вјероватноћу настајања и испољавања криминалног понашања, односно све оно што омета правилан социјални развој, док фактори заштите чине противтежу ризичним факторима и доприносе стварању услова који подстичу правилан психосоцијални развој и тиме смањују вјероватноћу настанка криминалног понашања. И фактори ризика и фактори заштите могу да буду промјенљиви или непромјенљиви, биолошког, психолошког и социјалног карактера, јављају се на индивидуалном плану малољетника, у породичном окружењу или на нивоу шире заједнице у којој живи малољетник (Поповић-Ћитић, Жунић-Павловић, 2005: 32–33).

Појавне, односно феноменолошке карактеристике криминалитета малољетника говоре да уземљама окружења криминалитет малољетника чини у просјеку 5–10% укупног криминалитета. У посљедњих десетак година уочљива је структурална промјена малољетничког криминала у смислу раста малољетничког криминалитета, све чешће појаве групног криминалитета, пораста рецидивизма, али и све заступљеније појаве алкохолизма и наркоманије међу малољетним учиниоцима кривичних дјела (Игњатовић, 2008). Популацију малољетних извршилаца кривичних дјела карактерише велика разноврсност у погледу обиљежја њихове криминалне активности, личних и породичних обиљежја, као и у погледу васпитних и развојних потреба. Тако се код малољетника који врше кривична дјела насиља запажају изузетно тешке криминолошке карактеристике: рана криминална каријера, рецидивизам, асоцијално понашање, развијена зависност од психоактивних супстанци, васпитна и образовна запуштеност и др. Код малољетних извршилаца кривичних дјела деликта најчешће се кривична дјела врше ситуационо (нпр. страх изазван колективном тучом), услед поводљивости или жеље за доказивањем, а да при томе нису ни схватили друштвену неприхватљивост онога што су учинили. За малољетнике за које је карактеристично вршњачко насиље карактеристична је изражена импулсивност, снажан доживљај идентитета у групи, лоши породични односи итд. Тако нпр. код малољетних извршилаца кривичних дјела која су у вези са конзумацијом опојних дрога, карактеристично је да се вршење ове врсте кривичних

дјела углавном јавља као резултат развојне кризе у смислу проблема са идентитетом, тешкоћама на емотивном плану, често васпитном и образовном запуштеношћу. Развијање зависности од наркотика значајно увећава ризик будућег криминалног понашања (Симеуновић-Патић, 2008: 398–417).

Једна од битних криминолошких елемената малољетничког преступништва је рецидивизам. Различите анализе и истраживања су доказали да највећи број повратника долази из редова оних који су прва кривична дјела учинили као малољетници или млађа пунољетна лица. Статистике криминалитета потврђују да малољетнички криминалитет велики број младих особа сигурно води у хронични криминалитет. Другим ријечима, криминалитет малољетника данас у једном друштву значајно одређује криминалитет у будућности (Соковић, Бејатовић, 2009: 34). Када су у питању малољетници рецидивисти у вршењу кривичних дјела, нарочито оних са елементима насиља, њих карактерише рани почетак криминалне каријере обиљежене конфликтима са ауторитетима и вршањацима, као и малтретирањем других вршњака. Преступничка активност се креће од туча до озбиљних форми насилничког преступништва, а праћена је скривеним формама асоцијалног понашања (лагањем, крађом, наношењем имовинске штете). Према неким статистикама, врхунац насилничког преступништва наступа око 21. године, а опада тек око 36. године. То је знатно каснији узраст у односу на рецидивисте у области имовинског криминалитета, када је највиша тачка криминалне дјелатности око 17. година а опадање наступа већ око 24. године, при чему јако мали број развија склоност ка професионалном имовинском криминалитету (Хрнчић, 2008: 398–417).

У теорији постоје различите типологије малољетних извршилаца кривичних дјела, а са криминолошко-кривичног аспекта најкориснија је подјела на малољетнике код којих се криминално понашање испољава најчешће само у периоду адолесценције и оне друге који криминално понашање испољавају трајно и континуирано. Прва група малољетних преступника асоцијална и криминална понашања испољава само у периоду одрастања и то прије свега као резултат криза и тешкоћа самог развојног периода, најчешће путем опонашања криминалног модела старијих преступника. Тако најчешће врше кривична дјела која симболизују и демонстрирају одраслост и независност од родитељске и друге контроле. Упоредо са личним консолидовањем и отварањем других животних простора у којима могу да се потврде као одрасли, напуштају криминалне и друге антисоцијалне активности и прихватају друштвене норме понашања (Радуловић, 2006:317). Друга група у још у раном дјетињству показује антисоцијална понашања која се настављају и прерастају у разне облике криминалних радњи даље током живота. Карактеришу их неуропсихолошки проблеми, неповољно животно

окружење, импулсивност и тешкоће у учењу. Са узрастом као да постају заробљени у делинквентном идентитету, па њихова криминална активност постаје самосталнија, разноврснија и чешће укључује насиље.

## КРИВИЧНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ МАЛОЉЕТНИКА

Основни предмет малољетничког кривичног права јесте утврђивање кривичноправног положаја малољетних лица као учинилаца кривичних дјела (Симовић и др., 2013: 131). Једна од основних карактеристика кривичноправног статуса малољетника је, прије свега, питање кривице – кривичне одговорности ове категорије лица, која у првом реду зависи од самог узраста, односно навршених година старости. Психофизички развој и социјална адаптација учинилаца кривичних дјела која нису навршила 18 година пролази кроз неколико етапа, а наведене етапе зависе од старосне доби у којој се то лице налази. Конвенција Уједињених нација о правима дјетета у члану 1 прописује да је дијете свако људско биће које није навршило 18 година, уколико се по закону који се примјењује на дијете пунољетство не стиче раније. Савремена кривична законодавства, зависно до узраста, познају двије старосне групе таквих учинилаца кривичних дјела. Један група су дјеца, а друга су малољетници (Соковић, Бејатовић, 2009: 24). У домаћем кривичном законодавству, старосна граница између ове двије категорије је 14 година и испод ње се не може водити кривични поступак нити примијенити било која кривичноправна мјера или санкција, без обзира на учињено кривично дјело.

Релевантна старосна доб за успостављање кривичноправног статуса може се дефинисати на два начина: *апсолутно* – постављањем фиксне доње и горње старосне границе према навршеним годинама старости и *релативно* – с обзиром на степен биопсихичког развоја и социјалне зрелости, независно од година старости. Како *релативни* критеријум, иако прецизнији, носи значајан ризик арбитрарног одлучивања, преовлађује апсолутни модел дефинисања релевантних старосних граница, без обзира на одређену апсурдност чињенице да се све одредбе које се тичу малољетника аутоматски мијењају у дану када он напуни одређени број година (Соковић, Бејатовић, 2009: 48). Док у погледу горње старосне границе пунољетства углавном постоји сагласност (мада и ту има одступања) да је то узраст од 18 година, питање доње старосне границе сматра се спорним у науци кривичног права. У пракси су на снази веома различита рјешења (од 7 до 16 година) упркос релевантним међународним правним стандардима који упозоравају да сувише рани узраст није подесно рјешење (Шкулић, 2008: 149).

Посебан кривичноправни положај малољетника у смислу у којем постоји у савременим кривичним законодавствима развио се тек у XX вијеку. Кроз историју, сам процес утемељења положаја малољетних учинилаца кривичних дјела текао је кроз три фазе:

- 1) Најстарији и најдужи период карактерише принцип *malitia supplet aetatem*, односно став да „злобност надомјешћује недораслост“;
- 2) Од XIX вијека слиједи период у коме се основ за кривичноправни положај малољетника налази у процјени малољетничког „разбора“;
- 3) Период од XX вијека подразумијева развијање савременог кривичноправног статуса малољетника.

Нова схватања опште сврхе кривичних санкција и биосоцијалне особености малољетства захтијевају специфичан приступ схватању кривице малољетника, као и прилагођавање и кривичне процедуре и система кривичних санкција, укључујући и услове за њихово изрицање. То подразумијева засебан, самосталан статус малољетних лица у кривичном праву са основним параметрима који нису изведени из кривичноправне позиције пунољетних лица, него су одређени управо релевантним карактеристикама малољетства, при чему се у обзир узимају не само вољне и интелектуалне способности, него укупна личност малољетног извршиоца кривичног дјела (Соковић, Бејатовић, 2009: 44). Оно што је у овом смислу веома карактеристично за ову област јесте процес међународне стандардизације у дефинисању положаја малољетника у кривичном праву, односно усаглашавање рјешења у националним законодавствима путем доношења низа докумената под окриљем Уједињених нација и других међународних организација (Перић, 2007: 56–67).

Када је у питању регулисање кривичноправног положаја малољетника, у зависности од тога да ли је у првом плану малољетни учинилац или његово дјело, разликују се 2 основна модела или приступа:

*Модел благостања или заштитнички модел (welfare model)* усмјерен је превасходно на личност малољетника, а заснива се на схватању да су у етиологији малољетничког криминалитета кључни фактори социјалне природе, односно нескривљене неповољне околности у којима се малољетник развија. Малољетницима треба судити пред посебним малољетничким судовима у процедури која је знатно флексибилнија од класичне. У изрицању кривичних санкција наглашен је приоритет интереса личности малољетника у односу на врсту и тежину кривичног дјела, док се трајање санкције прилагођава процесу преваспитања.

*Модел правичности или судски модел (justice model)*, који је у широј употреби од осамдесетих година прошлог вијека, усмјерен је примарно на кривично дјело извршено од стране малољетника. Старо

схватање да су малољетник и његове потребе примарни, замјењује се новим схватањем о „друштвеној одговорности малољетника“, чиме се истиче потреба обештећења жртве кривичног дјела и друштва у којем малољетник живи. Критеријуми за одређивање кривичних санкција су у овом моделу јасно и прецизно одређени, а одређена је и кривична санкција која је пропорционална тежини изабраног дјела. У оквиру кривичне процедуре, увијек када је могуће треба примјенити скретање поступка ка непеналном исходу, док свако лишење слободе треба да буде унапријед ограничено и што је могуће краћег трајања.

Крајем прошлог вијека, као резултат настојања да се превазиђу мане оба претходно приказана модела, настаје **мјешовити, корпоративни модел** (*welfare- justice model*) који се темељи на давању предности алтернативног поступања са малољетним преступницима. Као оптималан мјешовити модел који усаглашава супротстављене принципе модела благостања и модела правичности у савременим условима истиче се „модел 4 Д“ (*diversion, deiuridisation, deinstitutionalisation, due process*), односно систем поступања који посебно наглашава принцип диверзије (избјегавање кривичног поступка), дејуридизације и деинституционализације (афирмисање алтернативног приступа и избјегавање мјера заводског карактера) и принцип процесне гаранције правичног судског поступка (Соковић, Бејатовић, 2009: 47–48).

Основне карактеристике кривичноправног статуса малољетника су: питање кривице (кривичне одговорности) малољетника, надлежни органи у поступку према малољетницима, процедура поступања са малољетним учиниоцима и посебан систем кривичних санкција за малољетнике.

## ОСНОВНА ОБИЉЕЖЈА КРИВИЦЕ (КРИВИЧНЕ ОДГОВОРНОСТИ) МАЛОЉЕТНИКА

Одговорност човјека за своје поступке представља друштвену категорију, јер је везана за човјека и друштво, за културу и владајуће вриједности датог друштва. Човјек је тај који обликује те односе, његова егзистенција и функционисање друштва зависе од њега и његовог односа према вриједностима тог друштва. Са развојем друштва развијала су се и смјењивала схватања о основама, границама и правилима човјекове одговорности. У древном кривичном праву углавном је примјењивана *објективна одговорност*, која подразумева одговорност за само проузроковање посљедица. По принципу објективне одговорности, за кажњавање није значајно какав је субјективан однос учиниоца према забрањеном понашању и проузрокованој посљедици, јер је за његову

одговорност довољно да је својом радњом проузроковао дату последицу. За разлику од тога, савремено кривично право се заснива на принципу *субјективне одговорности*, што подразумијева да је за кажњавање учиниоца, поред противправног дјела, потребно да постоји и његова кривица за учињено дјело. У модерном кривичном праву, ово начело се редовно изражава кроз максиму *nulla poena sine culpa*, односно нема казне без кривице (Бабић, Марковић, 2011: 237–239). Кривични законик Републике Српске<sup>1</sup>, у члану 28 прописује да је кривично одговоран учинилац који је у вријеме извршења кривичног дјела био урачунљив и који је при томе поступао умишљајно или нехатно, а био је свјестан или је био дужан и могао бити свјестан да је његово дјело забрањено.

Према домаћем законодавству, малољетна лица у Републици Српској не могу бити кривично одговорна и према њима се могу примијенити законом прописане кривичноправне мјере и санкције. У овом контексту треба навести да се лица до навршене четрнаесте године живота називају дјецом, те се сматра, с обзиром на узраст, да она не могу бити кривично одговорна. Извршење кривичног дјела од стране лица које у вријеме извршења дјела није достигло ову старосну границу је кривичноправно ирелевантно. Према таквом извршиоцу дјела нема могућности активирања правосудних органа, а тиме ни примјене кривичноправних мјера. Основ оваквог законског рјешења лежи у претпоставци да се тек са овим старосним добом достиже такав развој личности који јој омогућава да на адекватан начин схвата значај својих поступака и да управља њима, а тиме се стичу и услови за примјену кривичноправних мјера према таквим лицима као извршиоцима кривичних дјела (Хирјан, Сингер, 1987: 34). У правилу, кривично дјело које изврши дијете није резултат његовог асоцијалног става односно понашања, већ резултат недостатка контроле, односно надзора родитеља или васпитача, тако да из тих разлога мјере за његово васпитање треба примијенити на том плану, а не на плану мјера које садржи кривично право, боље рећи законодавство (Чејовић, 1985:494). Управо због претходно наведеног, старост лица које је извршило дјело је веома значајна, те се неизоставно утврђује одмах на почетку кривичног поступка. Дјеца су узрасна категорија која су као извршиоци кривичних дјела изузета из било каквог кривичноправног режима и сматрају се кривично неодговорним, док су малољетници као извршиоци у знатном броју држава у „посебном статусу“ у кривичноправним системима због саме перцепције малољетства, иако се сматрају кривично одговорним.

---

1 Службени гласник Републике Српске, број: 64/2017.

## ОРГАНИ У ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЉЕТНИЦИМА

Кривични поступак према малољетницима у савременом законодавству претрпио је значајне трансформације, полазећи прије свега од чињенице да су у њега унесена нова научна сазнања до којих се дошло проучавајући личност малољетника. Историјски посматрано, то се прије свега односи на чињеницу да се раније много више пажње поклањало дједи и малољетницима као извршиоцима кривичних дјела него као жртвама криминалитета. Управо зато су и извршене коријените промјене код основних начела кривичног поступка (начело јавности, начело раздвојености функције истраге и суђења итд) која су подређена основном циљу – заштити личности малољетника (М.Симовић, В.Симовић, 2011:262). Са овим се паралелно мијењао и циљ овог поступка, тако да је циљ постао двострук: треба прикупити чињенице о кривичном дјелу и прикупити податке о личности малољетника и тиме објаснити кривично дјело, односно наћи његове дубље разлоге (Перић, 1975: 181).

Кривични поступак према малољетницима спада у посебне поступке. Суштина је у томе да се у одређеном поступку примјењују нека посебна правила у односу на правила која важе у општем, односно редовном кривичном поступку. На тај начин однос између редовног (општег) и кривичног поступка према малољетницима испољава се као релација између *lex generalisa i lex specialisa* (М.Симовић, В.Симовић, 2011: 269). Суштинска разлика између редовног (општег) поступка који се води против пунољетних лица и кривичног поступка који се води према малољетним лицима огледа се, прије свега, у повољнијем процесном положају малољетника у односу на пунољетна лица. Управо овдје лежи чињеница која поткрепљује тенденцију јачања кривичноправног положаја малољетника као посљедицу свјетске тенденције да се у кривичноправним системима савремених држава у највећој могућој мјери заштите дјеца и малољетници. Кривични поступак према малољетницима одликује се, дакле, низом уочљивих специфичности на материјалном и формалном плану у односу на општи кривични поступак, што је првенствено посљедица настојања друштва и државе да у оквиру правног поретка обезбиједи посебан процесни положај малољетним делинквентима (Шкулић, 2003:122).

Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске<sup>2</sup> је прецизно прописао који су то органи који су укључени у процесуирање малољетног учиниоца за којег постоје основи сумње да је учинио кривично дјело, односно надлежни за вођење поступка у кривичним предметима малољетника. Према члану

---

2 Службени гласник Републике Српске, број 13/10.

75 наведеног закона, кривични поступак према малољетнику покреће се наредбом за покретање припремног поступка који доноси тужилац. Ако постоје основи сумње да је малољетно лице учинило кривично дјело, те уколико тужилац утврди да нема могућности нити оправданости за примјену начела опортунитета, као ни за примјену васпитних препорука или ако малољетник неоправдано одбије или неуредно извршава васпитну препоруку, тужилац доноси наредбу за покретање припремног поступка.

У кривичним предметима према малољетницима, поступак воде судови одређени законом. За сва кривична дјела учињена од стране малољетника стварно је надлежан суд првог степена. Према Закону о судовима Републике Српске<sup>3</sup>, у члану 30 прописано је да је основни суд надлежан да у првом степену суди за било који кривични поступак против малољетника. Суд другог степена надлежан је да одлучује о жалбама против одлуке првостепених судова.<sup>4</sup> Трећестепено вијеће Врховног суда Републике Српске састављено од троје судија, у трећем степену одлучује поводом жалбе изјављене на одлуку другостепеног суда.

Мјесна надлежност основног суда у поступку према малољетницима одређује се према мјесту пребивалишта малољетника. Ако малољетник нема пребивалиште или оно није познато, онда је то суд боравишта малољетника. Поступак се може провести пред судом боравишта малољетника или пред судом мјеста извршења кривичног дјела, односно пред судом на чијем се подручју налази завод или установа за извршење кривичних санкција у којој се малољетник налази, ако је очигледно да ће се пред тим судом поступак лакше провести.<sup>5</sup> У складу са чланом 86. Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске прописао је да се у суду првог степена формира одјељење за малољетнике које се састоји од једног или више судија и стручних савјетника. У првом степену за кривична дјела учињена у вријеме малољетства без обзира на прописану казну, суди судија као појединац. У другом степену, постоји вијеће за малољетнике другостепеног суда које је састављено од троје судија, који имају посебна знања из области права дјетета и преступништва младих, и одлучује о жалбама против одлука судије и доноси друге одлуке изван сједнице или главног претреса када је то одређено законом (ванпретресно вијеће). У трећем степену, поводом жалбе изјављене на одлуку другостепеног суда одлучује вијеће састављено до троје судија.

---

3 Службени гласник Републике Српске, број: 37/12, 14/14, 44/14, 39/16 и 100/17.

4 Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске, члан 15.

5 Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске, члан 86.



Ако није могуће саставити вијеће у којем ће све три судије имати посебна знања из области права дјетета и области преступништва младих, онда се мора обезбједити да најмање један судија има посебна знања, а он ће истовремено бити и предсједник вијећа за малољетнике. Састав вијећа за малољетнике, по правилу, чине судије које нису истог пола. Као у судовима, и у тужилаштвима се формира одјељење за малољетнике које се састоји од једног или више стручних савјетника. Стручни савјетници у тужилаштвима и судовима су лица која се бирају из реда социјалних педагога – дефектолога, социјалних радника и психолога. Судије, као и тужиоци који покрећу поступак, морају имати изражену склоност за васпитање, потребе и интересе младих и посебна знања. Поставља их општа сједница суда на вријеме од 5 година, те након истека овог мандата имају могућност реизбора. Састав и надлежност суда у поступку према малољетницима у законодавствима земаља у окружењу, регулисан је на начин да суд у првостепену поступку процесно наступа у два функционалан облика, што је потпуно прилагођено подјели поступка у првом степену на двије фазе: припремни поступак према малољетнику и поступак пред судијом за малољетнике – на рочишту или на претресу (Симовић, Симовић, 2011: 275). Развој судова за малољетнике кретао се ка организованом издвајању тих судова у односу на судове опште надлежности, што је генерално посматрано, могуће постићи на два основна начина: 1) формирањем посебних судија за малољетнике, као и специјализованих вијећа за малољетнике (кадровско издвајање) и то у оквиру судова опште надлежности и 2) оснивањем потпуно одвојених и посебних, специјализованих судова за малољетнике, који су прописима о судској организацији јасно диференцирани у односу на друге редовне судове (организационо издвајање). Први наведени модел типичан је земље континенталног правног амбијента, гдје спада и БиХ (Шкулић, 2003: 126–127).

Као што је већ наведено, кривични поступак према малољетнику покреће се наредбом за покретање припремног поступка коју доноси тужилац. То значи да је тужилац једини овлаштен да покрене кривични поступак према малољетнику. Уколико тужилац утврди да лице за које се основано сумња да је учинило кривично дјело у вријеме извршења кривичног дјела није навршило 14 година, он доноси наредбу о непокретању, а податке о кривичном дјелу и учиниоцу доставља органу старатељства ради предузимања мјера заштите у оквиру његове надлежности. Уколико се утврди да се ради о лицу које је навршило 14 година у вријеме извршења кривичног дјела, а малољетник је претходно лишен слободе од стране овлаштеног службеног лица, те без одлагања, а најкасније у року од 24 часова доведен тужиоцу, уз обавијест о разлозима и времену лишења слободе, тужилац је дужан да, без одлагања, а најкасније у року од 12 часова од довођења, испита малољетника ако већ није

испитан и одлучи да ли ће судији предложити да изрекне мјеру забране или привремени смјештај или ће предложити одређивање притвора или ће га пустити на слободу. Приликом предлагања тужилац увијек даје предност мјерама забране, затим мјери привременог смјештаја, док притвор као крајњу мјеру предлаже само ако претходним мјерама не може да се обезбједи присуство малољетника приликом суђења. Прије покретања припремног поступка за дјело које се малољетнику ставља на терет, тужилац је дужан да од надлежног органа старатељства прибави податке који се тичу узраста, зрелости и других особина личности малољетника, о средини и приликама у којима он живи, како би могао одлучити да ли ће за конкретни случај поступити примјеном начела опортунитета, обуставити поступак, приступити поступку примјене васпитне препоруке или ће донијети наредбу за покретање припремног поступка (Симовић, Симовић, 2011: 303–307).

Учлану 89 Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске садржани су услови према којим тужилац за малољетнике може да примијени начело опортунитета кривичног гоњења. Ова одредба може се примијенити у случајевима када се ради о кривичним дјелима за које је у закону прописана новчана казна или казна затвора до пет година. У тим случајевима, тужилац може одлучити да не покрене кривични поступак иако постоје докази да је малољетник учинио кривично дјело, ако сматра да не би било сврсисходно да се води поступак према малољетнику, с обзиром на природу кривичног дјела и околности под којима је учињено, ранији живот малољетника и његова лична својства. Члан 9 наведеног закона даје могућност да тужилац поступи на исти начин и у случају кривичног дјела са прописаном казном преко пет година затвора ако је такво поступање у складу са принципом сразмјерности. Процјена за вођење поступка против малољетника с обзиром на све поменуте утврђене околности је у искључивој надлежности тужиоца за малољетнике. Тужилац, поред изложених, има још неке могућности прије него што донесе одлуку. Он може да упути малољетника у прихватилиште за дјецу и омладину или васпитну установу. Такви ће се захтјеви јавити у суптилнијим предметима, кад је потребно да се испитају лична својства малољетника, а то је могуће да се оствари само у специјализованим установама (Перић, 2007: 124).

Прије доношења наредбе за покретање припремног поступка према малољетнику, тужилац је дужан да размотри могућност и оправданост примјене васпитне препоруке, док процјена овог услова спада у дискрециона овлашћења тужиоца за малољетнике. За ово треба да се стекне посебан услов, а то је да постоји спремност малољетника да прихвати своју обавезу преузету васпитном препоруком, а док она траје орган старатељства тужиоцу доставља извјештај о њеној примјени. Ако

се након разматрања установи да нема могућности нити оправданости за примјену васпитних препорука и начела опортунитета, тужилац доноси наредбу за покретање припремног поступка, о чему извјештава орган старатељства. Тужилац је обавезан да оконча припремни поступак у року од 90 дана од дана доношења наредбе. Сврха припремног поступка је да тужилац, ако је потребно, прибавља и друге податке који се тичу личности малољетника и његовог понашања, као и средине и прилика у којима он живи. Прикупљање тих података тужилац може да повјери и свом стручном савјетнику. Након што испита све околности које се односе на извршење кривичног дјела, саме личности малољетника и прилика у којима живи, тужилац је дужан да у року од осам дана по окончању припремног поступка достави судији образложен приједлог за изрицање васпитне мјере или казне. У случају да тужилац након окончања припремног поступка сматра да нема доказа да је малољетник учинио кривично дјело, доноси наредбу о обустави припремног поступка.

Једини оптужни акт у кривичном поступку према малољетницима који тужилац припрема и подноси у писаној форми је приједлог тужиоца за изрицање васпитне мјере или казне малољетничког затвора је. У случају приједлога тужиоца за малољетнике да се изрекне кривична санкција, судија за малољетнике може да поступи на два начина: да закаже сједницу или главни претрес. Законски критеријум је да казна малољетничког затвора и заводске васпитне мјере могу да се изрекну само по одржаном главном претресу. За остале врсте васпитним мјера предвиђена је могућност да се изрекну и на сједници (Симовић, Симовић, 2011: 308).

У кривичном поступку према малољетнику орган старатељства има веома битну улогу. Иако нема сва она овлашћења која имају тужилац, малољетник и његов бранилац јер није странка у поступку, орган старатељства има законом одређена права и обавезе, на основу којих, у сарадњи са тужиоцем и судом, може да допринесе афирмацији сврхе због које се према малољетнику води поступак (Хирјан, Сингер, 1987: 389). Као што је у раду претходно истакнуто, тужилац је дужан да од надлежног органа старатељства, прије покретања припремног поступка према малољетнику, прикупи све оне податке о малољетнику који би му значајно помогли прије доношења наредбе. У складу са чланом 81 Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске, орган старатељства у поступку према малољетнику има право да се упозна са током поступка, те да у току поступка ставља приједлоге и да указује на чињенице и доказе који су од важности за доношење правилне одлуке. Орган старатељства може и да прихвати спровођење надзора над малољетником на основу наредбе судије за малољетнике, и то током трајања припремног поступка према малољетнику, а уколико је то потребно ради издвајања малољетника

из средине у којој је живио, и ради помоћи, заштите или смјештаја малољетника. Поред тога што орган старатељства има важну улогу у прикупљању и утврђивању података о личности малољетника, процесно право органа старатељства обухвата: давање мишљења тужиоцу о упућивању малољетника у прихватилиште или установу за испитивање или васпитање, давање приједлога за измјену или обуставу васпитне мјере суду за малољетнике који је донио одлуку у првом степену (у оквиру мјере појачаног надзора органа старатељства), као и обавезно присуство на главном претресу.

### **КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ЗА МАЛОЉЕТНИКЕ**

Кривичне санкције које суд може изрећи малољетнику у законито проведеном кривичном поступку се битно разликују од кривичних санкција за пунољетне учиниоце кривичних дјела. Малољетничке кривичне санкције представљају законом предвиђене мјере друштвеног реаговања према малољетним учиниоцима кривичних дјела које имају за циљ заштиту друштва од криминалитета кроз васпитање, преваспитање и правилан развој малољетника. Сврха кривичних санкција према малољетницима је да се пружањем заштите, бриге, помоћи и надзора, као и обезбјеђењем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малољетника, обезбиједи васпитање и правилан развој његове личности, како би се обезбиједило поновно укључивање малољетника у друштвену заједницу. Према малољетницима се не могу изрећи казне, судска опомена и условна осуда.

У члану 30 Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске прописано је да се малољетницима за учињена кривична дјела могу изрећи три основне врсте малољетничких кривичних санкција, и то: васпитне мјере, казна малољетничког затвора и мјере безбједности. Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске је одредбама чланова 22 и 24 прописао још двије врсте „алтернативних“ неформалних мјера према малољетним учиниоцима кривичних дјела, и то: полицијско упозорење и васпитне препоруке.

Када је упитању изрицање кривичних санкција према малољетницима, позитивно кривично законодавство у Републици Српској прави разлику између млађих и старијих малољетника. Тако се млађим малољетницима могу изрећи само васпитне мјере, док се старијим малољетницима могу изрећи васпитне мјере, али изузетно и казна малољетничког затвора. Осим ових кривичних санкција, под условима предвиђеним законом, могу се изрећи и мјере безбједности. Како би се обезбиједила поступност у примјени ових кривичних санкција, законом је предвиђено да ће се

примјена кривичних санкција вршити тако да ће предност у изрицању увијек имати блажа кривична санкција (Бабић, Марковић, 2009: 453).

### **ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА**

У позитивном кривичном законодавству Републике Српске, малољетни преступници имају посебан кривичноправни положај, док криминалитет малољетника представља веома сложену област у кривичном праву. С обзиром на то да савремени трендови утичу на све евидентнији тренд раста малољетничког криминалитета, а да су притом узроци малољетничког криминалитета све бројнији и различитији, један од примарних циљева друштва и заједнице у цјелили мора да буде одговорна политика у борби против криминалитета малољетника. Управо због наведеног, сви органи који су, у складу са законом, надлежни да поступају према малољетницима морају да својим радом допринесу откривању и спречавању малољетничке делинквенције. У том контексту треба посматрати и примјену кривичних санкција према малољетницима. Кривичне санкције које суд може изрећи малољетнику у законито проведеном кривичном поступку се битно разликују од кривичних санкција за пунољетне учиниоце кривичних дјела, а како би се обезбиједила поступност у примјени ових кривичних санкција, законом је предвиђено да ће предност у изрицању кривичних санкција увијек имати блажа кривична санкција.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Бабић М., Марковић И., (2009). *Кривично право - општи дио*, Бања Лука,
2. Бабић М., Марковић И. (2011). *Кривично право-општи дио*, Бања Лука,
3. Перић О. (1975). *Кривичноправни положај малољетника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд,
4. Перић О. (2007). *Коментар Закона о малољетним учиниоцима кривичних дјела и кривичноправној заштити малољетних лица*, Београд,
5. Перић О. (2007). *Кривичне санкције спрам права малољетника*, Стање криминалитета у Србији и средства правног реаговања, Београд,
6. Поповић-Ћитић Б., Жунић-Павловић В. (2005). *Превенција преступништва младих*, Београд,
7. Радуловић Д. (2006). *Психологија криминала, психопатије и преступништво*, Београд,
8. Симеуновић-Патић Б. (2008). *Криминалитет малољетника-ефикасност кажњавања и третман*, Казнено законодавство и превенција криминалитета, Београд,
9. Симовић М. Н., Јовашевић Д., Митровић Љ., Симовић М.М. (2013). *Малољетничко кривично право*, Источно Сарајево,
10. Симовић М.Н., Симовић В.М. (2011). *Кривично процесно право-посебни дио*, Источно Сарајево,
11. Смиљанић В., Толичич И. (1986). *Дечја психологија*, Београд,
12. Соковић С., Бејатовић С. (2009). *Малолетничко кривично право*, Крагујевац,
13. Хирјан Ф., Сингер М. (1987). *Малолетници у кривичном праву*, Загреб,
14. Хрнчић Ј. (2008). *Насилни деликти малолетника – ефикасност кажњавања и третман*, Казнено законодавство и превенција криминалитета, Београд,
15. Хрњица С. (1990). *Општа психологија са психологијом личности*, Београд,
16. Чејовић Б. (1985). *Кривично право у судској пракси-општи дио*, Београд,
17. Шкулић М. (2003). *Малољетници као учиниоци и као жртве кривичних дјела*, Досије, Београд,
18. Шкулић М. (2008). *Основна начела поступка према малољетницима*, Кривично-правна питања малољетничке делинквенције, Београд,
19. Vunum J.E., W.E.Thompson, *Juvenil delinquency a sociological Approach*, Boston, 2005.
20. Lab S.P., *Crime prevention, Approaches, Practices and Evaluations*, LexisNexis, 2004.

Марић, Т. (2018). Кривичноправни положај малољетних извршилаца кривичних дјела у Републици Српској, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 127–143.

---

21. Кривични законик Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број: 64/2017.
22. Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Кривичном поступку Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број: 13/10.
23. Закон о судовима Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број: 37/12, 14/14, 44/14, 39/16 и 100/17.

## **CRIMINAL LEGAL POSITION OF JUVENILE OFFENDERS OF CRIMINAL OFFENSES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA**

**Tamara Maric\***

**Abstract:** The juvenile crime represents a very complex and sensitive area in criminal law and it is the subject of responsible community-based policies in the fight against crime. Numerous surveys and statistics have indicated that most of the recidivists in the execution of certain types of crimes come from the ranks of those who committed the first offenses either as minors or as younger adults. Because of the above, juvenile offenders have a special criminal offense, and the area of juvenile delinquency, under the auspices of the United Nations and another international organization, has passed through the process of international standardization and harmonization of legal provisions in national legislation when it comes to defining the position of juveniles in criminal law.

**Keywords:** juvenile delinquency, the position of juveniles in criminal law, state organs in the proceedings against juveniles, recidivism of juvenile offenders.

---

\* *The Ministry of Justice of the Republic of Srpska, Department for Penal Enforcement e-mail: t.maric@mpr.vladars.net.*





Рад за примљен: 20. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## ПРЕГОВАРАЊЕ О КРИВИЦИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И НЕКА ПРАВА ЗАГАРАНТОВАНА МЕЂУНАРОДНИМ И НАЦИОНАЛНИМ ПРАВНИМ СТАНДАРДИМА

Мр Драгана Косић\*

**Апстракт:** У оквиру бројних мјера које се предузимају с циљем повећања ефикасности кривичног поступка, посебно мјесто припада управо поједностављеним формама поступања у кривичним стварима. Предлагање поједностављених процесних форми традиционалним кривичним поступцима је инспирисано жељом за уштедом времена, трошкова и рада избегавањем формалности које у рутинским случајевима изгледају непотребне. У том контексту, извршена је системска реформа кривичног процесног законодавства, како на нивоу Босне и Херцеговине тако и у њеним ентитетима и Брчко Дистрикту БиХ, која је отворила потпуно нови приступ кривичном поступку, у којем се акценат ставља не само на појачавање заштите основних људских права и слобода него и на ефикасност самог поступка. У палети поједностављених и скраћених поступака, ново кривично процесно законодавство у Републици Српској познаје следеће облике: имунитет свједока (члан 149 ЗКП РС), изјашњење о кривици (члан 244 ЗКП РС), преговарање о кривици (члан 246 ЗКП РС) и поступак за издавање казненог налога (члан 358 ЗКП РС). У овом раду биће ријечи о практичној примјени института преговарање о кривици и односу са појединим правима која су загарантована међународним и националним правним стандардима. Основни циљ овог рада је утврђивање сврсисходности и дјелотворности примјене института преговарања о кривици у кривичном

---

\* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: [dragana.kosic@yahoo.com](mailto:dragana.kosic@yahoo.com)

поступку. Основни метод који ће се користи у теоријском дијелу рада јесте догматско-нормативни метод, док ће се у другом дијелу рада користити статистички метод, анализа података добијених од стране Републичког тужилаштва Републике Српске о примјени поједностављених форми поступања у кривичним стварима.

**Кључне ријечи:** поједностављене форме поступања у кривичним стварима, преговарање о кривици, међународни и национални правни стандарди.

## УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Основни циљ кривичног поступка је утврђивање истине. Треба признати да је најпогодније вријеме за обављање тога посла прије главног претреса, јер оно што је утврдила полиција или тужилац често има већу стварну вриједност од материјала који је касније установљен у судници (Грубач, 1984). С друге стране, једна од важнијих особености савремене науке кривичног процесног права, а тиме и савременог кривичнопроцесног законодавства чија рјешења прате тенденције науке, јесте захтјев за ефикасношћу кривичног правосуђа (Бејатовић, 2010). Ефикасност као компонента рационалности најприје се може одредити полазећи од општег значења ефикасности као успјешности (лат. *Efficax, acis*-дјелатан, успјешан). Ефикасност права се најчешће дефинише као праву својствена способност да се реализује, при чему је могућ раскорак између ефикасности на нивоу појединих правних норми и правног поретка у цјелини: ефикасност правног поретка се показује као услов његовог важења, које не претпоставља нужно и ефикасност сваке поједине норме (Бркић, 2009).

Једно од обиљежја кривичног процесног законодавства у државама на територији бивше СФРЈ у првој деценији овог вијека је и сталност процеса реформи којима је циљ стварање нормативне основе за ефикаснији кривични поступак. Овако формулисан циљ реформе заснован је не само на чињеници да је ефикасност кривичног поступка један од важнијих општеприхваћених правних стандарда међународног карактера, већ и на томе да је једино ефикасан кривични поступак инструмент успјешне борбе против криминалитета и као такав одговара циљевима и генералне и специјалне превенције (Симовић, 2012). У савременом кривичном поступку све важнији постају институти који омогућавају његово скраћење на основу сарадње окривљеног са органима кривичног поступка. Међу тим институтима су, између осталих, имунитет свједока, изјашњење о кривици, преговарање о кривици и поступак за издавање казненог налога. Они су у многим

државама све присутнији и истовремено се шири леза њихових појавних облика (Јанковић, 2016: 2). Кривични поступак и кривично процесно право су „производи“ развоја правне и социјалне државе и људске цивилизације. У свом садашњем (или актуелном) облику они су резултат сложених и дуготрајних историјских процеса, које константно прати, на једној страни, промоција основних људских права и слобода, као и њихова заштита у контексту криминалне политике, кривичног права и међународног кривичног права, и на другој страни захтјеви (данас све гласнији) за постизањем запажених резултата у борби против криминалитета, нарочито оних његових облика који доводе у питање међународним, уставним и кривичним правом заштићене вриједности људског рода и друштва (Сијерчић-Чолић, 2012). Однос државе према правима грађана у кривичном поступку једно је од основних питања кривичног поступања, како с аспекта нормативних рјешења, тако и с аспекта практичне примјене. Тај се однос увијек исказује постојањем двије међусобно супротстављене тежње: тежње за дјелотворношћу кривичног поступка и тежње за заштитом права грађана у кривичном поступку. Међутим, у свакодневној пракси кривичног поступања ту је равнотежу готово немогуће постићи. Будући да је циљ увођења и изградње скраћених облика кривичног поступка поједностављење и повећање учинковитости кривичног поступка, које се постиже мањим формализмом и сужавањем процесних гаранција, неизбежно долази до поремећаја равнотеже између поменутих тежњи у кривичном поступку. Таква конструкција поступка настоји се оправдати малим значајем и мањом тежином кривичних дјела, те изричитим или прећутним пристанком окривљеног на примјену конкретног облика скраћеног поступка (Царић, 2012: 363).

Од пријема Босне и Херцеговине у чланство Уједињених народа у прољеће 1992. Године, па до пријема у чланство Вијећа Европе десет година касније, као и после тога, с обзиром на процесе око укључења Босне и Херцеговине у друге европске интеграције, њен правни поредак је суочен с потребом мијењања или доградње института који су постојали од раније, као и активног прихватања института који нису до данас егзистирали на овим просторима, али јесу у другим државним и правним заједницама. Босна и Херцеговина спада у ред свега неколико европских држава које су у задње вријеме донијеле своје нове, системске процесне законе којима је на битно другачији начин уређен кривични поступак (Бубаловић, 2008). После потписивања Дејтонског мировног споразума у новембру 1995. године, у Босни и Херцеговини се интензивније предузимају реформски кораци у систему кривичног правосуђа и кривичном (материјалном, процесном и извршном) законодавству. Свеобухватније, интензивније и радикалније реформе кривичног законодавства, и нарочито кривичног процесног права, развијају се

након доношења Закона о Суду Босне и Херцеговине<sup>1</sup> и Тужилаштву Босне и Херцеговине.<sup>2</sup> Узроке реформи треба тражити у сложеним и наглим промјенама у друштвеном, политичком, економском, социјалном и правном систему БиХ, као сложене мултиетничке државе<sup>3</sup> која се састоји од два ентитета, Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине и дистрикта Брчко Дистрикт (Сијерчић-Чолић, 2003). Примарни циљеви реформе су били: ефикасност кривичног поступка, у смислу прописивања правног инструментарија за борбу против криминалитета и сузбијање његових негативних и деструктивних посљедица, заштита темељних и међународним правом афирмисаних права и слобода учесника у кривичном поступку, нарочито претпостављеног извршиоца кривичног дјела, отклањање дуготрајности кривичног поступка и утицање на убрзање кривичног поступка у смислу отклањања оних препрека које успоравају ток конкретног кривичног поступка, растерећење кривичног правосуђа поједностављењем процесних облика и института кроз које се развија кривични поступак за лакша кривична дјела, односно кривична дјела која у укупном фондусу материјалног кривичног права чине око 80% прописаних инкриминација. Опсежна системска реформа кривичног процесног законодавства у Босни и Херцеговини окончана је доношењем Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине<sup>4</sup> који је ступио на снагу 1. марта 2003. године (у Републици Српској Закон<sup>5</sup> је

---

1 Суд Босне и Херцеговине основан је Одлуком високог представника за Босну и Херцеговину у децембру 2000. године. Закон о суду БиХ је објављен у *Службеном гласнику БиХ* бр. 29/2000, 24/2002, 3/2003, 42/2003, 37/2003, 9/2004, 4/2004, 35/2004, 61/2004, 32/2007, 97/2009. Службена пречишћена верзија Закона о суду БиХ објављена је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 49/2009.

2 Парламент Босне и Херцеговине је у октобру 2003. године усвојио Закон о тужилаштву Босне и Херцеговине, који је донесен Одлуком високог представника у августу 2002. године. Закон о тужилаштву Босне и Херцеговине објављен је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 24/2002, 3/2003, 37/2003, 42/2003, 9/2004, 35/2004, 61/2004, 97/2009. Службена пречишћена верзија Закона о тужилаштву БиХ објављена је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 49/2009.

3 Поред специфичности БиХ у низу питања правне природе, почев од њеног уставног уређења, БиХ је специфична и у подручју кривично-процесног законодавства. Наиме, кривични поступак у БиХ уређују четири законотворца (БиХ, два ентитета и Брчко дистрикт БиХ), па одатле и четири закона о кривичном поступку. Готово да нема државе, било јединственог или сложеног облика уређења, у којој кривични поступак није уређен једним законом (Хоџић, 2011).

4 Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Службени гласник у БиХ*, бр. 3/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008 и 58/2008.

5 Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 50/2003, 111/2004, 115/2004, 29/2007, 68/2007, 119/2008, 55/2009, 80/2009, 88/2009, 92/2009, 100/2009; пречишћен текст 53/2012.

ступио на снагу 1. јула 2003. године, у Федерацији БиХ<sup>6</sup> 1. августа 2003. године, а у Брчко Дистрикту<sup>7</sup> 1. јула 2003. године). Тим је законом створена правна основа и нормативни оквир за нови кривични поступак у БиХ, битно другачији од модела уређеног Законом о кривичном поступку СФРЈ из 1977. године који је до тада био у примјени. Након неколико парцијалних измјена, законодавац је значајније измјенио и допунио тај закон доношењем измјена и допуна Закона о кривичном поступку 2008. године (Бубаловић, 2008).

У палети поједностављених и скраћених поступака ново кривично процесно законодавство у Републици Српској<sup>8</sup> познаје сљедеће облике: имунитет свједока (члан 149 ЗКП РС), изјашњење о кривици (члан 244 ЗКП РС), преговарање о кривици (члан 246 ЗКП РС) и поступак за издавање казненог налога (члан 358 ЗКП РС).<sup>9</sup>

## **ПРЕГОВАРАЊЕ О КРИВИЦИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

Преговарање о признању кривице је механизам путем кога се кривични случај разријешава без суђења, споразумом укључених страна (Бајовић, 2009; Фејш, 2012).

Споразум о признању кривице „контрoверзни је производ америчке судске праксе“. Почео се јављати у другој половини XIX вијека, након грађанског рата. Споразум о признању кривице доминантан је начин завршавања кривичног поступка у кривичноправном систему Сједињених Америчких Држава. Почетак примјене овог института везан је за случај „*Cantem v. People*“ из 1858. године, када је суд државе Њујорк заузео став да се окривљени не може одрећи својих загарантованих уставних права, па ни права на суђење. Но, већ 1859. године, Врховни суд у случају „*State v. Kaufman*“ одлучује да се окривљени може одрећи својих загарантованих процесних права, укључујући и право на убрзано

---

6 Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 35/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 08/13, 59/14.

7 Закон о кривичном поступку Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, *Службени гласник Брчко Дистрикт БиХ*, бр. 10/2003, 48/2004, 6/2005, 12/2007, 14/2007, 21/2007, 2/2008, 17/2009, пречишћен текст 44/2010, 9/2013, пречишћен текст 33/2013, 27/14.

8 И поред мањих разлика у законским одредбама, сва четири кривичнопроцесна закона у БиХ, у суштини, на идентичан начин регулишу поједностављене форме поступања у кривичним стварима.

9 Закон о кривичном поступку Републике Српске (*Службени гласник РС* бр. 53/2012, пречишћен текст).

суђење, као и право да му се суди у редовном поступку пред великом поротом (*grand jury*). Данас се у САД примјеном споразума о признању кривичног дјела рјешава 90–98% долажење до пресуде на бази узајамних уступака. Овдје се оптуженом дозвољава да преговара о признању кривице са тужиоцем, у замјену за конкретну кривичну санкцију и то без потребе за одржавањем главног претреса (Симовић, 2009). Преговарање о предмету оптужења има предности, као што су потицање оптужених који желе избјећи стигму кривице за одређене злочине, као што је геноцид, да се изјасне кривим за лакша кривична дјела. Такве околности могу допринијети ефикасности кривичног гоњења. Ипак, свака предност треба се одвагати у односу на друга питања, међу којима су примјенљиви законски оквир, докази који су на располагању и пракса у изрицању кривичноправних санкција.<sup>10</sup> Договореној нагодби, као и сваком другом компромису, има мјеста у оним ситуацијама које не омогућавају брзо и једноставно окончање поступка. У условима равнотеже снага, гдје су сукобљени подједнако у праву и подједнако немоћни да га докажу, а доминација било кога од њих сама по себи искључена, прибјегава се духу толеранције, прилагођавања и сарадње, који може водити дјелимичном задовољењу интереса свих, али ничијег у потпуности (Симовић, 2009). Једна од важнијих особености које је донио процес реформе кривичног процесног законодавства Републике Српске, као и земаља у окружењу јесте озакоњење института споразума о признању кривице, као једне од доминантних форми поступања у кривичним стварима уопште (Бејатовић, 2012).

У кривичном поступку Републике Српске преговарање о кривици одвија се између осумњиченог, односно оптуженог и његовог браниоца, са једне стране, те тужиоца са друге, и то до завршетка главног претреса, односно претреса пред другостепеним судом (члан 246, став 1 Закона).<sup>11</sup> Приједлог за приступање нагодби (преговарању о кривици) може потећи како од тужиоца тако и од стране одбране, те ако дође до тога, преговарање се мора одвијати на равноправној основи. Руковођени стручношћу, ови преговори се обично одвијају између браниоца и тужиоца, с тим да је бранилац дужан о току преговора и понудама тужиоца обавијестити свог брањеника, с обзиром на то да управо њему припада коначна одлука о прихватању или неприхватању споразума о признању кривице.

Предмет споразума су услови које нуди тужилац осумњиченом, односно оптуженом заузврат – ако он пристане на признавање кривице.

---

<sup>10</sup> Такође су од кључне важности интереси и очекивања оштећених страна и друштва (Јовановић, 2014).

<sup>11</sup> Процес преговарања је могућ у свим фазама кривичног поступка, а процесна радња разматрања споразума о признању кривице је могућа тек након подизања и потврђивања оптужнице (Симовић, 2005).

То значи да су то услови под којима осумњичени, односно, оптужени признаје кривицу, а они се односе првенствено на врсту и висину кривичне санкције. Приликом преговарања са осумњиченим, односно оптуженим и браниоцем о признању кривице, тужилац може предложити изрицање казне испод законом одређеног минимума казне затвора за то кривично дјело, односно блажу санкцију за осумњиченог, односно оптуженог у складу са Кривичним законом РС (члан 246, став 3 Закона). Подразумијева се да тужилац са осумњиченим, односно оптуженим и његовим браниоцем не може излазити из оквира Кривичног закона, те договарати кривичноправну санкцију или казну коју не предвиђају одредбе поменутог закона, као ни висину казне која се не може изрећи примјеном законских одредби о њеном ублажавању. У супротном би се споразум морао одбацити као резултат повреде начела законитости. Поред тога, споразум о признању кривице не може се закључити ако се оптужени на рочишту за изјашњење о кривици изјаснио да је крив (члан 246, став 2 Закона). Иако Закон не одређује да ли се од споразума може одустати, требало би бити неспорно да је то могуће све до његовог потписивања. Споразум о признању кривице сачињава се у писаном облику и уз оптужницу се доставља судији за претходно саслушање, судији, односно вијећу. Након потврђивања оптужнице, споразум о признању кривице разматра и изриче кривичноправну санкцију предвиђену споразумом судија за претходно саслушање, све до достављања предмета судији, односно вијећу због заказивања главног претреса. Након достављања предмета, због заказивања главног претреса, о споразуму одлучује судија, односно вијеће (члан 246, став 4 Закона).

До сада изнесено показује да је намјера законодавца била да ток поступка разматрања и прихватања споразума о признању кривице учини битно овисним од судског надзора. Због тога је Закон предвидио могућност да судија за претходно саслушање, судија, односно вијеће споразум могу прихватити или одбацити (члан 246, став 5 Закона).

Приликом разматрања споразума о признању кривице, суд провјерава:

а) да ли је до споразума о признању кривице дошло добровољно, свјесно и са разумијевањем као и након упознавања са могућим посљедицама, укључујући и посљедице везане за имовинскоправни захтјев, одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом и трошкове кривичног поступка,

б) да ли постоји довољно доказа о кривици оптуженог,

в) да ли оптужени разумије да се споразумом о признању кривице одриче права на суђење и да не може уложити жалбу на кривичноправну санкцију која ће му се изрећи,

г) да ли је предложена кривичноправна санкција у складу са ставом

3 члана овог Закона и

д) да ли је оштећеном пружена могућност да се пред тужиоцем изјасни о имовинскоправном захтјеву (члан 246, став 6 Закона).

Ако суд прихвати споразум о признању кривице, изјава оптуженог ће се унијети у записник и наставити са претресом за изрицање кривичноправне санкције предвиђене споразумом (члан 246, став 7 Закона). Ако, међутим, суд одбаца споразум о признању кривице, то ће саопштити странкама и браниоцу и констатовати у записник. Истовремено ће се одредити датум одржавања главног претреса. Главни претрес ће се заказати у року од 30 дана. Признање из овог споразума не може се користити као доказ у кривичном поступку (члан 246, став 8 Закона). У погледу оштећеног, Закон налаже суду да га обавијести о резултатима преговарања о кривици (члан 246, став 9).

Пракса показује да тужиоци и одбрана ријетко договарају оквир за казну и да, по правилу, иду на конкретизацију казне, чак и код тешких кривичних дјела. На овај начин одмјеравање и индивидуализација казне фактички прелазе у руке странака и браниоца, а суд долази у ситуацију да само потврђује већ договорену казну. Критичари овог института узимају ову чињеницу као најозбиљнији аргумент за тврдњу да се на овај начин судска правда замјењује административном правдом. Кредибилитет суда може бити озбиљно угрожен ако тужилац занемари циљеве опште и појединачне превенције и као главни циљ постави смањење броја предмета. С друге стране, присталице оваквог рјешења истичу да оно отвара врата ефикасности кривичног поступка и приличном смањивању броја нагомиланих предмета у судовима (Симовић, 2009).

Мишљења смо да је закључење успјешног споразума о признању кривице додатан, одговоран и тежак изазов за јавне тужиоце, који захтијева висок степен професионализма и знања, али који у великој мјери зависи од правилне законске регулативе овог института (Киурски, 2012).

### **ПОДИГНУТЕ ОПТУЖНИЦЕ СА ПРЕДЛОЖЕНИМ СПОРАЗУМОМ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЦЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПскоЈ ЗА ПЕРИОД 2004-2015. С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА НЕКА ПРАВА ЗАГАРАНТОВАНА МЕЂУНАРОДНИМ И НАЦИОНАЛНИМ ПРАВНИМ СТАНДАРДИМА**

Од укупног броја подигнутих оптужница на подручју Републике Српске, у периоду 2004-2015. година, који износи 78895 оптужница<sup>12</sup>,

<sup>12</sup> Анализа статистичких података добијених од стране Републичког тужилаштва Републике Српске о примјени поједностављених форми поступања у кривичним стварима показује је да је у периоду 2004-2015. године подигнуто укупно 78895 оптужница, од чега у редовном кривичном поступку 37555 или 47.60% оптужница,



Косић Д., (2018). Преговарање о кривици у кривичним стварима републике српске и нека права загарантована међународним..., *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1), 147–166.

подигнуто је 35836 оптужница са казним налогом или 45.43% од укупног броја подигнутих оптужница (или 86.69% од броја подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку),<sup>13</sup> док је 5504 оптужница подигнуто са предложеним споразумом о признању кривице, или 6.97% од укупног броја подигнутих оптужница (или 13.31% од броја подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку).<sup>14</sup>

*Табела 1. Преглед броја подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку на подручју Републике Српске за период 2004-2015. године.*

Година	Број подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку				Укупно Број
	Оптужнице са казним налогом		Оптужнице са предложеним споразумом о признању кривице		
	Број	%	Број	%	
2004.	2664	82.25	575	17.75	3239
2005.	3928	74.80	1323	25.20	5251
2006.	3882	79.31	1013	20.69	4895
2007.	3923	83.54	773	16.46	4696
2008.	3548	89.46	418	10.54	3966
2009.	2700	81.55	611	18.45	3311
2010.	2554	96.93	81	3.07	2635
2011.	2699	93.81	178	6.19	2877
2012.	2912	95.13	149	4.87	3061
2013.	2137	93.65	145	6.35	2282
2014.	2306	93.82	152	6.18	2458
2015.	2583	96.78	86	3.22	2669
2004-2015.	35836	86.69	5504	13.31	41340

Извор: Подаци Републичког тужилаштва Републике Српске.

а у поједностављеном кривичном поступку 41340 или 52.40% оптужница (Косић, 2017).

13 Овај поступак је веома ефикасан. Велики број предмета у којима је стављен захтјев за издавање казног налога је завршен у року од мјесец дана (Симовић, 2005).

14 Број оптужница подигнутих у редовном кривичном поступку је 37555 или 47.60%, а у поједностављеном кривичном поступку 41340 или 52.40% оптужница. Поједностављен кривични поступак обухвата оптужнице са казним налогом и оптужнице са предложеним споразумом о признању кривице.

Анализа података о подигнутим оптужницама са предложеним споразумом о признању кривице у Републици Српској за период 2004-2015. година показује да је у периоду 2004-2005. година забиљежен значајнији пораст броја подигнутих оптужница са предложеним споразумом о признању кривице, а потом долази до постепеног смањења броја подигнутих оптужница са предложеним споразумом о признању кривице. У периоду 2011-2014. година примјетна је стагнација у броју подигнутих оптужница са предложеним споразумом о признању кривице. Највише оптужница са предложеним споразумом о признању кривице је подигнуто 2005. године (1323 оптужнице), а најмање 2010. године, када је подигнута 81 оптужница са предложеним споразумом о признању кривице.

Евидентно је да од 2010. године имамо одређен пад броја стављених захтјева за издавањем казног налога у односу на број подигнутих оптужница. Занимљиво је да сличну тенденцију уочавамо и код оптужница са предложеним споразумом о признању кривице.<sup>15</sup> Почетак значајнијег смањења броја закључених споразума се поклапа са увођењем обавезне сагласности главног окружног тужиоца на све споразуме која је уведена *Правилима у поступку преговарања о кривици и закључењу споразума о кривици Републичког тужилаштва Републике Српске од 2009. године*.<sup>16</sup> Нови кривично процесни институти се обично веома опрезно и ограничено примјењују, као што се то десило у србијанском или црногорском кривичнопроцесном законодавству са казним налогом који се нешто мање користио на самом почетку примјене (Јанковић, 2016). Међутим, код нас је обрнута ситуација. У периоду од 2004. године до 2009. године број подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку (број подигнутих оптужница са казним налогом

---

15 У њемачком кривичнопроцесном законодавству у периоду 1986-1987. године путем споразума о признању кривице ријешено 20-30% свих кривичних предмета, али је на овај начин ријешено више од 80% кривичних поступака који су вођени за кривична дјела „бијелог оковратника“, али и за поједина кривична дјела организованог криминалитета. Данас је проценат кривичних предмета ријешених споразумом о признању кривичног дјела већи, и креће се око 50%. У француском кривичнопроцесном законодавству до краја 2005. године закључено је укупно 27.200 споразума, чија је популарност расла и током идућих година, па је 2006. године закључено 50.250 споразума, а идуће 2007. године незнатно мање, 49.712, док је 2008. године закључено 56.328 нагодби. Међутим, 2010. године више од 15% кривичних предмета је завршено на овај начин, чиме је споразум почео да заузима све значајније место у француском правосуђу (Турањанин, 2016).

16 Правила у поступку преговарања о кривици и закључењу споразума о кривици Републичког тужилаштва Републике Српске број: А-56/09 донесена дана 09.02.2009. године на сједници проширеног колегија од стране републичког тужиоца, републичких тужилаца, главних окружних тужилаца и главног специјалног тужиоца.

и број подигнутих оптужница са предложеним споразумом о признању крививице) је био већи него у редовном кривичном поступку, док се од 2010. године биљежи пад подигнутих оптужница у поједностављеном кривичном поступку. На мањи број примјене консензуалних форми су можда утицали нпр. страх од суда јавности због благих казни; грешке у пракси приликом њихове примјене које су настале због недоречености и непрецизности законских одредаба што доводи до неуједначене судске праксе; неповјерење између процесних странака и бранилаца; немотивисаност тужилаца због компликоване процедуре закључења споразума о признању кривице због примјене Правила у поступку преговарања о кривици и закључењу споразума о кривици Републичког тужилаштва Републике Српске број: А-56/09 донесена дана 09. 02. 2009. године на сједници проширеног колегија од стране републичког тужиоца, републичких тужилаца, главних окружних тужилаца и главног специјалног тужиоца.<sup>17</sup>

Један од најчешћих аргумената присталица споразума је да се њиме кривични поступак знатно брже рјешава.<sup>18</sup> Дужина трајања кривичног поступка је постала један од најважнијих критеријума за оцјену успјешности рада правосудних органа. Чињеница је да се највећи број предмета које је разматрао ЕСЉП односи на наводе о кршењу права на суђење у разумном року. ЕСЉП је у тој години донио 1560 пресуда, од чега се 567 односило на суђење у разумном року. Оптужени је често заинтересован за одуговлачења поступка при чему може рачунати на тешкоће у доказивању, могућности наступања застарјелости кривичног гоњења, блажу кривичну санкцију зато што би кривично дјело постало мање актуелно и сл. Брз завршетак кривичног поступка може бити и у интересу оптуженог када се узму у обзир све правне, психолошке и друге посљедице које настају за њега вођењем кривичног поступка. Такође, најчешћи разлог закључења споразума код оптуженог јесте могућност да добије мању казну или блажу кривичну санкцију од оне коју би добио у редовном поступку. У предметима организованог криминалитета,

---

17 Прецизан одговор на питање зашто је дошло до тога да је број подигнутих оптужница у редовном кривичном поступку постао већи него у поједностављеном кривичном поступку и зашто та тенденција траје већ пет година треба да дају наредна истраживања.

18 Примјера ради, о позитивним ефектима споразумијевања о кривици у Енглеској најбоље свједоче статистички подаци из периода 2003-2005. године, према којима уочавамо да је у 2003. години пред Краљевим судом просјечна дужина суђења у којем није дошло до признања кривице била је 9,6 часова, у 2004. години 9,5 часова, док је у 2005. години просјечна дужина суђења износила 9,8 часова. Насупрот томе, за исте периоде суђења у којима је дошло до признања кривице трајала су знатно краће: 1,2 часа, 1,2 часа и 1,3 часа. Наведени подаци представљају јасан показатељ у којој мјери форма споразумијевања о кривици доприноси уштеди материјалних средстава (Турањанин, 2016).

гдје се свједоци тешко одлучују да свједоче због страха, споразум може да има изузетан значај. Он за свједоке представља заштиту од разних опасности које за њих, али и за чланове њихове породице, може да има свједочење, али и других нелагодности. Споразум за обје стране, како за тужиоца, тако и за оптуженог и његовог браниоца значи да се предмет завршава на извјестан начин, за разлику од неизвјесног исхода редовног кривичног поступка. Присталице споразума истичу чињеницу да он садржи и захтјев за тзв. ресторативном правдом која инсистира на помирењу између оштећеног и оптуженог. Споразум има добре стране и за оштећеног, јер се умањује стрес на главном претресу због јавног суђења. Споразуму се често приговара да доводи у питање начело правичности и дискриминише учиниоце кривичних дјела којима се суди у редовном кривичном поступку тако што им се у односу на оптужене који су закључили споразум изричу знатно теже казне. Један од честих приговора јесте да се споразуми у пракси често некритички користе при чему се предлаже изрицање несразмјерно малих казни које судови по аутоматизму прихватају. Овај проблем не произлази из споразума већ из његове неправилне примјене. Споразуму се приговара и што интереси браниоца оптуженог не морају да се поклапају са интересима оптуженог и што постоји могућност да бранилац издејствује споразум који није у интересу оптуженог. Један од најчешћих приговора је тај да одмјеравање и индивидуализација казне потпуно прелази у руке странака, а суд само потврђује договорену кривичну санкцију. Противници споразума сматрају и да он нарушава низ важних кривичнопроцесних начела и сл.<sup>19</sup> Када је у питању примјена института преговарање о кривици, у кривичном поступку Републике Српске, судије и тужиоци немају јединствено гледиште. Оне судије и тужиоци који сматрају да се институт преговарање о кривици примјењује увијек када је то могуће, своје стајалиште образлажу тиме да осумњичени, односно оптужени схвата да је за њега повољније да преговара, јер може добити мању казну него на суђењу те се дешава да, веома често, сам оптужени и бранилац предлажу и преговарају са тужиоцем о условима за закључивање споразума о признању кривице. Други разлог честе примјене овог института је краће трајање кривичног поступка, а сврха кажњавања бива постигнута односно кад се закључи да је то цијелисходније у односу на редован кривични поступак и кад постоји довољно доказа за основану сумњу да је оптужени извршио кривично дјело. Судије и тужиоци који сматрају да је практична примјена института преговарање о кривици

---

19 Као добру страну, присталице споразума истичу чињеницу да он у себи садржи признање кривице којим оптужени изражава кајање за извршено кривично дјело (Јанковић, 2011; OSCE, 2006; Николић, 2006; Царић, 2008).

ријетка<sup>20</sup> своје становише образлажу компликованим процедурама у вези са закључивањем споразума о признању кривица, а зато и је смањена мотивација тужилаца за примјену овог института, истичући и да је релативно честа осуда јавности за примјену овог института.<sup>21</sup>

Постоји одређено неразумијевање самог института преговарања о кривици, па се најчешће од стране јавности ови споразуми доживљавају као нека врста нагодбе и јавност је често незадовољна висином казни које се изричу по споразумима. Један од разлога за то је што је дуго на овим просторима био приститан инквизиторски правни систем гдје је тужилац увијек инсистирао на најстрожој казни за оптуженог, па ће сигурно бити потребно вријеме да се јавност привикне на примјену овог инситута. Иако казну изриче суд, незадовољство јавности најчешће се усмјерава према тужиоцу, а разлог за то је тај што широј јавности нису довољно познате све предности и користи које друштво има од споразумног признања (Барашанин, 2008).

Начело независности суда и судије значи да су судови, а тиме и судије у своје раду независне, односно да на њихов рад не може нико утицати. Забрана утицања на суд не односи се само на државне органе, него и на све друге (политичке организације, средства јавног информисања, јавно мњење, странке у поступку и др). Забрана обухвата све видове утицања и мијешања у судску дјелатност, непосредно или посредно, отворено

---

20 Споразум у пракси у БиХ још увијек није заступљен у мјери у којој је то случај у кривичнопроцесним законодавствима која припадају англосаксонској правној традицији и вјероватно још дуго неће бити. Као један од основних разлога за то је чињеница да је казнена политика тамо много строжа него код нас. Ту треба имати у виду чињеницу да се још увијек ради о релативно новом институту који се доста опрезно примјењује због страха од суда јавности или због неспремности за преузимање одговорности, али и због недоречености одредаба које га регулишу.

21 У вези с тим, један судија на постављено питање о учесталости примјене института преговарање о кривици одговара: „Ријетко се, у пракси, примјењује овај институт, зато што су процедуре које је донијело тужилаштво 2009. године у вези са закључењем споразума компликоване, и примјена овог института је у паду, те не постоји мотивисаност тужилаца за примјену овог института, јер обично сваки закључени споразум (иако његова коначна потврда зависи од суда) има одређену осуду јавности, без обзира на то што је закључен у складу са законом и на начин који омогућава брзо и ефикасно окончање кривичног поступка. Требало би извршити посебно истраживање на тему разлога мале примјене овог института“. Други испитани судија је сличног размишљања: „Ово је добро рјешење, поготово ако нам је узор англосаксонски, адверсарни систем, јер се код њих предмети рјешавају овим институтом у 85% случајева, док се код нас, нажалост, много мање примјењује овај институт. По мени, тужилаштво је овај институт закомпликовало неким силним интерним процедурама које се односе на начин закључења споразума о признању кривице, па тужиоци немају мотива да примјењују овај институт, и да закључују споразум о признању кривице, тако да овај институт није заживио онако како би требао у пракси“ (Косић, 2017).

или прикривено, наредбом или сугестијом, наговором или молбом или притиском или пријетњом, указивањем на релевантне околности случаја или на посљедице одлуке, испољавањем мишљења о смислу законских прописа или издавањем обавезних упуштава о тумачењу правних норми, узурпацијом судских компетенција и сл. (Симовић, 2009: 91).

Остварени степен независности правосудног система представља кључни индикатор достигнутог нивоа владавине права у демократским земљама. Правосудни систем има пресудну улогу у заштити људских права и слобода. Оваква улога се посебно апострофира у међународном систему људских права, па је тако и генерална скупштина Уједињених народа више пута наглашавала да владавина закона и правилно функционисање правосуђа играју кључну улогу у унапређивању и заштити људских права.<sup>22</sup> Поштовање људских права и начело владавине права претпостављају постојање независног и непристрасног тијела надлежног за провођење истраге и прогона за кривична дјела. Унутар тужилаштва као институције, сваки тужилац мора обављати своје професионалне дужности на непристрастан, независан и објективан начин.<sup>23</sup> За разлику од судија и адвоката, међународно право не садржи одредбе које осигуравају институционалну независност тужилаца. То је зато што су у неким правним системима тужиоци именовани од стране извршне власти, или се налазе барем у извјесном односу зависности о тој власти, што има за посљедицу то да је у неким случајевима њихова дужност поступати по упуштвима која добијају од владе. Иако независном тужилаштву увијек треба дати предност у односу на оно које припада извршној власти, држава, у сваком случају, има обавезу обезбиједити услове да би тужиоци могли истраге спроводити непристрасно и објективно. Међународни документи који регулишу ову област дефинишу принципе који би требало да буду заједнички за јавна тужилаштва са препоруком државама чланицама да их угради у своје законодавство и праксу у кривичноправном систему.

Однос института преговарања о кривици и неких загарантованих права неопходно је сагледати, прије свега, кроз право из чл. 6 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода – Право на правично суђење.

У обезбјеђивању права окривљеног, као основно, нужно је осигурати поштовање претпоставке невиности која се осумњиченом – окривљеном

---

22 Модул 1, *Носиоци правосудних функција и друштво, почетна обука*. Високо судско и тужилачко вијеће Босне и Херцеговине, Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца у ФБиХ и Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца у РС. Преузето 02. 04. 2018. са сајта: <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/pocetna-obuka/229-modul-1-nosioci-pravosudne-funkcije-i-drutvo/file>

23 Више видјети у: *Кодекс тужилачке етике*. Преузето 02. 04. 2018. са сајта: <http://tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=1&id=25&jezik=b>

гарантује све до правноснажне судске пресуде којом се осуђује за кривично дјело. Чланом 6, ставом 2 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода прописано је: „Свако ко је оптужен за кривично дјело сматраће се невиним док се не докаже његова кривица на основу закона“. Принцип једнакости странака дио је права на правично суђење и суштински значи да „свако ко је странка у поступку мора имати разумну могућност представљања свог случаја суду под условима који неће њега или њу довести у неповољнији положај у односу на другу страну“. Право окривљеног на стручну одбрану загарантовано је чл. 6, ст. 3 тач. ц Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода и гласи: „да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере или, ако нема довољно средстава да плати за правну помоћ, да ову помоћ добије бесплатно када интереси павде то захтијевају“ (Николић, 2006: 19).

### ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Данас је поједностављени кривични поступак широко прихваћен у свим савременим националним законодавствима, па тако и у нашем, а појављује се у неколико типичних облика процесних редукција, са одређеним термилошким разликама: имунитет свједока, изјашњење о кривици, преговарање о кривици и поступак за издавање казненог налога. Наше кривичнопроцесно право слиједи актуелне легислативне тенденције у европским националним законодавствима и европском праву. Предвиђени облици поједностављеног поступања у кривичним стварима означавају типичне облике процесних редукција у којима је, према нашем мишљењу, на задовољавајући начин успостављена равнотежа између двију тенденција: с једне стране тенденције за рационалношћу кривичног поступка у рјешавању огромног броја лакших кривичних предмета, а с друге стране тенденције поштовања основних људских права окривљеног и жртве. Однос института преговарања о кривици и неких загрантованих права неопходно је сагледати, прије свега, кроз право из чл. 6 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода – Право на правично суђење. Од укупног броја подигнутих оптужница на подручју Републике Српске у периоду 2004-2015. година, подигнуто је 5504 оптужница са предложеним споразумом о признању кривице, или 6.97% од укупног броја подигнутих оптужница. Разлози који су наведени као могући узрок све рјеђе примјене института *преговарање о кривици*, односно све мање заинтересованости тужиоца за примјеном овог института, непотребно отварају одређене дилеме у вези са независношћу и непристрасношћу рада тужилаштва и поштовањем права загрантованих међународним правним документима. Ово питање би требало да буде предмет посебног научног рада.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Бајовић, В. (2009). Споразум о признању кривице. *Ревизија за криминологију и кривично право*, Вол. 47, Бр. 3/09, стр. 319-335. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
2. Барашанин, М. (2008). Говор и презентација са конференције у Сарајеву: *Институт Споразума о признању кривице и његова примјена у предметима у Тужилаштва БиХ*. Преузето 02.04.2018. са сајта: [http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Barasin\\_govor\\_za\\_konferenciju-sporazum\\_o\\_priznanju\\_kvivice\\_27\\_i\\_28\\_03\\_2008.pdf](http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Barasin_govor_za_konferenciju-sporazum_o_priznanju_kvivice_27_i_28_03_2008.pdf)
3. Бејатовић, С. (2010). Реформа кривичнопроцесног законодавства Србије и ефикасност кривичног правосуђа, *Реформа кривичног правосуђа, Тематски зборник радова*, стр. 1-26. Ниш: Правни факултет.
4. Бејатовић, С. (2012). Споразум о признању кривице (нови ЗКП Републике Србије и регионална компаративна анализа). *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспект)*, стр. 102-120. Београд: Мисија ОЕБС у Србији.
5. Бубаловић, Т. (2008). Новела Закона о казненом поступку Босне и Херцеговине од 17.6.2008, стр. 1129-1157. Загреб: *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Вол. 15, Број 2/2008.
6. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008 и 58/2008.
7. Закон о кривичном поступку Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, *Службени гласник Брчко Дистрикт БиХ*, бр. 10/2003, 48/2004, 6/2005, 12/2007, 14/2007, 21/2007, 2/2008, 17/2009; пречишћен текст 44/2010; 9/2013; пречишћен текст 33/2013; 27/14.
8. Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 50/2003, 111/2004, 115/2004, 29/2007, 68/2007, 119/2008, 55/2009, 80/2009, 88/2009, 92/2009, 100/2009; пречишћен текст 53/2012.
9. Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 35/2003, 37/2003 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 08/13, 59/14.
10. Закон о судовима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 37/12.
11. Закон о суду БиХ је објављен у *Службеном гласнику БиХ*, бр. 29/2000, 24/2002, 3/2003, 42/2003, 37/2003, 9/2004, 4/2004, 35/2004, 61/2004, 32/2007, 97/2009. Службена пречишћена верзија Закона о



- суду БиХ објављена је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 49/2009.
12. Закон о тужилаштву Босне и Херцеговине објављен је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 24/2002, 3/2003, 37/2003, 42/2003, 9/2004, 35/2004, 61/2004, 97/2009. Службена пречишћена верзија Закона о тужилаштву БиХ објављена је у *Службеном гласнику БиХ* бр. 49/2009.
  13. Закон о тужилаштвима Републике Српске *Службени гласник Републике Српске* бр. 55/02, 85/03, 115/04, 37/06, 68/07.
  14. Јанковић, Р. (2016). *Поступак за издавање казненог налога у кривичнопроцесном законодавству Босне и Херцеговине (докторска дисертација)*. Бања Лука: Правни факултет Универзитета у Бања Луци.
  15. Јовановић, И. (2014). Оштећена страна као учесник у истрази и измјењени закони о кривичном поступку у земљама региона (Србија, Хрватска, БиХ и Црна Гора). *Ревизија за криминологију и кривично право*, Вол. 52, Број 2, стр. 67-109. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
  16. Киурски, Ј. (2012). Споразум о признавању кривичног дјела и извршење кривичне санкције утврђене у споразуму. *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, стр. 166-180. Златибор: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
  17. Косић, Д. (2017). Поједностављене форме поступања у кривичним стварима Републике Српске (магистарска теза). Пале: Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву.
  18. Модул 1, *Носиоци правосудних функција и друштво, почетна обука*. Високо судско и тужилачко вијеће Босне и Херцеговине, Јавна установа Центар за едукацију сидија и тужилаца у ФБиХ и Јавна установа Центар за едукацију сидија и тужилаца у РС. Преузето 02.04.2018. са сајта: <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/pocetna-obuka/229-modul-1-nosioci-pravosudne-funkcije-i-drutvo/file>
  19. Николић, Д. (2013). Споразуми о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима. *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима, Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примјени*, стр. 132-153. Београд: Мисија ОЕБС у Србији.
  20. Николић, Д. (2006). Споразум о признању кривице. Ниш: Студентски културни центар Ниш.
  21. OSCE (Mission to Bosnia and Herzegovina), (2006). *Споразум о признању кривице: примјена пред судовима БиХ и усаглашеност са међународним стандардима за заштиту људских права* Сарајево. Преузето 02.04.2018. са сајта: [http://archive.oscebih.org/documents/osce\\_bih\\_doc\\_2010122311061412eng.pdf](http://archive.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122311061412eng.pdf).
  22. Правила у поступку преговарања о кривици и закључењу споразума

- о кривици Републичког тужилаштва Републике Српске број: А-56/09 донесена 09.02.2009. године на сједници проширеног колегија од стране републичког тужиоца, републичких тужилаца, главних окружних тужилаца и главног специјалног тужиоца.
23. Сијерчић-Чолић, Х. (2003). Расправа о реформи у кривичном правосуђу и кривичном законодавству Босне и Херцеговине с посебним освртом на ново кривично процесно право, стр. 181-208. Загреб: *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Вол. 10, Број 1/2003.
  24. Сијерчић-Чолић, Х. (2012). Актуелна питања кривичног поступка у Босни и Херцеговини (уставноправни, легислативни и практични аспекти), *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, стр. 288-316. Златибор: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
  25. Симовић, М. (2005). *Практични коментар Закона о кривичном поступку Републике Српске*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
  26. Симовић, Ми. и Симовић, Ма. (2005). Реформа кривичног поступка у Босни и Херцеговини – о неким спорним питањима. Београд: *Правни живот, Часопис за правну теорију и праксу*, Број 9, стр. 753-778.
  27. Симовић, М. (2009). *Кривично процесно право, увод и општи део*. Бихаћ: Правни факултет.
  28. Симовић, М. (2009). Поједностављене форме поступања у кривичном процесном законодавству Босне и Херцеговине (законска рјешења и искуства у досадашњој пракси). *Алтернативне кривичне санкције и поједностављене форме поступања*, стр. 195-223. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
  29. Симовић, М. (2012). Актуелна питања материјалног и процесног кривичног законодавства: нормативни и практични аспект, *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, стр. 11-42. Златибор: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
  30. Турањанин, В. (2016). *Споразум о признању кривичног дела (докторска дисертација)*. Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу, Правни факултет.
  31. Фејш, И. (2012). Амерички модел нагодбе у кривичном поступку посебно неки њени негативни аспекти. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, година XLVI, број 4/2012*, стр. 119-142. Нови Сад: Правни факултет.
  32. Хоџић, С. (2011). Нека отворена питања кривичног процесног законодавства у Босни и Херцеговини, *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, стр. 397-415. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.

33. Царић, М. (2012). *Скраћени облици казненог поступка (докторска дисертација)*. Сплит: Правни факултет Свеучилишта у Сплиту.

## PLEA BARGAINING IN CRIMINAL CASES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA AND SOME OTHER RIGHTS GUARANTEED BY INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGAL STANDARDS

Mr.sc. Dragana Kosic\*

**Abstract:** In the context of numerous measures taken to increase the efficiency of criminal proceedings, a special place belongs to the simplified forms of criminal cases proceedings. Inspired by the desire for saving time, costs and labour and avoiding formalities which seem unnecessary in routine cases, the simplified procedural forms are proposed to traditional criminal proceedings. In this context, the systematic reform of criminal procedural legislation has been executed, both at the level of Bosnia and Herzegovina and in its entities and the Brcko District BiH which has opened a completely new approach to criminal proceedings, in which the emphasis is not only on enhancing the protection of basic human rights and freedom but also the efficiency of the proceedings. The range of simplified and shortened procedures, the new criminal proceedings legislation in the Republic of Srpska is known through the following forms: witness immunity (Article 149 of the Law on the Criminal Procedure of the Republic of Srpska), plea of guilty (Article 244 of the Law on the Criminal Procedure of the Republic of Srpska), plea bargaining (Article 246 of the Law on the Criminal Procedure of the Republic of Srpska), procedure for issuing penal order (Article 358 of the Law on the Criminal Procedure of the Republic of Srpska). In this paper it will be discussed about practical application of the institutes from the aspect of negotiation of guilt and the relationship with the certain rights guaranteed by international and national legal standards. The main goal of this paper is the establishment of appropriateness and effectiveness of application of the institute from the aspect of negotiation of guilt of criminal proceedings. The basic method that will be used in the theoretical part of the paper is a dogmatic and normative method, while in the second part of the paper the statistical method will be used by analysing the data obtained from the Republican Prosecutor's Office of the Republic of Srpska on the application of the simplified forms of procedures in criminal cases.

**Key words:** simplified forms of procedures in criminal cases, plea bargaining, international and national legal standards.

---

\* Ministry of the Interior of the Republic of Srpska, e-mail: [dragana.kosic@yahoo.com](mailto:dragana.kosic@yahoo.com)



Рад за примљен: 12. 3. 2018. године  
Рад прихваћен: 12. 4. 2018. године

## УЛОГА ОДНОСА С ЈАВНОШЋУ КАО ФУНКЦИЈА КРИЗНОГ УПРАВЉАЊА

Мр Драгана Тодовић\*  
Мр Раденко Васиљевић\*

**Апстракт:** У овом раду се описује важност начина управљања и комуницирања у кризним ситуацијама, од којег зависи да ли ће и у којој мјери кризни догађај имати негативне посљедице за даље функционисање организације. У раду се предлаже стратешки приступ управљања односима с јавношћу у кризним ситуацијама, од планирања и примјене стратегија комуникације усмјерених према циљним групама јавности, до коначне евалуације и добијања повратних информација. Како се организације суочавају са све сложенијим кризним ситуацијама, неопходно је указати како да их разумију и управљају њима. Односи с јавношћу представљају важан елемент успешног кризног управљања. Веома је битно да организација кроз комуникацију у кризној ситуацији покаже да има контролу над ситуацијом у којој се наша.

**Кључне ријечи:** кризна ситуација, кризне комуникације, односи с јавношћу, кризно управљање.

### УВОД

Криза може погодити било коју врсту организације. Ипак, поједине организације сматрају да су величина, локација или дјелатност оно што их донекле може заштитити од кризне ситуације (Coombs & Holladay,

\* Студент докторских студија, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду, имејл: [todovicd@yahoo.com](mailto:todovicd@yahoo.com)

\*\* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: [vrade71@gmail.com](mailto:vrade71@gmail.com)

2010). Ниједна организација није заштићена од кризе и посљедица које она може проузроковати. Вјероватноћа да се криза догоди је велика, а питање је само када, које врсте и у којој мјери. Кризе могу изазвати пријетњу по јавну безбједност, добробити животне средине или опстанак организације. Криза одређује будуће активности организације и однос према јавности. Она има дуготрајан утицај на организациону климу и профитабилност. Иако кризна ситуација може да угрози постојање организације, у неким случајевима она може за организацију представљати прилику да превазиђе своје проблеме и недостатке. Постоји доста примјера организација које су претрпјеле кризу и упркос томе наставиле да напредују.

### **КРИЗА КАО ИЗАЗОВ САВРЕМЕНОГ ПОСЛОВАЊА**

Криза је перцепција непредвиђеног догађаја који угрожава очекивања стејкхолдера и може озбиљно утицати на перформансе организације и произвести негативне посљедице (Coombs, 2007b). Често се представља као ситуација која може изазвати негативну реакцију на организацију интерно, у медијима, или пред различитим групама јавности (Ruff & Aziz, 2003). Криза је специфичан, неочекиван догађај или серија догађаја који изазивају несигурност и угрожавају високо приоритетне циљеве организације (Coombs & Holladay, 2010). Кумбс (Coombs) сматра да је криза много више од „појаве са могућим негативним исходом“ или „непредвиђеног догађаја који може имати негативне последице“ (Coombs, 1999).

Кризе су појаве које се не могу предвидјети, али се могу очекивати. Комуницирајући са различитим групама јавности, могуће је предвидјети кризну ситуацију прије него што до ње дође. У неким случајевима постоје и рани знаци упозорења на кризну ситуацију који се често не препознају као такви. Криза обично почиње драматичним и неочекиваним догађајем који је изазива. Иако организације прате сигнале упозорења на кризни догађај, они могу бити толико суптилни да их није могуће увијек примијетити.

Криза свакако није догађај тренутка, она траје одређени временски период, настаје, развија се и завршава. Кумбс истиче да ефикасно управљање ризиком спречава појаву кризе (Coombs, 2007b). Кризни менаџери могу лоцирати ризик који потенцијално може прерасти у кризу и предузети мјере за смањење или отклањање таквог ризика. Осим тога, организације из својих досадашњих искустава развијају приступ специфичног разумијевања ризика, начина превенције и припреме за кризну ситуацију (Bloch, 2014).

## УПРАВЉАЊЕ АКТИВНОСТИМА ОДНОСА С ЈАВНОШЋУ У КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА

Саприел (*Sapriel*) истиче да већина кризних ситуација потиче од занемаривања и/или неактивности менаџмента организације (*Sapriel*, 2003). Због тога, управљање кризним ситуацијама треба бити институционализовано и све важне функције организације треба да се баве управљањем кризним ситуацијама као саставним дијелом свог пословања. Криза је догађај којим се мора управљати како би се смањио његов утицај на организацију и њене ресурсе. Циљ управљања кризном ситуацијом јесте да организација превазиђе кризу са нетакнутим ресурсима и репутацијом.

Кризни менаџмент се дефинише као скуп фактор који има за циљ да се бори са насталом кризном ситуацијом (*Coombs*, 2007c). Обухвата планирање, организовање, управљање и контролу активности и ресурса, прије, током и након критичног периода, са циљем минимизирања губитака и опоравка организације. Истраживања су показала да организације које имају кризни менаџмент могу да изађу из кризе са позитивном сликом организације у јавности у односу на друге организације (*Fearn – Banks*, 2007).

У кризној ситуацији је важно питање одговорности, спремности и способности организације да испуни очекивања стејкхолдера о одређеном питању (*Coombs & Holladay*, 2010). Управљање кризом почиње онда када се препозна кризна ситуација. Управљање кризом има задатак, прије свега, да спријечи кризу – уколико је то могуће. Други задатак је да, уколико се криза појави, њене негативне утицаје на организацију сведе на најмању могућу мјеру. Трећи задатак је да другим организацијама предложи један од начина суочавања са одређеним ситуацијама (*Филиповић и Костић-Станковић*, 2011).

Поред напора уложених у рјешавање кризне ситуације, веома је важно управљање перцепцијом самог кризног догађаја међу циљним групама јавности путем кризног комуницирања. Уколико стејкхолдери вјерују да криза постоји, организација ће бити у кризи све док успјешно не убиједи заинтересоване стране да није. Криза је период када се структура односа с јавношћу тестира у екстремним условима. *Кумбс* описује управљање односима с јавношћу у кризним ситуацијама као скуп фактора формираних за сузбијање кризе и ублажавање постојеће штете која је нанијета (*Coombs*, 2007a). Обухвата припрему и примјену стратегија и тактика које могу да спријече или бар измјене утицај неповољних догађаја на организацију (*Филиповић и Костић – Станковић*, 2011).

## КРИЗНО КОМУНИЦИРАЊЕ

Кризна комуникација је критичан елемент у ефикасном управљању кризом. Комуникација је основа управљања кризном ситуацијом и има значајну улогу у ублажавању посљедица настале кризне ситуације. Уопштено, кризна комуникација подразумијева прикупљање, обраду и ширење информација неопходних за рјешавање кризне ситуације (Coombs & Holladay, 2010). Она представља дијалог између организације и њене јавности, прије, током и након кризне ситуације (Fearn – Banks, 2002).

Комуникација је критична током цијелог процеса управљања кризним комуникацијама. Кризне ситуације или пријетње које воде ка кризи стварају потребу за информацијама. Свака фаза управљања има своје захтјеве за прикупљањем и интерпретацијом информација. Организације које се суочавају са кризом морају прилагодити поруке усмјерене јавности за сваки циљну групу (Kim, 2015). Истраживања показују да организације које имају двосмјерну комуникацију са јавности, често могу да избјегну кризу или издрже кризу краћег трајања или мањег интензитета без посљедица (Fearn – Banks, 2007). Доунинг (*Downing*) истиче значај интерне комуникације, сматрајући да она мора имати предност над спољашњим факторима, јер су интерне групе јавности важни представници организације (Downing, 2004).

Кризна комуникација представља кризни одговор организације, односно оно што организација каже или уради након кризног догађаја. Кризни одговори су веома важни за ефикасност управљања кризном ситуацијом. Неадекватни кризни одговори могу постојећу кризну ситуацију учинити још гором него што она јесте. Потребне су године рада да би се изградио углед организације, као и огромна енергија да се то одржи. Из тог разлога је веома битно како се организација понаша у таквим ситуацијама.

Свака кризна ситуација представља пријетњу за репутацију једне организације. Репутација је важан, неопипљив ресурс који мора бити заштићен. Због тога је кризна комуникација важан инструмент за изградњу и одржавање одговарајуће репутације. Репутација организације прије кризе има значајну улогу у управљању, интензивирајући штету насталу кризом. Зато је изградња репутације прије кризе веома значајна за организацију у кризној фази. Претходно позитивна репутација организације омогућава бржи опоравак од посљедица насталих кризом (Coombs & Holladay, 2010).



## ФАЗЕ КРИЗНОГ МЕНАѢМЕНТА

Фазе прије кризе, током и након кризе су постале карактеристични аспекти анализе кризних ситуација. У фази прије кризе врши се прикупљање информација о потенцијалној кризној ситуацији, доношење одлуке о начину управљања кризом и обуци запослених који ће бити укључени у процес кризног управљања. Ова фаза обухвата тренинге и обуке чланова кризног тима у унапређењу комуникацијских вјештина управљања кризним ситуацијама (Coombs & Holladay, 2010). Фаза припреме подразумијева и развијање интерне свијести која је неопходна да би организација опстала у кризним условима (Филиповић и Костић-Станковић, 2011). Припрема укључује јасно дефинисање овлашћења и одговорности за поступање у кризним ситуацијама и обезбјеђивање ресурса који то омогућавају (Кешетовић, 2008). Један од задатака руководства компаније јесте да састави листу људи који ће бити распоређени у кризни тим. „Кризни менаѢмент тим“ је централни орган организације који управља кризном ситуацијом (Филиповић и Костић – Станковић, 2011). Чине га јединице које доносе одлуке како организација треба да одговори на кризну ситуацију (Coombs & Holladay, 2010).

Основа за успјешно управљање кризом је кризно планирање. Планирање активности односа с јавношћу у кризним ситуацијама почиње са изјавом организације у којој је тачно одређен приступ управљању кризом, којим се обезбјеђује основа за одлучивање и начин предузимања акција у кризним ситуацијама. Прије почетка израде самог плана, потребно ја да организација изгради свој углед, јер је скоро немогуће да се повјерење циљне јавности добије када се организација већ налази у кризи (Филиповић и Костић–Станковић, 2011). Кризно планирање је у многим организацијама занемарено, а посљедице постају очигледне тек када се настанком кризе укаже на недостатак планирања и изазову озбиљне потешкоће за организацију (Костић – Станковић, 2011).

Свака организација, без обзира на дјелатност у којој послује, врсту активности и величину организације, мора имати припремљен кризни план. Он чини комуникацију са јавношћу бржом и ефикаснијом, а може допринијети и бржем окончању кризе него што би то био случај без постојања таквог плана. Кризни планови показују спремност организације за будуће кризне ситуације. Организације које су искусиле кризу у прошлости морају да ажурирају своје кризне планове и размотре сценарије одговара на кризу, како би се што боље припремиле за потенцијалну кризну ситуацију. Међутим, како се мијења окружење и појављују нови ризици током времена, веома је тешко да организација одржи постојећи систем сигурности, нарочито уколико је ограничена буџетом.

Кумбс сматра да постојање плана кризног управљања није довољно за управљање кризном ситуацијом (Coombs, 2007c). План може да служи као смјерница у кризном управљању, али није рјешење за успјешно поступање са кризном ситуацијом јер увијек постоје фактори који нису назначени у кризном плану. Ипак, организација која има јасно дефинисан кризни план показује својим стејкхолдерима да брине о њима, као и да је свјесна могућих пријетњи и ризика по организацију.

Кризна фаза представља најкраћу од три наведене фазе, али је истовремено и период највећег интензитета, притиска и несигурности (Bloch, 2014). У кризној фази неопходно је бити брз, тачан и досљедан (Coombs & Holladay, 2010). Правовремено информисање јавности је основна функција кризних комуникација. Брзом реакцијом организација показује да има контролу над тренутном ситуацијом. Истраживачи посебно наглашавају значај првог одговора организације, и то у оквиру првих сат времена. Такав одговор неће дати много нових информација, али се организација позиционира као први извор информација и представља своју страну приче. Стручњаци за управљање односима с јавношћу у кризним ситуацијама често говоре о информационом вакууму који ствара криза. Медији настоје да попуне информациони вакуум и буду први извор информација. Уколико организација не изнесе информације јавности, ствара се прилика за пласирање нетачних информација. Неоглашавање организације дозвољава другима да контролишу кризну ситуацију. Много је мања штета по репутацију организације онда када је организација први извор информација о кризној ситуацији, него када медији први достављају информације. Чак и уколико је организација начинила грешку, најбољи начин да се понесе у таквој ситуацији јесте да се огласи и преузме одговорност, чиме смањује могућност настанка гласина, полуистина и дезинформација.

Тачност је веома важна када организација комуницира са јавношћу. Информације које се шаљу јавности морају бити тачне и усклађене са другим изворима информисања. На тај начин организација добија кредибилитет у информисању у току кризне фазе. Нетачне информације доводе до тога да организација изгледа недосљедно. Нетачне изјаве се морају исправити, што указује на некомпетентност организације.

Криза за организацију представља прилику за учење. Перформансе кризног управљања оцјењују се током свих фаза кризе (Bloch, 2014). Осим тога, оцјењује се и утицај кризе на организацију. Организација пореди насталу штету са ризиком који се очекивао, анализира изворе упозорења на кризу и процјењује техничку стручност и знање кризног тима. У фази након кризе анализирају се активности кризног менаџмента, промене у комуникацији и врши праћење кризних порука (Coombs & Holladay, 2010). Постевалутативна кризна комуникација треба бити искоришћена за поновно успостављање односа са заинтересованим странама и за

идентификовање даљих проблема. Организација мора редовно да обавјештава јавност о процесу опоравка и истрагама о кризи.

Фаза након кризе за организацију представља период у коме се организација обнавља (Coombs & Holladay, 2010). У овој фази организација се враћа уобичајеном пословању. Иако криза више није средиште пажње менаџмента, потребно је спроводити додатне комуникационе активности како би се управљало репутацијом организације. Високо етична кризна комуникација показала се ефикасном у подмлађивању организација погођених кризом (Seeger & Ulmer, 2001). Могу бити потребни мјесеци или године комуникацијских напора како би се поправио углед организације. Фаза након кризе може трајати годинама, за разлику од саме кризе која је обично кратког трајања.

### ЗАКЉУЧАК

Кризне ситуације представљају догађаје којима се мора управљати како би се избјегле или минимализовале могуће негативне посљедице по организацију. Велики број аутора предлаже да управљање кризом буде институционализовано. Функција односа с јавношћу у организацијама показала се као важан елемент за успјешну реализацију активности кризног менаџмента. Управљање односима с јавношћу у кризним ситуацијама подразумијева припрему и имплементацију активности које могу спријечити или умањити утицај кризног догађаја. За успјешно превазилажење кризе веома је значајно разумијевање улоге кризне комуникације у заштити репутације организације.

Комуникација са интерним и екстерним групама јавности у периоду кризе је битна за успјешно превазилажење и опоравак од ње. Односи са медијима имају важну улогу у комуникацији са различитим групама јавности. Било да је организација иницирала кризу или је она настала под утицајем спољашњих фактора, неопходно је да се огласи и преузме одговорност, чиме смањује могућност настанка гласина и дезинформација. Неоглашавање организације дозвољава другима да контролишу насталу ситуацију. Веома је важно да организација кроз кризну комуникацију покаже да има контролу над ситуацијом у којој се налази. Иако криза често може да угрози функционисање организације, она некада може представљати и прилику за превазилажење постојећих проблема и недостатака.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Bloch, B. (2014). *Corporate identity and crisis response strategies: Challenges and opportunities of communication in times of crisis*. Springer.
2. Downing, J.R. (2004). American Airlines' use of mediated employee channels after the 9/11 attacks. *Public Relations Review*. 30/1.
3. Кешетовић, Ж. (2008). *Кризни менаџмент*. Београд: Факултет безбедности.
4. Kim, Y. (2015). Toward an ethical model of effective crisis communication. *Business and Society Review*. 120/1.
5. Костић-Станковић, М. (2011). *Интегрисане пословне комуникације*. Београд: Факултет организационих наука.
6. Ruff, P; Aziz, K. (2003). *Managing communications in crisis*. England: Gover.
7. Sapriel, C. (2003). Effective crisis management: Tools and best practice for the new millennium. *Journal of Communication Management*. 7/4.
8. Seeger, M.W; Ulmer, R.R. (2001). Virtuous responses to organization crisis. *Journal of Business Ethics*. 31/4.
9. Fearn-Banks, K. (2002). *Crisis communications: A casebook approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
10. Fearn-Banks, K. (2007). *Crisis communications: A casebook approach*. NJ: Lawrence Erlbaum.
11. Филиповић, В; Костић-Станковић, М. (2011). *Односи с јавношћу*, Београд: Факултет организационих наука.
12. Coombs, W.T. (1999). *Ongoing crisis communication: Planning, managing and responding*. Thousand Oaks, CA: Sage.
13. Coombs, W.T. (2007b). Attribution theory as a guide for post-crisis communication research. *Public Relations Review*. 33/2.
14. Coombs, W.T. (2007a). *Crisis management and communications*. Institute for public relations.
15. Coombs, W.T. (2007c). *Ongoing crisis communication: Planning, managing and responding*. Los Angeles: Sage Publication.
16. Coombs, W.T; Holladay, S.J. (2010). *The handbook of crisis communication*. Blackwell Publishing.

## ROLE OF PUBLIC RELATIONS AS A CRISIS MANAGEMENT FUNCTION

**Dragana Todovic\***  
**Radenko Vasiljevic\*\***

**Abstract** This paper describes the importance of management style and communication in crisis situations of which depends on whether and to what extent a crisis event have negative consequences for functioning of the organization. This paper proposes a strategic approach to managing public relations in crisis situations, from the planning and implementation of communication strategies aimed at the target groups of the public, to the final evaluation and feedback. As organizations are faced with increasingly complex crisis situations, it is necessary to point out how to understand them and manage them. Public relations are an important element of successful crisis management. It is very important that the organization shows that it has control over the crisis situation.

**Keywords:** crisis situation, crisis communications, public relations, crisis management

---

\* PhD student, Faculty of Organizational Sciences, University of Belgrade, e-mail: [todovicd@yahoo.com](mailto:todovicd@yahoo.com)

\*\* Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: [vrade71@gmail.com](mailto:vrade71@gmail.com)



## **ПРИКАЗИ**





**ПРИКАЗ УЏБЕНИКА „КРИВИЧНОПРАВНО РЕАГОВАЊЕ НА ТЕШКЕ  
ОБЛИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА“ АУТОРА ПРОФ. ДР МИОДРАГ Н.  
СИМОВИЋА, И ДОЦ. ДР МИЛЕ ШИКМАНА**

Мр Драгана Васиљевић\*

У 2017. години, у издању Правног факултета Универзитета у Бањој Луци објављена је монографија под називом „Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета“, чији су аутори проф. др Миодраг Н. Симовић и доц. др Миле Шикман. Тешки појавни облици криминалитета, у оквиру којих најзначајније мјесто заузимају тероризам, организовани криминалитет, привредни криминалитет и корупција су феномени тематизирани како у научној тако и у стручној јавности. Пажња коју они привлаче намеће потребу њиховог свеобухватног изучавања. Стога стоји и намјера аутора да изуче кривичноправно реаговање усмјерено ка овим облицима криминалитета, и да се, како то они и сами истичу, на једном мјесту сажму оновни принципи криминалнополитичког, криминолошког, кривичноправног и криминалистичког спречавања и сузбијања поменутих појава.

Аутори су на једном мјесту, прије свега систематично и методолошки, а опет једноставно и приступачно предочили материју која се односи на кривичноправну реакцију на тешке облике савременог криминалитета. Монографију ваља окарактерисати као исцрпан и прегледан литерални извор из ове области на нашим просторима. Написана је на 723 странице и структурирана у четири дијела. Аутори су овом приликом користили 1006 различитих извора.

У првом, уводном дијелу монографије, аутори прво дају опште назнаке о криминалној политици, криминалитету као њеном предмету и садржају, као и о дјеловању механизма кривичноправне превенције и репресије на криминалитет. Након тога, предочене су основне назнаке о превентивним и репресивним приступима који се користе у спречавању тешких облика криминалитета, са савременим тенденцијама које постоје у политици сзбијања криминалитета.

---

\* Факултет безбједносних наука, имејл: [dragana.milijevic@education.muprs.org](mailto:dragana.milijevic@education.muprs.org).

Друго поглавље је посвећено кривичном праву и кривичноправној заштити. Дате су опште назнаке о кривичном праву уопште, а након тога су са материјалноправног аспекта одређени тероризам, организовани криминалитет, као и корупција и привредни криминалитет. Значајно је истаћи да је анализа у овоме дијелу у великој мјери утемељена на међународним документима који тематизирају поменућу преоблематку.

Трећи дио монографије односи се на кривично процесно право и кривичнопроцесно реаговање на тешке облике криминалитета. Аутори анализирају кривичнопроцесне радње у сузбијању тешких облика криминалитета, гдје се посебна пажња посвећује истрази, процесним радњама доказивања, посебним истражним радњама, као и заштићеним свједоцима, те одузимању нелегално стечене имовинске користи. Исто тако, пажња се посвећује субјектима сузбијања тешких облика криминалитета и њиховој специјализацији. На крају овог поглавља аутори анализирају криминалистичке аспекте откривања и доказивања тешких облика криминалитета.

Посљедњу, четврту главу монографије аутори посвећују извршном кривичном праву као једном од иснтрумената којима се реагује на тешке облике криминалитета. Поред теоријског аспекта, презентована су позитивноправна рјешења која се односе на услове, поступак и начин извршења кривичних санкција које се односе на ову врсту криминалитета.

Предочена структура монографије указује на једно: настојање аутора да заокруже једну целину која се односи на кривичноправно реаговање на савремене облике криминалитета. То је учињено тако да су поједини аспекти ове проблематике, који су иначе саставни дио других наука, систематизовани на једном мјесту. Аутори су за ову анализу упориште имали у опсежним изворима који су им омогућили да поред теоријског приступа, критички опсервирају и ваљаност одређених позитивноправних рјешења. Квантитативност монографије и исцрпна обрађеност проблематике везане за тешке облике криминалитета упућују на то да на њено изучавање ваља упутити не само студенте који у оквиру свог школовања изучавају поменућу материју, већ и сва друга лица која се у свом научном и стручном раду сусрећу са тешком проблематиком тешких облика криминалитета.

## ЧАСОПИС БЕЗБЈЕДНОСТ, ПОЛИЦИЈА, ГРАЂАНИ

### -УПУТСТВО АУТОРИМА-

Поштовани,

У часопису *Безбједност, полиција, грађани* Министарства унутрашњих послова Републике Српске објављују се изворни и прегледни научни радови, претходна саопштења, научне полемике, стручни чланци, коментари судских одлука, прилози из међународног научног и стручног живота, излагања са научних и стручних скупова, прикази књига и сл. наставника и сарадника Високе школе унутрашњих послова Бања Лука као и осталих научних радника из земље и иностранства.

Часопис излази на српском језику и ћирилицу, а наслов рада, титула аутора, институција у којој је запослен, апстракт и кључне ријечи чланака су преведени на енглески језик. Радови који нису достављени на српском, објављују се на изворном језику у складу са правописом тог језика, уз навођење садржаја и апстракта чланка на српском, односно енглеском језику.

Часопис излази два пута годишње.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима часописа, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два објективна рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у року од пет дана од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у часопису, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Високе школе унутрашњих послова у Бањој Луци. Аутори преносе на часопис право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

**Аутори приликом писања радова за часопис *Безбједност, полиција, грађани* треба да уважавају сљедећа правила:**

## I ТЕХНИЧКА УРЕЂЕНОСТ РАДА

Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt.

Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од једне половине табака, изузетно један табак. Једна половина табака износи 8 страна од 28 редова са 66 знакова у реду, односно 14400 знакова.

Табеле и графички прикази треба да буду урађени у *Microsoft Wordu*. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов (**нпр.: Графикон бр. 1.**). Наслов и назив табеле и графикона стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по правилима цитирања часописа.

Једначине се пишу у графичком едитору за једначине, искључиво у *Microsoft Equation* и постављају се на почетак реда. На десном рубу реда, у истом реду у којем је написана једначина, у угластој загради треба назначити њен број, почевши од броја 1.

Фотографије (слике) морају бити припремљене за црно-бијелу штампу, тј. ако је изворна слика у бојама које се у црно бијелој штампи не разликују, боје се морају замијенити „растером“ тј. различитим графичким знаковима које је потребно објаснити у легенди. У слике се уноси само најнужнији текст потребан за разумијевање, као што су мјерне варијабле с њиховим димензијама, кратко објашњење на кривуљама и слично. Остало се наводи у легенди испод слике. Максимална величина слике је 13 cm x 17 cm.

Научни и стручни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима од 100 до 250 ријечи), кључне ријечи (до десет ријечи), излагање суштине рада, закључак (до једне стране) и листу референци, те наслов рада, апстракт и кључне ријечи (*Key words*) на енглеском језику. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и кратак закључак. У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су монографије, чланци и др., и остали извори, као што су закони, коришћене интернет адресе, збирке судских одлука и сл. Референце се исписују азбучним редом у складу са предвиђеним стандардима.

У односну на претходно поменуто аутори нужно требају испоштовати сљедеће:

а) Наслов рада: 12 pt., bold, централно равнање (*alignment centered*), велика слова.

б) Име аутора/коаутора: 11 pt., централно равнање (*alignment centered*).

- в) Институције и Е-mail адресе: 11 pt., *italic* (пишу се у фусноти).
- г) Апстракт и кључне ријечи: 11pt. потпуно равнање (*Alignment justified*).
- д) Текст рада: 12 pt., потпуно равнање (*alignment justified*), називи цјелина великим словима без редног броја (*Alignment centered*), називи подцјелина малим словима *italic*, централно равнање.
- е) Литература: 11 pt., без редног броја испред; референтни извори се наводе према абецедном реду.
- ф) Наслови слика: 11 pt., *italic*, центрирано испод слике.
- г) Наслови табела: 11 pt., *italic*, центрирано изнад табеле.
- х) Референце: 10 pt., наводити их у фусноти.

## II ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

У часопису *Безбједност, полиција, грађани* користи се стил цитирања - **АПА стандард** (Publication Manual of the American Psychological Association) у складу са **чланом 56 Правилника о публикавању научних публикација („Службени гласник Републике Српске“, бр. 77/10)**. Цитирање аутора се врши у тексту, без подножних напомена). С тим у вези аутори су дужни уважавати сљедећа правила цитирања:

### ЦИТИРАЊЕ У ТЕКСТУ (књиге, чланци, дисертације):

Књиге, чланци и дисертације се наводе на сљедећи начин: Када је у питању један аутор чији се дио књиге, чланка или дисертације цитира у загради се наводи презиме аутора, година издања књиге и број странице (**нпр. Кунић, 2006: 148**), а уколико је у питању парафразирање или резимирање дијела текста аутора није неопходно наводити број странице (**нпр. Кунић, 2006**). Уколико је у питању страни аутор, презиме се наводи у изворном облику на страном језику (**нпр. Roxin, 1963:148**).

Уколико је нпр. књига писана у коауторству наводе се оба аутора (**нпр. Прерадовић и Симеуновић, 2007: 145**), а уколико је ријеч о три или више аутора наводи се презиме првог аутора и латинска скраћеница *et al.* (**нпр. Бабић et al., 2006: 1054**)

Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланака, а уколико аутор има више објављених радова исте године који се цитирају, уз годину се додају латинична слова а, б, с, д, итд., последи чега слиједи само број стране (**Лазаревић, 2000а: 67**).

Уколико се цитира више различитих аутора онда се у загради наводе аутори оргиналних радова по реду објављивања и раздвајају се тачком-зарезом (**нпр. Бошковић, 2010, 25; Шкулић, 2011: 68**).

Секундарно цитирање се врши на сљедећи начин: **(нпр. Вуковић, 2004, цитирано код Крстић, 2004:110).**

а) Књиге, чланци и дисертације

**Књиге се наводе на сљедећи начин:** прво презиме (послије чега слиједи зарез) и прво име аутора, година издања у загради, назив уџбеника италиком (*italic*), назив издавача и мјесто издања (курентом). Између наведених дијелова референце ставља се тачка. Навођење назива издавача није обавезно, али је пожељно. Након овога пише се страница са које је цитирање преузето **(нпр. Кунџић, П. (2006). *Управно право. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова*).**

Уколико се у књизи помиње више мјеста гдје је издата, наводе се прва два раздвојена цртом **(нпр. Tierney, J. (2006). *Criminology*. Harlow – London: Pearson).**

Чланци се наводе на сљедећи начин: презиме и прво слово имена аутора, затим у загради година издања. Након тога пише се назив чланка у часопису (курентом), па назив часописа (*italic*), и на крају број часописа са страницом која се цитира. Назив часописа и број одвајају се зарезима. **(нпр. Шкулић, М. (2010). *Начело законитости у кривичном праву. Анали Правног факултета у Београду, 1/2010, 57 – 69.***

Када се наводи чланак у зборнику радова на српском или другом језику овог говорног подручја, послѣ назива зборника који је писан курзивом, послѣ имена уредника у загради се наводи назнака „ур.“ или „ед.“, односно одговарајућа скраћеница у другом језику (нпр., у њемачком „Hrsg.“). Затим се наводи назив рада италиком, па издавач, и на крају странице на којима се налази рад **(нпр. Buchanan, A. (1994). *Liberalism and Group Rights.. In J. L. Coleman, A. Buchanan (eds). Essays in Honour of Joel Feinberg. Cambridge University Press, 1–15*).**

Уколико постоји више аутора књиге или чланка (до три), раздвајају се тачком-зарезом **(нпр. Бавцон, Љ.; Шелих, А.; Корошец, Д.).**

Уколико се наводи књига или чланак са више од три аутора, наводи се прво презиме па прво слово имена и само првог од њих, уз додавање скраћенице ријечи *et alia* (*et al.*) курзивом **(нпр. Бошковић, М. *et al.*).**

Необјављене докторске дисертације се наводе на сљедећи начин: **Павловић, З. (2005). *Циљне оријентације у учењу. Необјављена докторска дисертација, Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет.***

б) Правни прописи и електронски извори

**Правни прописи се наводе на сљедећи начин:** пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а послѣ запете број и година објављивања, поново у куренту

– обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања последице црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати (**нпр. Закон о полицијским службеницима – ЗПС, Службени гласник РС, бр. 43/10 или Закон о општем управном поступку – ЗУП, Службени гласник РС, бр. 13/02**).

Уколико је правни пропис измјењиван и допуњаван, наводе се sukcesивно бројеви и године објављивања измјена и допуна (**нпр. Закон о дјечијој заштити, Службени гласник РС, бр. 4/02, 17/08 и 1/09**).

Навођење судских одлука треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).

Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, датум приступа страници и адресу интернет странице (**нпр. European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitution of Serbia. Преузето 24.05.2013. са сајта [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD\(2007\)-004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD(2007)-004-e.asp)**).

#### **Поред наведеног, аутори треба да уважавају и сљедеће напомене:**

Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл., ст. и тач., а иза посљедњег броја не ставља се тачка (**нпр. ЗКП, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или КЗ, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗПС, чл. 4–12, итд.**).

Инострана имена транскрибују се на ћирици на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр.: Годме (*Gaudemet*) или Шенке (*Schönke*).

Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.

Сви цитирани извори у тексту рада треба да се налазе у попису литературе.

Извори који нису кориштени у раду не треба да се налазе у попису литературе.

Када од истог аутора наводимо више радова, критеријум поретка је година издања (прво иду раније издати радови па новији).

Ако се уз име аутора налази и коаутор, радови у коауторству се наводе иза ауторских.

Ако рад нема аутора, наслов дјела или институција којој се приписује ауторство заузимају мјесто аутора, односно прво мјесто.

